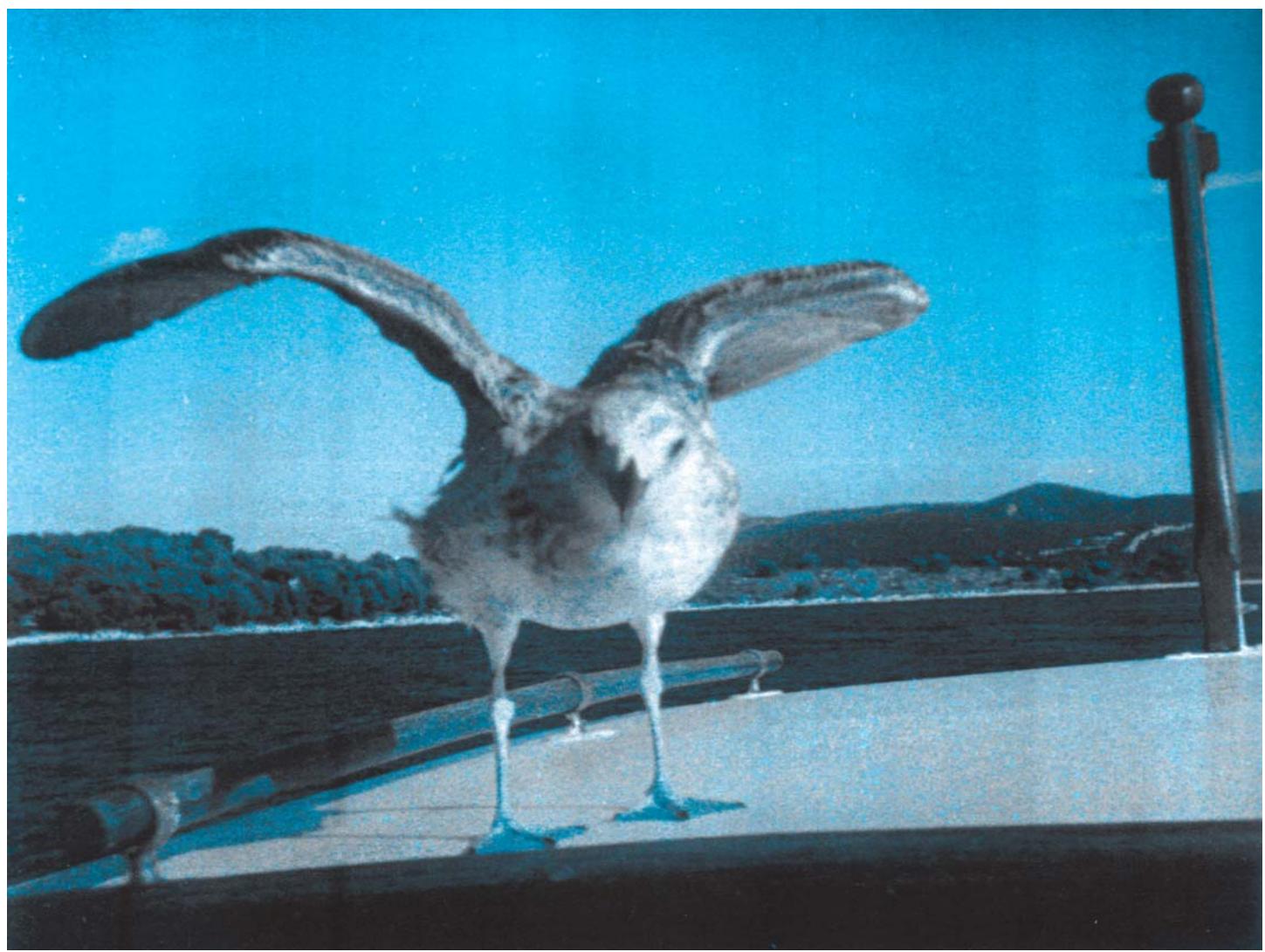

politicke
ZATVORENIK

GODINA XV. - SRPANJ/KOLOVOZ 2006. CIJENA 15 KN BROJ **172/173**

**Deklaracija o osudi zločina totalitarnog komunističkog
režima u Hrvatskoj 1945. - 1990.**

Nove slike starog haškog igrokaza

Postanak i priznanje Nezavisne Države Hrvatske

Dokumenti, sjećanja, svjedočenja

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREĐNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

UREDNIK
Mislav Gabelica

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja preplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101 S.W.I.F.T.**
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

www.hdpz.htnet.hr

*Na naslovnoj stranici:
Hrvatski galeb*

TADIĆ NEZADOVOLJAN POVRATKOM SRBA

Da je takav naslov izašao u nekim beogradskim novinama - i da ih kojim slučajem čitam - potvrđio bih sam sebi, u Srbiji ništa nova.

No nažalost, naslov je iz hrvatskih dnevnih novina, kao odjek jednog od veoma učestalih dolazaka srbijanskog predsjednika Borisa Tadića u Hrvatsku. Dakle, predsjednik države - koja je nedavno izvršila agresiju na Hrvatsku, koja je servisirala pobunu Srba u Hrvatskoj, slala u Hrvatsku raznorazne Bele orlove i druge razbojničke bande koje su sijale smrt i razarale hrvatska sela i gradove - nije zadovoljan povratkom svojih sunarodnjaka koji su dobrim dijelom bili puki izvršitelji takve zločinačke politike prema hrvatskom narodu. Da se stanje popravi na bolje tj., ubrza povratak Srba, hrvatska država bi vjerojatno trebala uložiti dodatne napore i novac za uređenje stanova i osiguranje posla, a hrvatsko pučanstvo pokazati dobrodošlicu.

I ne samo to - dotični Boris Tadić u javnim istupima u Srbiji izjavljuje, da je oslobođilačka akcija hrvatskih oružanih snaga pod nazivom OLUJA, bila zločinačka, uspoređujući ju sa zločinom u Srebrenici. Dakle, na tipično bizantinski način predsjednik Srbije razmeće se izjavama kako bi se svudio srbijanskoj većini, a kada dođe u Hrvatsku nastupa kao strogo opredijeljeni mirotvorac i europejac. I sve to bez ijedne riječi isprike, kao da su nas Srbi od 1990. - 1995. obasipali darovima, a ne granatama i minskim poljima.

Ako bih želio povjesnu usporedbu, onda pomislim na situaciju, da je pedesetih godina njemački predsjednik Konrad Adenauer, prilikom posjeta Waršavi i Pragu, izjavio kako nije zadovoljan povratkom sudetskih i šleskih Nijemaca, te da završne operacije oslobođenja Poljske i Češke smatra zločinačkim pothvatom.

Dok donekle, ali samo donekle, mogu razumjeti snishodljivost hrvatskih dužnosnika prema zahtjevima koji dolaze iz EU, ne mogu prihvati, da nam predsjednik Srbije koji bi slijedećih sto godina morao ponizno dolaziti u Hrvatsku, bahato drži lekcije izjavljujući, da on s nečim u današnjoj Hrvatskoj nije zadovoljan.

U interesu je svakog naroda, da izgrađuje dobrosusjedske odnose u svom okruženju. No, s obzirom da smo mi bili žrtva srpske agresije, a u oslobođilačkom ratu i pobednik, na nama je čin oprاشtanja i brzina približavanja. Srbija je dužna ispričati se, zamoliti za oprost i nadoknaditi ratnu štetu - tko god bio na čelu te države Tadić, Šešelj ili Koštinica.

Iz rečenog proizlazi, da vodeći ljudi naše države, kao partneri moraju diktirati ponašanje i postupno približavanje srbijanskih predsjednika, a ne da sudjeluju u protokolu, gdje se današnji predsjednik Boris Tadić producira po Hrvatskoj, u Kninu, Lici, Dubrovniku kao u vlastitom dvorištu. Naime, predsjednik države agresora ne bi se smio u državi žrtve osjećati kao u vlastitom dvorištu, nego mu uvijek treba biti barem neugodno.

*Alfred OBRANIĆ,
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika*

MRTVO SLOVO

Nakon što je krajem siječnja ove godine Parlamentarna skupština Vijeća Europe donijela Rezoluciju 1481 o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih režima, koja je obvezujuća za sve države članice Vijeća Europe, Hrvatski sabor je krajem lipnja na prijedlog Kluba zastupnika Hrvatske stranke prave i nezavisnog zastupnika Slavena Letice usvojio Deklaraciju o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnog komunističkog poretka u Hrvatskoj 1945. – 1990. godine. Deklaracija Hrvatskoga sabora podpuno je na tragu spomenute Rezolucije Vijeća Europe. Pri označavanju onoga što se osuđuje koristi se ista sintagma, totalitarni komunistički režimi, čime se podrazumijeva da su mogući komunistički režimi koji ne bi bili totalitarni. Prema tomu, ni Hrvatski sabor, kao ni Parlamentarna skupština Vijeća Europe, nije osudio komunističku ideju, nego samo pojedine režime, koji su devijacija te ideje. Točke hrvatske Deklaracije tek su prepisane točke europske Rezolucije, ali prilagođene hrvatskim okolnostima, pa je u hrvatskoj verziji ipak izostavljena 4. točka europske Rezolucije, gdje se nekim europskim komunističkim strankama priznaje doprinos pri postizanju demokracije. No, pravi problem hrvatske Deklaracije, na koga su uputili i glavni urednik «Glasa Koncila» Ivan Miklenić u tjednoj kolumni svoga lista, te povjesničar Tvrto Jakovina i predsjednik HHO- a Žarko Puhovski u «Jutarnjem listu», je taj što će ona ostati mrtvo slovo na papiru, jer joj nije predhodila lustracija. Odnosno, ne može se očekivati da će zaključke i odluke Deklaracije provoditi nosioci ključnih pozicija u hrvatskom društvu, «(neo)komunistička manjina», koji su zbog svoje prošlosti, a dijelom i uvjerenja, izravno zainteresirani da se ti zaključci i te odluke ne provedu.

Da je tomu tako dokaz je i usporedba između predloženog i usvojenog teksta Deklaracije. Klub zastupnika HSP-a i nezavisni zastupnik Slaven Letica 8. ožujka 2006. godine Hrvatskom saboru podnijeli prijedlog o usvajaju Deklaracije, koja bi se pozivala na Rezoluciju 1481 Vijeća Europe, o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih režima, ali i na Rezoluciju 1096, o uklanjanju naslijeda bivših komunističkih totalitarnih sustava, donesenu 1996. godine. Kao što je poznato, Rezolucija 1096 je, između ostalog, bivšim državama komunističkog režima savjetovala da ustroje poredke utemeljene na vladavini prava, te da se suoče s praksom kršenja ljudskih prava što se događala pod plaštem totalitarnog režima, što uključuje kazneni progon nosioca toga poredka, te lustracijski sud za one koji su sudjelovali u kršenju ljudskih prava, ali pritom nisu izravno činili krivična djela. U protivnom, upozorava tekst Rezolucije, prijeti mogućnost blokade demokratskih procesa, nasilnog prevrata ili «barsunaste restauracije» totalitarnog režima.

Na tragu ove Rezolucije bio je i predloženi tekst Deklaracije Hrvatskoga sabora. Jedan od navedenih motiva za donošenje Deklaracije, uz privrženost vrijednostima građanskoga društva, podsjećanje hrvatske javnosti na zločine počinjene u ime komunizma i odlučnost da se povijest ne ponovi, bila je i zabrinutost zbog činjenice što se u javnoj upravi i nevladinim udrušama nalaze pojedinci, koji su izravno sudjelovali u zatiranju ljudskih prava. U predloženom tekstu, točci 4., dio je koji nije uvršten u usvojeni tekst Deklaracije, a glasi: »U dijelu Europe, pa nažalost ni u Hrvatskoj, nikada nije provedena niti lustracija, tj. uklanjanje iz političkog života dužnosnika komunističkog režima i pripadnika komunističkih tajnih službi, kao glavnih provoditelja povrede ljudskih prava komunističkog totalitarnog sustava». Isto tako, u završnom tekstu Deklaracije izostavljena je i citava 14. točka, koja se nalazila u prijedlogu Deklaracije, a glasila je: »Konačno, Hrvatski sabor drži da svi oni koji su osobno počinili ili su sudjelovali u počinjenju zločina totalitarnog komunizma u Hrvatskoj ili nad Hrvatima u svijetu, trebaju biti sudske gonjeni i da nikako ne bi smjeli raditi na poslovima javne uprave, javnih službi, odgoja i obrazovanja, javnog informiranja, pravosuđa i na svim drugim poslovima koji su povezani, ili mogu biti povezani sa zaštitom i promicanjem ljudskih prava i djelovanjem pravne države». Izostavljanjem ovih dijelova teksta jasno je pokazano da ne postoji stvarna volja za obračunom s komunističkom prošlošću, te da u ovoj zemlji još uvijek vukovi bdiju nad sigurnošću svojih ovaca.

Mislav GABELICA

IZ SADRŽAJA

DEKLARACIJA O OSUDI ZLOČINA POČINJENIH TIJEKOM TOTALITARNOG KOMUNISTIČKOG PORETKA U HRVATSKOJ 1945. DO 1990. GODINE	2
NOVE SLIKE STAROGA HAŠKOG IGROKAZA	4
POSTANAK I PRIZNANJE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE ..	7
<i>Tihomil DREZGA</i>	
LAŽI O GENOCIDNOSTI HRVATA ..	15
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXVIII.) ..	29
<i>Ivan GABELICA</i>	
SJEĆANJA NA GODINE PROVEDENE U JUGOSLAVENSKOM KOMUNISTIČKOM LOGORU (I) ..	38
<i>Ivo DILBER, D. I.</i>	
NDH U VIROVITICI 8. TRAVNJA 1941. BORBA DO SMRTI ZA HRVATSKU DRŽAVU (IV.) ..	45
<i>Vlatko LJUBIČIĆ</i>	
DVA ČASOPISA U BORBI ZA HRVATSKU DRŽAVU: STUDIA CROATICA I KROATISCHE BERICHTE	49
<i>Ivana DONČEVIĆ</i>	
KOME SLUŽE KRIVOTVORINE ..	54
<i>Mate ĆAVAR</i>	
PARTIZANI I HRVATSKI NAROD ..	55
<i>Ivan GABELICA</i>	
PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XXXVIII.) ..	61
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
IN THIS ISSUE	63
IN DIESEM HEFT	64

DEKLARACIJA O OSUDI ZLOČINA POČINJENIH TIJEKOM TOTALITARNOG KOMUNISTIČKOG PORETKA U HRVATSKOJ 1945. DO 1990. GODINE

Sa 67 glasova ZA, 12 PROTIV i 3 SUZ-DRŽANA, zastupnici Hrvatskoga sabora prihvatali su na prijedlog Kluba zastupnika Hrvatske stranke prava i nezavisnog zastupnika Slavena Letice u petak, 30. lipnja, sljedeću Deklaraciju o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnog komunističkog poredka u Hrvatskoj 1945. do 1990. godine:

1. Totalitarni komunistički režimi koji su vladali u Srednjoj i Istočnoj Europi u prošlom stoljeću, a koji su još na vlasti u nekoliko zemalja svijeta, bili su, bez iznimke, označeni masovnim povredama ljudskih prava.

2. Povrede ljudskih prava razlikovale su se ovisno o kulturi, zemlji i povijesnom razdoblju, i uključivale su pojedinačna i skupna ubojstva i smaknuća, smrti u koncentracijskim logorima, izglađnjivanja, deportacije, mučenja, prisilni rad i druge oblike masovnoga fizičkog i psihičkog terora; progone na etničkoj i vjerskoj bazi, povrede slobode savjesti, misli i izražavanja, slobode tiska i, također, nedostatak političkog pluralizma.

3. Zločini komunizma su opravdavani u ime «teorije» o klasnoj borbi i načela o diktaturi radništva (proletarijata). Interpretacija oba načela ozakonila je «eliminaciju» ljudi koji su smatrani opasnima za izgradnju novog društva i, kao takvih, neprijateljima totalitarnoga komunističkog režima. Velik broj žrtava u svakoj zemlji su bili državljeni te zemlje.

4. Pad totalitarnih komunističkih poredaka (režima) u Srednjoj i Istočnoj Europi nije bio u svim slučajevima, pa ni u slučaju Republike Hrvatske, popraćen nacionalnim i/ili međunarodnim istragama zločina koje su ti režimi počinili. Dapače, počinitelji tih zločina nisu izvedeni pred

sud međunarodne zajednice, kao što je bio slučaj sa stravičnim zločinima koje je počinio nacionalnosocijalizam (nacizam).

5. Kao posljedica toga vrlo je niska svijest javnosti bivših komunističkih zemalja, pa i hrvatske javnosti, o zločinima počinjenima od strane totalitarnih komunističkih režima. Komunističke partije su legalne i aktivne u nekim zemljama, iako se u nekim slučajevima nisu distancirale od zločina koje su počinili totalitarni komunistički režimi u prošlosti.

6. Hrvatski sabor je uvjeren da su znanje i svijest ljudi o povijesnim zbijanjima jedan od preduvjeta da se izbjegnu slični zločini u budućnosti. Da-pače, moralna procjena i osuda počinjenih zločina igraju važnu ulogu u edukaciji mladih naraštaja. Jasan stav međunarodne i nacionalnih zajednica prema prošlosti

može i mora biti smernica za naše buduće djelovanje.

7. Hrvatski sabor vjeruje da žrtve zločina totalitarnih komunističkih režima koje su još žive, ili njihove obitelji, zaslužuju sučut, razumijevanje i priznanje za svoje patnje.

8. Totalitarni komunistički režimi još uvijek su aktivni u nekim zemljama svijeta i zločini se i dalje događaju. Percepcija nacionalnih interesa ne bi smjela spriječiti zemlje u adekvatnom kritiziranju postojećih totalitarnih komunističkih režima. Hrvatski sabor snažno osuđuje sve te povrede ljudskih prava.

9. Rasprave i osude, koje su se dosad izvršile na nacionalnoj razini nekih država članica Vijeća Europe, kao i osude zločina totalitarnog komunizma koje sadrži Rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeća Eu-

Mi, zastupnice i zastupnici Hrvatskog sabora, usvajamo ovu:

DEKLARACIJU O OSUDI ZLOČINA POČINJENIH TIJEKOM TOTALITARNOG KOMUNISTIČKOG PORETKA U HRVATSKOJ 1945.-1990. GODINE

1. Totalitarni komunistički režimi koji su vladali u Srednjoj i Istočnoj Europi u prošlom stoljeću, a koji su još na vlasti u nekoliko zemalja svijeta, bili su, bez iznimke, označeni masovnim povredama ljudskih prava.

2. Povrede *ljudskih prava* su se razlikovale ovisno o kulturi, zemlji i povijesnom razdoblju i uključivale su pojedinačna i skupna ubojstva i smaknuća, smrti u koncentracijskim logorima, izglađnjivanja, deportacije, mučenja, prisilni rad i druge oblike masovnog fizičkog i psihičkog terora; progone na etničkoj i vjerskoj bazi, povrede slobode savjesti, misli i izražavanja, slobode tiska i, također, nedostatak političkog pluralizma.

3. Zločini komunizma provođeni su i opravdavani u ime "teorije" o klasnoj borbi i načela o diktaturi radništva (proletarijata). Interpretacija oba načela ozakonila je „eliminaciju“ ljudi koji su smatrani opasnima za izgradnju novog društva i, kao takvih, neprijateljima totalitarnog komunističkog režima. U pravilu žrtve su u svakoj zemlji su bili državljeni te zemlje. To je posebno bio slučaj u bivšem SSSR-u gdje je broja žrtava daleko nadmašio žrtve u ostalim zemljama.

3

Prijedlog Deklaracije o osudi komunističkih zločina u kojem se u člancima 4. i 14. zahtijeva lustracija, što je u završnom tekstu Deklaracije izbačeno

rope o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih poredaka (režima), obvezuju i Hrvatski sabor na osudu svakog i svih zločina koji su u ime totalitarnog komunizma počinjeni nad građanima Hrvatske i Hrvatima u svijetu.

10. Hrvatski sabor podržava odluke Vijeće Europe da upravo ta institucija (Vijeće Europe) bude forum za raspravu i osudu zločina komunizma na međunarodnoj razini. Skoro sve bivše europske komunističke zemlje sada su njegove članice i zaštita ljudskih prava i vladavina prava osnovne su vrijednosti za koje se zauzima Vijeće Europe. Istodobno, Hrvatski sabor smatra da on sam treba postati ključna nacionalna institucija za osudu zločina jugoslavenskoga i hrvatskoga totalitarnog komunizma, te da se sustavnim istraživanjem povijesti tih zločina trebaju baviti znanstvene i pravosudne institucije.

11. Zbog toga se Hrvatski sabor pridružuje Parlamentarnoj skupštini Vijeće Europe u snažnoj osudi masovnog kršenja ljudskih prava od strane totalitarnih komunističkih režima i istodobno izražava sućut, razumijevanje i priznanje žrtvama tih zločina u Republici Hrvatskoj, Europi i svijetu.

12. Hrvatski sabor pridružuje se pozivu koje je Parlamentarna skupština Vijeće Europe uputila svim komunističkim ili postkomunističkim strankama, da u svojim zemljama, ako to dosad nisu učinile, ponovno procijene povijest komunizma i svoju vlastitu prošlost, jasno se distanciraju od zločina počinjenih od strane totalitarnih komunističkih režima i da ih osude bez ikakvih nejasnoća.

13. Hrvatski sabor dijeli uvjerenje Parlamentarne skupštine Vijeće Europe, da će ta jasna pozicija međunarodne zajednice omogućiti daljnje pomirenje. Dapače, da će moguće ohrabriti povjesničare diljem svijeta da nastave svoja istraživanja usmjerena prema određivanju i objektivnoj provjeri toga što se dogodilo. □

4

Pad totalitarnih komunističkih poredaka (režima) u Srednjoj i Istočnoj Europi pa tako ni u Hrvatskoj nije bio, popraćen nacionalnim i/ili međunarodnim istragama zločina koje su ti režimi počinili. Dapače, počinitelji tih zločina nisu izvedeni pred sud međunarodne zajednice, kao što je bio slučaj sa stravičnim zločinima koje je počinio Nacionalsozializam (nacizam). U dijelu Europe, pa nezašto ni u Hrvatskoj, nikada nije provedena niti lustracija tij. uklanjanje iz političkog života dužnosnika komunističkog režima i pripadnika komunističkih tajnih službi, kao glavnih provoditelja povreda sudskih prava komunističkog totalitarnog sustava.

5. **Kao posljedica** toga vrlo je niska svijest hrvatske javnosti i još bivših komunističkih zemalja, o zločinima počinjenima od strane totalitarnih komunističkih režima. Komunističke zemalje su legalne i aktivne u nekim zemljama, iako se u nekim slučajevima nisu distancirale od zločina koje su počinili totalitarni komunistički režimi u prošlosti.

6. Hrvatski sabor je uvjeren da su znanje i svijest ljudi o povijesnim zbivanjima jedan od **preduvjeta** da se izbjegnu slični zločini u budućnosti. Dapače, moralna procjena i osuda počinjenih zločina igraju važnu ulogu u edukaciji mladih naraštaja. Jasan stav međunarodne i nacionalnih zajednica prema tom dijelu prošlosti može i mora biti smjernica za naše buduće djelovanje.

7. Hrvatski sabor vjeruje da žrtve zločina totalitarnih komunističkih režima koje su još žive i njihove obitelji, zasluguju sućut, razumijevanje i priznanje za svoje patnje.

8. Totalitarni komunistički režimi su još uvijek aktivni u nekim zemljama svijeta i zločini se i dalje događaju. Percepcija nacionalnih interesa ne bi smjela sprječiti zemlje u kritiziranju i osudi postojećih totalitarnih komunističkih režima. Zato Hrvatski sabor snažno osuđuje sve povrede ljudskih prava, koje ti režimi još provode.

9. Rasprave i osude koje su se dosad provele na nacionalnoj razini nekih država članica Vijeće Europe, kao i osude zločina komunizma koje sadrži Rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeće Europe o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih poredaka (režima), obvezuje i Hrvatski sabor na osudu svakog i svih zločina koji su u ime totalitarnog komunizma počinjeni nad građanima Hrvatske i Hrvatima u zemlji i svijetu.

10. Hrvatski sabor podržava odluke Vijeće Europe da upravo ta institucija (Vijeće Europe) na međunarodnoj razini bude forum za raspravu i osudu zločina komunizma. Skoro sve bivše europske komunističke zemlje su sada članice i zaštita ljudskih prava i vladavina prava su osnovne vrijednosti za koje se Vijeće Europe zauzima. Istodobno, Hrvatski sabor smatra da on sam treba postati ključna nacionalna institucija za osudu zločina jugoslavenskog i hrvatskog totalitarnog komunizma te da se sustavnim istraživanjem povijesti tih zločina trebaju baviti znanstvene i pravosudne institucije.

11. Zbog toga se, Hrvatski sabor pridružuje Parlamentarnoj Skupštini Vijeće Europe u snažnoj osudi masovnog kršenja ljudskih prava od strane totalitarnih komunističkih režima i istodobno izražava sućut, razumijevanje i priznanje žrtvama tih zločina u Republici Hrvatskoj, Europi i svijetu.

12. Hrvatski sabor se tako pridružuje se također pozivu koje je Parlamentarna skupština Vijeće Europe uputila svim komunističkim ili post-komunističkim strankama da u svojim zemljama, ako to dosad nisu učinile, ponovo procijene povijest komunizma i svoju vlastitu

4

Nastavak prijedloga Deklaracije

prošlost, jasno se distanciraju od zločina počinjenih od strane totalitarnih komunističkih režima i osude ih bez ikakvih ograda.

13. Hrvatski sabor dijeli uvjerenje Parlamentarne skupštine Vijeće Europe da će ova jasna pozicija međunarodne zajednice omogućiti daljnje pomirenje. Dapače, da će moguće ohrabriti povjesničare širom svijeta da nastave svoja istraživanja usmjerena prema određivanju i objektivnoj provjeri tih događanja.

14. **Konačno**, Hrvatski sabor drži da svi oni koji su osobno počinili ili sudjelovali u počinjenju zločina totalitarnog komunizma u Hrvatskoj ili nad Hrvatima u svijetu trebaju biti sudsak gonjeni i da nikako ne bi smjeli raditi na poslovima javne uprave, javnih službi, odgoja i obrazovanja, javnog informiranja, pravosuda i na svim drugim poslovima koji su povezani ili mogu biti povezani sa zaštitom i promicanjem ljudskih prava i djelovanjem pravne države.

Nastavak prijedloga Deklaracije

NOVE SLIKE STAROGA HAŠKOG IGROKAZA

Tužiteljstvo Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu jugoslaviju (MKSJ) pustilo je 11. srpnja 2006. u javnost redigiranu verziju lanjskoga zahtjeva za obnovu postupka, odnosno reviziju presude generalu

Tihomiru Blaškiću. Zbilo se to svega nekoliko dana nakon što je održano završno ročište u postupku protiv poznatoga hrvatskog novinara **Josipa Jovića**, kojom prigodom je njegov branitelj **Krešimir Krsnik** – kako su prenijele i informativne emisije hrvatskih elektroničkih medija – izjavio da se ne smije Jovića proglašiti krimim zbog objavljivanja **Mesićeva** svjedočenja, jer nije obvezujući nalog prekršio on, nego «onaj tko je taj dokument iznio iz sudnice».

Krsnik je očito aludirao na **Antu Nobila**, zagrebačkog odvjetnika koji je u dogovoru s **Josipom Perkovićem i Gojkom Šuškom** 1997. preuzeo ulogu Blaškićeva branitelja. Javnosti je taj čin prodan uz jeftin izgovor: «ljevičar» će bolje braniti «našega» generala nego neki nacionalist. Nitko se nije pitao, je li general doista «naš». Nikomu nije padalo na pamet, da se Nobile nije odlikovao ljevičarskom, nego – protuhrvatskom prošlošću...

Preskupa «pobjeda»

Tijekom te obrane koju je u cijelosti (i više nego obilno) financirala hrvatska država, Nobile je dijelom surađivao s hrvatskim obaveštajnim službama, a dijelom se njima koristio. Povodom objavljivanja zahtjeva Tužiteljstva za obnovu postupka, odnosno reviziju presude generalu Blaškiću, ovih se dana u hrvatskim medijima počelo opširno raspredati o tome, je li Blaškićeva obrana, potpomognuta mesićevsko-račanovskom koalicijom, pridonijela radikalnom sniženju Blašićeve kazne najobičnjim krivotvorinama.

Kako se snaći u svemu tome? Kako očekivati da hrvatska javnost, ona ista koja je Blaškićev povratak iz Haaga 2004. dočekala s ovacijama kao veliku hrvatsku pobjedu, razumije išta, kad nije uspjela shvatiti koja je cijena te «pobjede»? Blaškićeva se obrana posljednjih godina, name, koncentrirala na dokazivanje teze, da su za zločine u Srednjoj Bosni odgovorni radikalni hrvatski nacionalisti, koji su bili instrumenti jedne zločinačke politike kreirane na zagrebačkom Pantovčaku. Hrvatska javnost nije kadra pročitati presudu, pa nije u stanju shvatiti, da je, pojednostav-

ljeno rečeno, Blaškiću kazna srezana (javnost ju je pogrešno shvatila kao oslobođenje!), da bi se odgovornim za zločine moglo proglašiti prvoga hrvatskog predsjednika **dr. Franju Tuđmanu**.

To je cijena Blaškićeva «oslobodenja». To je ujedno odgovor na pitanje, zbog čega su se Mesić i **Račan** toliko zalagali za Blaškića. No, to ujedno pokazuje koliko su sva ta zbiranja tjesno povezana s aktualnim suđenjem «hercegovačkoj šestorici» i predstojećim suđenjem generalima **Gotovini, Markaču i Čermaku**. Ukratko, treba pokazati da je hrvatska država nastala na zločinu, kako bi se demoraliziralo sve one koji se zalažu za očuvanje nacionalnih vrijednosti, a time onda i omogućilo novo političko i gospodarsko oblikovanje «zapadnoga Balkana».

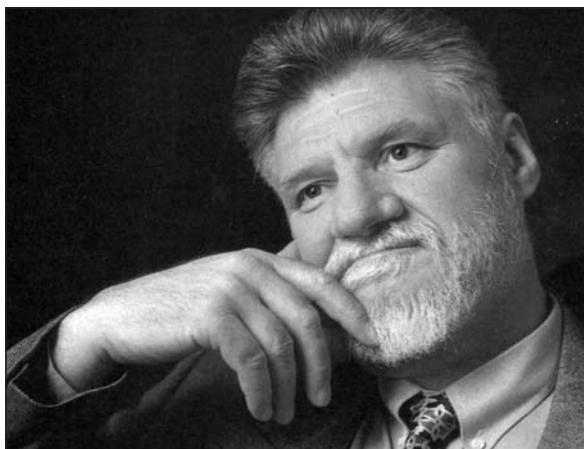
Tuđmanova politika prema BiH identificirana je kao izvrstan instrument demonizacije Hrvatske, jer uistinu i jest najpri-

ma i porazima u Tuđmanovo doba, o plođovima i nedostacima njegove državničke vizije, raspravljat će povjesničari, ali se ovdje radi o nečemu puno važnijem. Mi ovdje ne raspravljamo o tome, je li se 1991./92. moglo drugačije, nego o spašavanju onoga što se još (možda) spasiti dade. Ako bosanskohercegovački Hrvati budu kao kolektivitet proglašeni zločincima, onda njihov opstanak u BiH postaje nemoguć. I dalje, ako Hrvatska bude označena agresorom na BiH ili bar pokroviteljem tih zločina, onda ona gubi pravo na opstanak. Krvlju se brani samo ono čime se ponosimo...

Obmana Paške Ljubičića godinama optužuje za krivotvorene

Ako je tako, valja se zapitati, zašto Tužiteljstvo danas ugrožava drugostupanjsku osudu u Blaškićevu predmetu? Zašto Tužiteljstvo danas tvrdi da je ona utemeljena na krivotvorinama? Zar se Tužiteljstvu isplati nagrizati sliku koja je – kroz usta Ante Nobila i Tihomira Blaškića – stvorena uz pomoć plaćeničkih medija u Hrvatskoj?

Riječ je o samo prividnome paradoksu. Jedan je hrvatski tjednik ovih dana podsjetio da neki pojedinci odavno ukazuju na obaveštajno-političke spletke oko predmeta Blaškić. Bivši urednik ovog časopisa, zagrebački odvjetnik **Tomislav Jonjić**, za taj je tjednik potvrdio da godina u javno optužuje Račanovu vladu za krivotvorene: «*Pripremajući obranu Paške Ljubičića, koji je u Haagu optužen za zločin u Ahmićima i još neke događaje u Lašvanskoj dolini, došao sam do nepobitnih dokaza da je račanovsko-mesićevska koalicija manipulirala dokumentima. Vjerljivo se radilo o političkim motivima. Trebalo je stvoriti konstrukciju o dvostrukoj liniji zapovijedanja i optužiti tadašnji hrvatski državni i vojni vrh za zločine u Srednjoj Bosni. Iako pogledate predodžbe hrvatske javnosti, u tome se uspjelo: hrvatska javnost je i danas uvjerenja da se u Tuđmanovo doba manipuliralo i skrivalo, a da su Mesić i Račan otvorili arhive i svim optuženicima omogućili ravnopravan pristup. Ništa nije dalje od istine. Moj klijent, Paško Ljubičić, jedna je od žrtava te velike obaveštajno-političke igre, koja je uključivala skrivanje dokumenata, te njihovo krivotvorene, ali i kupovinu izmišljenih, lažnih svjedoka.*

Slobodan Praljak

jeporniji segment njegove politike, pa je kao takva doživljavala brojne kritike, čak i osude, ne samo iz «avnojskih», nego i iz nacionalističkih, državotvornih redova. Drugim riječima, politika prema BiH jest ona točka, oko koje je bilo moguće postići (bar prividni) konsenzus svih Tuđmanovih kritičara i protivnika. No, pritom taj konsenzus nije u funkciji ozdravljenja i jačanja (pa čak ni «demokratizacije») Hrvatske, nego u funkciji slamanja nacionalnog ponosa i, u konačnici, u funkciji postupne demontaže Hrvatske kao neovisne države. Pokazujući da ne shvaćaju sve dimenzije Blaškićeva suđenja i presude, i hrvatski su nacionalisti pokazali da se njima dade lako manipulirati; obrana Franje Tuđmana ovdje nije obrana jednog stanara zagrebačke Nazorove ulice, nego je ovdje obrana hrvatske države. O uspjesi-

Jonjić je protiv Račanove vlade podnio zahtjev za izdavanje obvezujućeg naloga i u tome je uspio. Vlada je – pritisnuta dokazima – morala priznati da je Ljubičiću protupravno uskraćivan pristup dokumentaciji. Tadašnja ministrica obrane Željka Antunović skrivanu dokumentaciju, tj. oko 400 registratora dokumenata i veliku količinu video i audio materijala, predala je Hrvatskomu državnemu arhivu 13. prosinca 2003., dakle, neposredno pred početak žalbene sjednice u predmetu Blaškić i svega koji dan prije primopredaje vlasti. Obvezujući je nalog, naime, zatražen protiv Račanove vlade, ali ga je Raspravno vijeće donijelo nakon skoro pola godine, u doba kad je na Markovu trgu već sjedio **Ivo Sanader**.

No, najzanimljivije tek slijedi. Ljubičićeva obrana započinje pregled te «novootkrivene» dokumentacije odmah, dok Tužiteljstvo, koje je finansijski i kadrovski neusporedivo moćnije, čeka punih pola godine. Tužiteljstvo, nastavlja Jonjić, *«nije bilo nezadovoljno ključnim političkim implikacijama drugostupanske presude u predmetu Blaškić. A kako se rezonira u Tužiteljstvu, pokazuje činjenica koju je Račan javno priznao. On je izjavio da je radi političkih razloga (splitske demonstracije!) s glavnim tužiteljicom postigao aranžman da se generalu Norcu ne sudi u Haagu...»*

Podsjećajući na to da je njegov klijent proglašavan ključnim krivcem za zločin u Ahmićima, Jonjić završava: *«Izjavio sam da se do tog zaključka može doći samo na temelju očitih krivotvorina. Također sam izjavio da je u tim krivotvorinama i manipulacijama sudjelovala Račanova vlada, odnosno neki od ključnih ljudi u njoj. Prozvao sam ih imenom i prezimenom. Prijetili su tužbama, ali su se – znajući pravo stanje stvari – zavukli u mišje rupe. Od vlade sam zatražio pokretanje stegovnoga, a onda i kaznenog postupka protiv odgovornih osoba. Raspravno je vijeće znalo da je takav zahtjev podnesen, a znalo je i to, da nikakav postupak nije pokrenut. No, ni Raspravno vijeće nije se očutilo ponukanim dalje raspravljati o tom pitanju. Zašto? Ja na to pitanje ne mogu odgovoriti.»*

Iz ovoga se može zaključiti kako Tužiteljstvo primarno u obzir uzima političke interese i procjene. Puštajući da rok za podnošenje zahtjeva za ponavljanje skoro istekne, Tužiteljstvo je prepustilo hrvatskim medijima da o tadašnjemu vojnopolitičkom vodstvu naše države stvori predodžbu kao o skupini kriminalaca. Nakon što je ta predodžba uspješno stvorena, stalnu vatru pod tim lončićem podgrijavat će

Stipe Mesić, **Josip Manolić** i slični. Sada se, pak, može načeti slika o kooperativnosti i pouzdanosti posttuđmanovskoga službenog Zagreba. Time će se ne samo disciplimirati Sanadera (ako je to uopće potrebno) i poslati poruka Račanu, nego ujedno ugroziti obrana hercegovačke šestorice. Istodobno, ne treba smetnuti s umida Račan ovu hajku može koristiti kao predizborni adut u protuhaškim krugovima, iako je on zapravo sinonim potpune kapitulacije pred protupravnim zahtjevima haškog Tužiteljstva!

Igre s hercegovačkom šestoricom

Postupak protiv tzv. hercegovačke šestorice od početka je obilježen «čudnim» odlikama. Raspravno vijeće je ograničilo vrijeme ispitivanja svjedoka, čime se prava obrane bitno krše (svih šest optuženika

ima na raspolaganju samo onoliko vremena koliko ima jedno tužiteljstvo!). Protivno svim najavama i obećanjima, hrvatska vlada ne pomaže djelatno obrane, a navoještaji da će se u predmet uključiti posredovanjem instituta *amicus curiae*, zasad je samo puko obećanje. Suđenje traje tri mjeseca, a paralelno se događaju stvari koje narušavaju kakvoću i koheziju obrana.

Diskreditiraju se pokušaji generala **Slobodana Praljka** da pokaže što se stvarno zbivalo u BiH i do koje je mjere Hrvatska pomagala susjednu državu. U javnost se plasiraju naručeni članci kako će obrana **Jadranka Prlića** svu odgovornost prebacivati na druge, kao što je Prlić, navodno, uradio u izjavi Tužiteljstvu prije nekoliko godina. S obzirom na Prlićevu nepopularnost i omraženost, taj cilj i nije teško posti-

S jedne strane Tomislav JONJIĆ, odvjetnik u Zagrebu, Međimurska 19, kao branitelj Valentina Čorića u predmetu MKSJ od 1. travnja 2004. do danas, a s druge strane Dijana TOMAŠEGOVIĆ-TOMIĆ, iz Zagreba, kao nova braniteljica Valentina Čorića, koja danas preuzima spis, sastavljuju danas 27. lipnja 2006. u Haagu sljedeći

DODATAK br. 1.

koji čini sastavni dio Zapisnika o primopredaji od 27. lipnja 2006.

I u svojstvu novog branitelja optuženoga Valentina Čorića, u predmetu MKS-a br. IT-04-74-T, odvjetnica TOMAŠEGOVIĆ-TOMIĆ, koja je imenovana 26. lipnja 2006., preuzima i zapisnik *ex parte* sjednice, održane 22. lipnja 2006., u predmetu IT-04-74-T, tijekom koje je:

- a) optuženik Valentin ČORIĆ izjavio da je dosadašnja obrana svoj posao napravila profesionalno i kvalitetno (*«I am fully conscious that Mr. Jonjić, in the professional sense, worked well on the basis of the knowledge I had and what I was able to see both here in the courtroom and during the time we spent working together»* (str. 3789).)
- b) Raspravno vijeće dalo ocjene rada dosadašnjeg branitelja JONJIĆA, tako što je predsjednik Vijeća, sudac Antonetti izjavio da je uvjerenje svih članova Vijeća kako je odvjetnik Jonjić svoga klijenta zastupao profesionalno i kvalitetno (*«...he acquitted himself ably as your counsel in your own interest. Those are the impressions that three of us, us three Judges, gained»* (str. 3788.), dok je član Vijeća sudac Prandler izjavio da je «ponašanje odvjetnika Jonjića i njegovo profesionalno znanje impresioniralo, pa vjerujem da je dao najbolje u vašem zastupanju» (*«...in Mr. Jonjić's position and his behaviour and professional knowledge also impressed me and I believe that he really did his best to represent you»* (str. 3796.), a treći član vijeća, sudac Trechsel izjavio da »želi posvjedočiti kako je g. Jonjić obavio odličan posao u svakom pogledu» (*«I would like to testify that Mr. Jonjić has done an excellent job by any standard»* (str. 3797.);
- c) optuženik Valentin ČORIĆ dodao da novi tim obrane ima stanovite bojazni u odnosu na složenost spisa (*«They are a little fearful of coming on board on this trial, given the scope of it...»*, str. 3794.), ali da preuzima rizik štetnih posljedica na sebe, dok je
- d) odvjetnik JONJIĆ otklonio svaku mogućnost razmatranja prijedloga da nastavi raditi kao savjetnik (*consultant*) novog tima obrane, navodeći da – unatoč pozivu optuženika da se izjasni bi li bio spreman prihvati takvu ili neku drugu poziciju (*«...I also need to know what Mr. Jonjić would be willing to accept, because he may refuse to accept working in such a team (...) And also what kind of role he would be willing to play, if any, and what he thinks about all this»*, str. 3799.) – između njega i optuženika ne postoji odnos povjerenja i da je nemoguće taj nedostatak kompenzirati fikcijom djelomičnoga ili ograničenog povjerenja, da ne želi biti smokvin list za nešto što nema veze ni s pravom ni pravdom (*«a fig leaf*

1

Dodatak Zapisniku o primopredaji od 27. lipnja 2006.

ci, iako će pozorniji promatrač lako vidjeti da se (bar tijekom dosadašnje faze suđenja) Prlićeva obrana dosljedno odupire takvim pokušajima i lojalno brani ne samo svoga klijenta, nego i službeni Zagreb od prizemnih optužbi.

Bivši ministar obrane bivše HR HB **Bruno Stojić** promijenio je nekoliko branitelja, da bi svoju suđbinu na kraju povjerio **Senki Nožici**, sivoj eminenci **Soroseve** udruge za BiH i predsjedničkoj kandidatkinji. Generala Petkovića zasad brani samo **Vesna Alaburić**, jedina (!) odvjetnica koja je u predmetu od samog početka. Bivši namještenik jugoslavenskog SDS-a **Berislav Pušić** angažirao je bošnjačko-engleski obrambeni tim. Početkom ove godine došlo je do spora između **Valentina Čorića** i njegova branitelja **Tomis-**

lava Jonjića. Iako, kako doznamo, za svoju obranu nije potrošio ni jedne lipe svog novca, Čorić je «zaključio» kako ima pravo raspolagati sredstvima koja je za njegovu obranu namijenio sud (da bi «rijesio» neke privatne pothvate). Njegov je branitelj odbio aranžman kojim se krši izričita odredba Kodeksa odvjetničke etike. Tajništvo i predsjednik MKSJ-a dali su za pravo Jonjiću, ali se tada umiješalo Raspravno vijeće pod predsjedanjem francuskog sudca **Antonettija**, poznatog po bliskosti s predsjednikom **Chiracom**. Vijeće je raspravu o sporu između branitelja i klijenta protivno pravilima, prvi put u povijesti Tribunala, odlučilo voditi u nazočnosti Tužiteljstva, dajući tako **Carli del Ponte** prigodu da uoči slabosti obrane.

Optuženi Čorić je zatražio da mu se omogući imenovanje novog branitelja, ali na način da Jonjić ostane u obrambenom timu u prijelaznom razdoblju. Jonjić se tomu protivio, tražeći trenutno razrješenje, jer ne postoji nešto kao «privremeno» povjerenje: ako klijent u nj nema povjerenja, ili - neovisno o razlozima - bar tako izjavljuje, onda odvjetnik iz toga mora izvući samo jedan zaključak. No, na predraspravnjoj je konferenciji Raspravno vijeće odbilo Jonjićev zahtjev za trenutnim razrješenjem, a njemu je naloženo da u prijelaznom razdoblju ostane u predmetu. Ipak, zbog teškoća s ispunjenjem uvjeta, do isteka tog roka nije imenovana odvjetnica **Dijana Tomasegović-Tomić** kao nova braniteljica Valentina Čorića. Protivno tvrdnjama svedobno plasiranim u jednome zagrebačkom dnevniku, Čorić je – kao što se vidi iz zapisnika o primopredaji kojega objavljujemo u prilogu – priznao da je Jonjić njegovu obranu vodio profesionalno i kvalitetno. Svi su članovi Vijeća pojedinačno iznijeli laskave komplimente na račun ovog odvjetnika. No, on je odbio ponovljeni prijedlog da u drugom svojstvu ostane u spisu, navodeći da ne želi sudjelovati u predmetu kao «smokvin list za aktivnosti koje nemaju veze ni s pravom ni s pravdom».

Nakon toga je Raspravno vijeće razriješilo Jonjića dužnosti Čorićeva branitelja, na način koji nema presedana u međunarodnopravnoj praksi (doslovce tako!), a već sutradan – bez ikakve pripreme i znanja o činjenicama ili haškome pravu – u sudnici je nastupila nova braniteljica. Tajništvo se oglasilo ogradom da je u konačnici na Raspravnom vijeću osigurati poštено suđenje, a rezultati su bjelodani: i Čorić i Raspravno vijeće dobili su obranu po svojoj mjeri. To su pokazala već prva svjedočenja, ona **Stjepana Ključića** i Josipa Manolića. Suradnja i kohezija obrana sve je slabija, a zanimljivo je da u istom kontekstu Tužiteljstvo objavljuje podatke o krivotvorenim i autentičnim dokumentima o zločinima u Srednjoj Bosni. Od sve šestorice hercegovačkih optuženika, u tim se dokumentima najčešće spominje upravo Valentin Čorić. Svakako će biti zanimljivo vidjeti, koliko će svaki od optuženika cijeniti vlastitu kožu. Neki znaci već su bjelodani: Tužiteljstvo ima razloga biti nezadovoljno svojim svjedocima, ali nema razloga za nezadovoljstvo nekim optuženicima. Pitanje je samo, koliko su izmanipulirani, a koliko žele biti izmanipulirani... (M. N.)

Tomislav JONJIĆ, odvjetnik

Dijana TOMASEGOVIĆ-TOMIĆ,
odvjetnica

U Haagu, 27. lipnja 2006.

POSTANAK I PRIZNANJE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Slijedeći članak Dr. Tihomila Drezge, sveučilišnog profesora za međunarodno pravo na zagrebačkom Sveučilištu i Pročelnika Pravnog Odjela Ministarstva Vanjskih Poslova Nezavisne Države Hrvatske, prvi put je objavljen u časopisu «Spremnost», broj 163 i 164, u Zagrebu, na Uskrs 1945. godine, kao odgovor onima koji su s pravnog stajališta osporavali legitimitet postanka i postojanja Nezavisne Države Hrvatske. Isti je članak zadržao aktualnost i u novim okolnostima, te je bez ikakvih ispravki objavljen u broju 7–8 emigrantske «Hrvatske» u Buenos Airesu 1953. godine. Članak ponovo izlazi u zborniku «Poviest» izdanom povodom stogodišnjice rođenja Ante Pavelića, 1989. godine u Španjolskoj, te u hrvatskom izdanju istog zbornika 1995. godine. Argumenti današnjih osporavatelja legitimnosti postanka i postojanja Nezavisne Države Hrvatske vrlo su slični argumentima onih koji su tu državu i rušili, te je i odgovor Dr. Tihomila Drezge na te napade aktualan i potreban i danas.

Obstojnost Hrvatske Države nije u neskladu s medjunarodnim pravom, nego bi njezino nekanje značilo povredu tog prava.

Prošle su četiri godine, odkad je uzpostavljena unitarna hrvatska država pod nazivom Nezavisna Država Hrvatska. Stečena je vremenska udaljenost, iz koje se mogu *sine ira et studio* prosudjivati zamjerke i primjetbe, koje su novom članu europskog društva stavljene sa stonovite strane. Ima prigovora, koji padaju sami od sebe. Od ostalih mnogi idu u sferu politike. Ovdje će se ogledati i oceniti samo oni, koji bi trebali pripadati pravnom području.

Piše:

Tihomil DREZGA

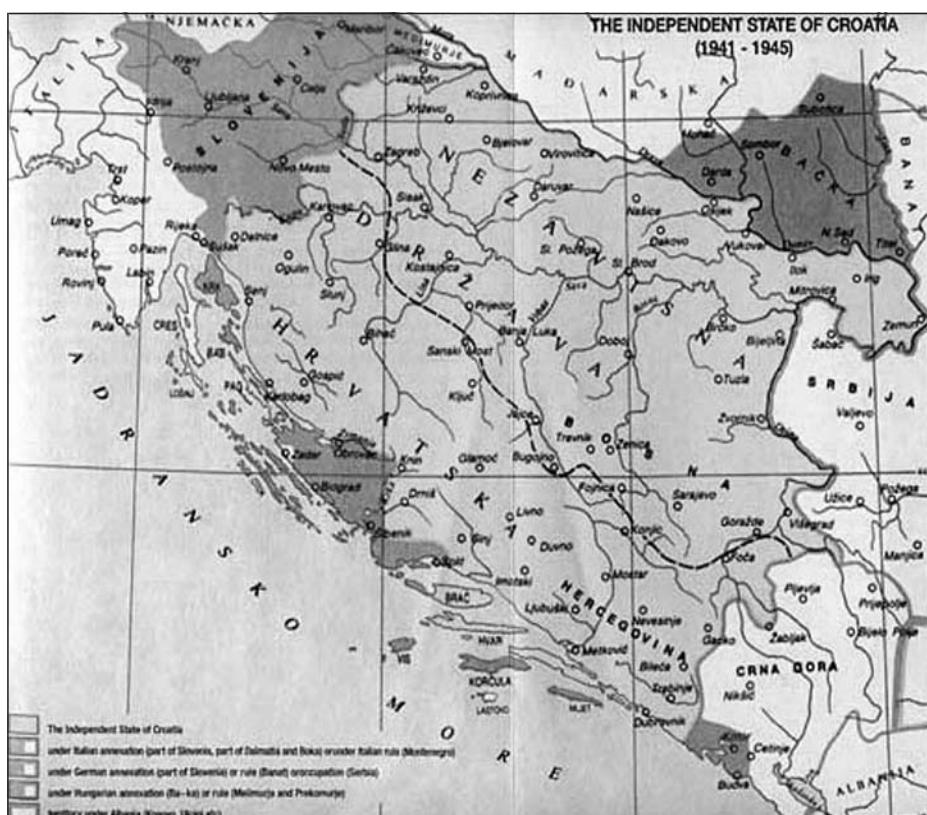
Nu ne samo da se još jednom pokazuje, kolika je granica izmedju prava i politike mjestimice slabo vidljiva i težko određiva, nego se politički motivi svjestno zao-dievaju u pravno ruho (*Stimson – ova nauka, Budimpeštanska interpretacija Kellog – ova Pakta*); pravne ustanove zlorabe se kao politička sredstva (priznanje, intervencija); pravna načela i vriedeći propisi (legalitet, ratno pravo) tumače se na način s kojim logika, i materijalna i formalna, nemaju ništa zajedničkoga.

Današnja je dužnost razkrinkati takve prerušene i zvučne doktrine; vratiti pravnim institucijama pripadajuće značenje i dohvat; odkriti sofizme u pozivanju na navodne vječne principe.

Prije ulazka u stvar sjetiti se je, da je do sada uviek u medjunarodnoj poviesti fenomen osnivanja novih i uzkrisivanja starih država izazvao reakciju i negaciju, prigovore i protustavove. Karakteristični aspekt povesti postanka država znači u glavnom poviest ražčišćivanja s protivnicima. Nema slučaja u diplomatskoj praksi, da bi novi član medjunarodne zajednice bio od ostalih članova jednodušno primljen (priznat) ili od svih jednak po voljno gledan. Osim manjih država južnoameričkog kontinenta i juga – istoka Europe tokom 19. stoljeća prošle su tim križnim putom i države, koje su danas moćne velesile: Sjevero – Američka Unija koncem 18. stoljeća i Sovjetska Unija u razdoblju poslije Prvog Svjetskog Rata.

Diplomatski podatci

Nije stoga toliko uočljivo, da takvoj sudbini nije izbjegla ni Nezavisna Država Hrvatska, koliko je u tom pogledu upadljiva povoljnost njezina položaja. Ti pozitivni podatci su nadasve važni ne samo kao gradivo hrvatske diplomatske poviesti, nego kao i formalni dokaz jednog objektivnog stanja. Stoji zanimljiva činjenica, da pojavljivanju Nezavisne Države Hrvatske, kao najnovijem obliku one države, koja u svom neprekinutom povjesnom kontinuitetu pripada *par excellence* europskom sustavu država, jer je sudjelovala u izgradnji njegovih temelja i jer ga je vjekovima branila, nije sa strane glavnih europskih država bilo uobće prigovo-

Granice međunarodno priznate Nezavisne Države Hrvatske, do rujna 1943.

ra. Nezavisnu Državu Hrvatsku priznale su bezuvjetno i bezodvlačno eksplisitnim načinom:

Magjarska 10. travnja 1941., Njemačka 15. travnja 1941., Italija 15. travnja 1941., Slovačka 15. travnja 1941., Bugarska 21. travnja 1941., Rumunjska 6. svibnja 1941., Španjolska 27. lipnja 1941., Finska 3. srpnja 1941., Danska 10. srpnja 1941.

Zatim s Vatikanom (izmjena posebnih stalnih delegata), s Francuzkom (gospodarski ugovor 10. rujna 1941., generalni konzulat u Zagrebu, recipročne kulturne delegacije u Zagrebu i Parizu), sa Švicarskom (gospodarski ugovor 16. ožujka 1942., generalni konzulat u Zagrebu, stalno trgovačko izaslanstvo u Zurichu, imovinsko – pravni zahtevi), - podržavaju se odnosi, koji u medjunarodnom pravu znake implicitno priznanje, tako zvano priznanje konkluentnim činima. Praksa ga naziva *de facto* priznanje, što je pogrešno, jer je svako priznanje *de jure* priznanje. Razlika leži u trajnosti i opozivosti.

S azijskim kontinentom postoji odnos priznanja izmedju Nezavisne Države Hrvatske i Japana 7. lipnja 1941., Mandžurije (Manchoukuo) 2. kolovoza 1941., Nacionalne Kine 1. srpnja 1941., Thailanda 27. travnja 1943., Burme 7. kolovoza 1943., Filipina 16. listopada 1943.

U taboru nepriznavatelja nalaze se u glavnom Velika Britanija, Ujedinjene Države Amerike i Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika. Ostali su povućeni njihovim stavom. Što se tiče Sovjetske Unije poznato je, da se njezina koncepcija medjunarodnog prava razlikuje od klasičnog nazora one medjunarodno – pravne zajednice, kojoj pripada i Hrvatska Država. Za medjunarodno pravo sovjetskog uzorka predpostavke, mjerilo i ocjena jedne novoosnovane države ne mora biti ista kao u medjunarodnom pravu europskog tipa. Stoga se njezin stav u pravnom pogledu ne može prosuditi.

Prigovori nepriznavatelja – način postanka države

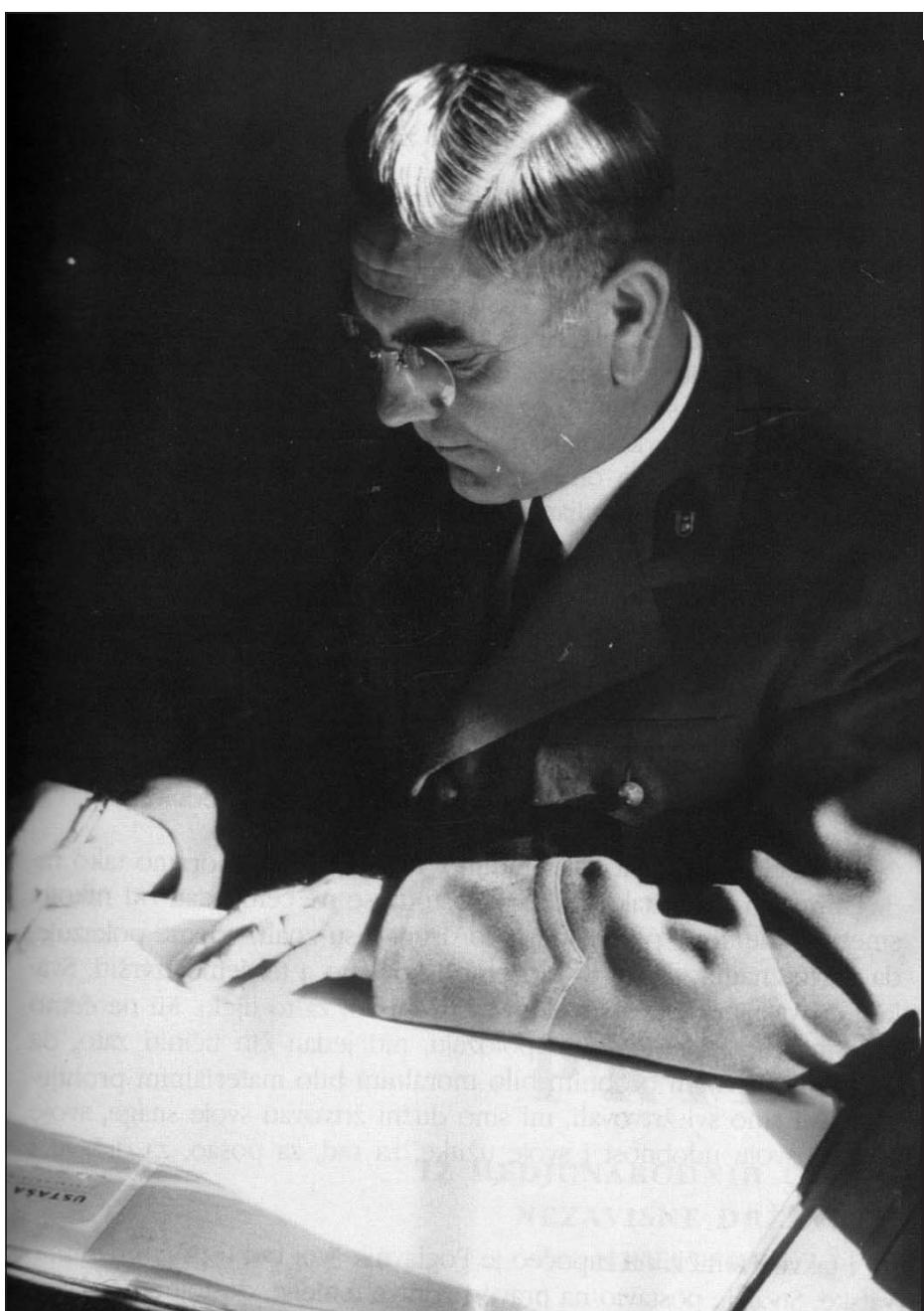
Ostaje dakle za izpitivanje, kao jedina možebitna relevantna, samo kritika predmievana ili izrečena u anglo – američkom taboru. U čemu je ona?

U notama, koje su vlade Londona i Washingtona primile u svibnju 1941. i kojima se prosvjeđuje proti osnutku Nezavisne Države Hrvatske, kaže se na prvom mjestu, da je taj čin usliedio «*protiv volje hrvatskog naroda*». O ovoj bezsmislici nije vredno trošiti ni jedne riječi. Samo nepozvani odvjetnik, *in concreto* bio je Srbin, može napisati, da je obstanak hrvatske države u suprotnosti s voljom hrvatskoga naroda.

Ozbiljnije izgledaju daljnji argumenti pravljici. Prvim se želi izvesti nezakonitost postanka Nezavisne Države Hrvatske, jer da je nasilno stvorena uz pomoć

Njemačkog Reicha. U drugom se kaže, da je čin od 10. travnja u neskladu s medjunarodnim načelima, posebno s normama ratnog i okupacionog prava.

Na navod, kojim se stavlja u sumnju legitimnost postanka Nezavisne Države Hrvatske, kojim se dakle načinje problem legaliteta u fazi pojave jednog novog vrhovništva, odgovor je jednostavan: u svakoj početnici medjunarodnog prava stoji jasno i glasno, da je legitimističko načelo zastarjelo, da se danas ne može iztraživati i ne smije ocjenjivati način rođenja države. To je pravilo neizpitivanja zakonitosti podrijetla države.

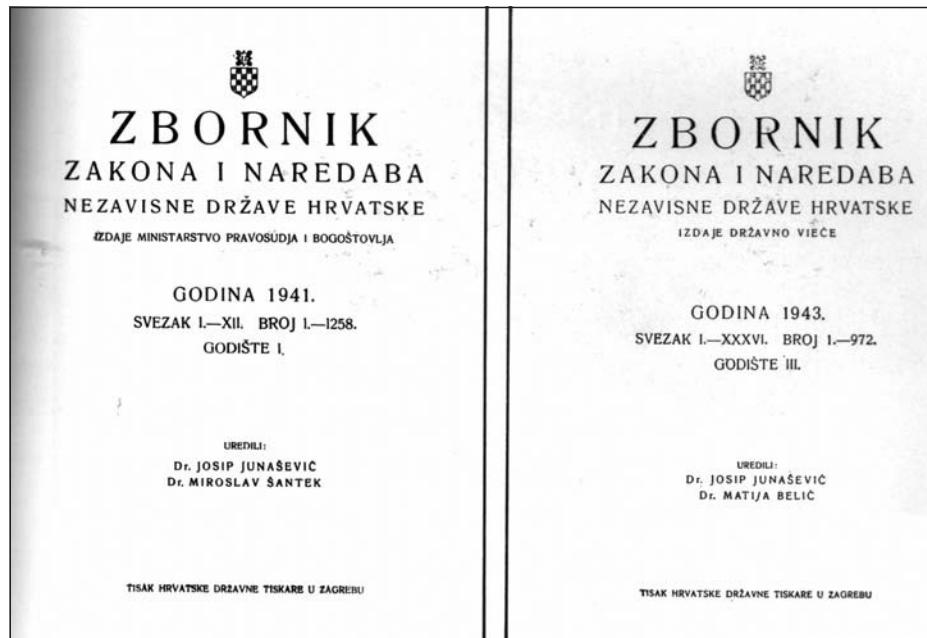
Dr. Ante Pavelić u radnoj sobi

Ovdje je mjesto citirati rieči, koje je u polemici s Lazarom Markovićem o postanku Države SHS – Srba, Hrvata i Slovensaca - svojedobno (1921.) napisao srbski profesor Slobodan Jovanović, ne radi nekog autoriteta, jer tu dogmu zasvjedočuju najveći njemački, francuzki, anglo-američki pravni pisci, koliko da se zabilježi upravo providnostni stjecaj, neu-moljiv povratak pravde, koju nisu spoznali bezpomoći sastavljači svibanjskih protestnih nota, nego su mislili da mogu zatajiti tezu učitelja i primeniti drugu, kad se radi o Hrvatskoj Državi. Jovanovićev *passus* glasi:

«Nova država, uopšte, i ne može postati pravnim načinom nego faktičnim... Ima država, koje su postale ne samo faktičnim, nego čak i nasilnim načinom, koje su, drugim rечima, izišle iz rata ili revolucije, i kojima to nikako ne smeta da pravno postoje... Kod države mi se ne pitamo, da li je postala faktičnim ili pravnim načinom; glavno je da je postala, pa da smatramo da s pravnog gledišta postoji».

Tako se srbski profesor, uočivši svu tragicu neprirodnog i u genezi država osudjenog načina rodjenja Države SHS, pozvao na jedno proceduralno pravilo, kako bi izbjegao materijalnoj razpravi i dokazivanju naslova, kojeg Država SHS nije imala. Hrvatski pravnik mogao bi sada istim oružjem uzvratiti. Nu, to bi bila pretjerana skromnost. Hrvatskoj tezi stoje naime na razpolaganju svi oni naslovi (poviestni, državnopravni, etnički, narodnosni, samoodredjenje, pravni i kulturni efektivitet, pozitivni doprinos zajednicama), koje je pravna misao na području opravdanja države izgradila, a od kojih nijedan nije bio primjenjiv na slučaj Države SHS. Uopće, uzporedba Države SHS s Nezavisnom Državom Hrvatskom pokazuje veoma vidljivo i poučno, s jedne strane nepravilan i protupravan, a s druge strane valjan i sa medjunarodnim pravom skladen tip i primjer države.

Jer, iako je istina da država može postati nasilno, medjunarodno pravo se tu ne zaustavlja nego pita dalje, tko je taj, koji može državu oživotvoriti silom te zatim, na čemu država trajno počiva. Prvo je narod, drugo narodna volja. Dakle narod može svoju državu silom ostvariti, ali

Zbornik zakona i naredaba NDH

država ne počiva na tudjoj sili, nego na volji naroda. Tri aspekta: *način* (sila), *subjekt* (narod), *podloga* (narodna volja).

Poznato je, da je u evoluciji mjerila za zakonitost konkretne vlasti, stari dinastički princip ustupio tokom 19. stoljeća mjesto novom načelu narodnosti. Ne legitimitet vladara, nego legalitet naroda. Ne probitci dinastije iz doba Svetе Alianse, nego dobrobit nacije u eri nacionalnih revolucija.

Ovaj u modernom pravu jedino vriedeći legalitet nije u slučaju Države SHS uobičio bio ostvaren. Nije hrvatski narod sudjelovalo u stvaranju i vršenju nove vlasti. Jedan od glavnih činbenika vlasti je dakle manjkao. Vlast se temeljila na nečemu, što nije ona prava tekovina, kojom se medjunarodno pravo diči, nego na narodu tudjoj političkoj kombinaciji. Legitimirani subjekt je mimoidjen.

U travnju 1941. sve je drugčije. Legalitet ovlaštenog subjekta je uzpostavljen. Pravi, autentični legalitet hrvatskog naroda naprama dotadašnjoj nezakonitosti jugoslavenskog naslova.

Zakonitost obstanka države

Što se tiče nadalje *causae efficientis*, na kojoj leži narodni legalitet i trajna vrijednost države, i koja *in ultima linea*, ne formalno nego metaformalno, daje začetak, rodjenje i život državi, to se ima tražiti u političkoj svesti, državnoj misli i

državotvornoj volji naroda. Prema tome, ako je istina, da država nastaje činjeničnim putom, nekim metajuridičkim nastupom u život, u čemu se odražuje povijestno – socialni lik države, istina je isto tako, da je narav države dvostrana, višestrana, te ako se dogodi da se činjenice nadju u sukobu s bitnim aspektom državne naravi, na primjer s pravnim, onda država iako se pojavit, ne će u pravnoj zajednici, kakva je europska zajednica država, moći obstoјati. Ona je prolazna pojava, materijalno – pravno neobstojeća.

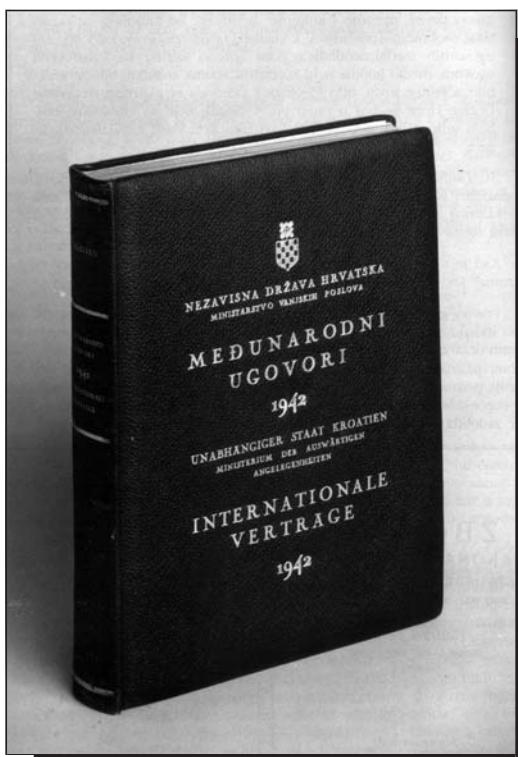
Što je pak taj materialni postulat, iskonski pravujet i neobhodni pravni temelj države? To je volja odnosne političke skupine, kažu državoslovci i internacionalisti.

«Država pravno počiva na svojoj vlastitoj volji. Nju ne može pravno stvoriti nikada druga država, pa kakav god bio udio druge ili drugih država u poviestnom procesu tog stvaranja» (Jelinek).

«Rodjenje nove države predpostavlja narodnu volju kao neobhodni činbenik» (Erich).

«Rodjenje nove države u medjunarodnoj stvarnosti ovisi jedino o njezinu vlastitoj volji» (Cavalieri).

«Država mora posjedovati volju – sjetimo se Renanovih rieči, da narod znači plebiscit svakog dana – za okupljanjem svojih snaga u nacionalnu nezavisnost» Bilfinger).

Zbirka međunarodnih ugovora NDH, 1942.

Od Hegela do Stahla, od Jelineka do Verdrossa, provlači se temeljni aksiom, da država, taj tajanstveni i zamršeni organizam, ima svoju neobhodnu podlogu, da ona bez obzira na način oživotvorbe, nije samovoljni i umjetni proizvod, nego odraz nečeg nuždnog i objektivnog. Ona je konkretizacija nacionalnog duha, prodor probudjene misli etničke zajednice, ostvarenje narodne volje.

U tom smislu mogao je Poglavnik, na sjednici Hrvatskog Državnog Sabora od 28. veljače 1942. opravdano reći, da je: «značajući, da politička sredstva, koja stoje narodu na razpolaganju, ne mogu dovesti do izražaja volju naroda, stvorio sam hrvatski oslobodilački ustaški pokret». Ustaški pokret imao je dakle pridonjeti, da hrvatska država dobije onaj neobhodni princip valjanosti, onaj bitni stvaralački pravujet, koji se sastoji u tome, da volja hrvatskog naroda dodje do izražaja. Ustaški pokret je tu zadaču i izvršio. Njegova uloga u ostvarivanju Nezavisne Države Hrvatske mogla bi se sažeto ovako prikazati: osnutkom ustaškog pokreta nedvojbeno je i neprieporno zasvijedočena zbiljska, skrajnja i nezatomljiva volja hrvatskog naroda za posjedom hrvatske države u unitarnom obliku. U ustavu ustaškog pokreta i u njegovim na-

čelima oblikovana je i izrečena ta volja. Radom i politikom ustaškog pokreta bila je ta volja provadljana, a pobjedom ustaške borbe i postignućem tražene države ona je djelotvorno ostvarena i konačno izpunjena.

Na nazočnosti ove bitne komponente, na imanentnosti narodne volje, najbolje se očituje sva prednost slučaja Nezavisne Države Hrvatske nad slučajem Države SHS. Sad postaje nadasve jasno, zašto je u poviest ušla uzrečica, da je Jugoslavija umjetna tvorevina. Ona je onaj neprirođeni produkt, lutka, *homunculus*, kojemu manjka sklad između oblika i sadržaja. Država SHS predstavlja se medjunarodnom družtvu kao unija Hrvata i Srba (u svom glavnom dielu). To je ona formalno i optički bila. Trebalо bi dakle očekivati, da su konstituirajući narodi imali i izrazili volju za osnivanjem baš takvog tipa države. Da li je srbski narod imao takvu volju, nije za hrvatsko gledište relevantno. Nu da je hrvatski narod nije imao, činjenica je, koja se kroz 23 godine svakog dana jasno očitovala. Hrvatski narod je trajno neprekidno i uporno izticao baš suprotnu volju za razkidom takvog državnog saveza, volju za posjedom posebne hrvatske države.

Tako je Državi SHS, koja se godine 1929. prozvala Jugoslavijom, *ab initio* manjkao glavni uvjet životnosti, volja glavnog njezinog člana. A je uzprkos tome njezinim tvorcima uspjelo prokriumčariti takav lik bez duše u medjunarodnu zajednicu i tamo steći formalnu pristupnicu, dokazom je, da se i u životu država može dogoditi ono, što i u životu posebnika, naime, da se mrtvorodjenče podmetne kao živo i da do odkrića prevara uživa svojstvo pravne osobe.

Nu ako pravni poredak može zabludom podieliti svojstvo pravnog subjekta, život se može steći i zadržati jedino iz vlastitih snaga. Tako i država svoje životne korjene vuče iz volje naroda. Tu volju ne može nadomjestiti tudja volja.

S ovom istinom i Jellinekovim riečima, da državu pravno stvoriti ne može nikad

druga država, uzporedjena izjava Pašića (u Radikalском Klubu, veljače godine 1923.): « ovu je državu, ovakva kakva je, stvorila volja zapadnih velikih sila... t. zv. narodna vjeća i Skupštine nisu za stvaranje ove države, imale nikavog značenja», znači najpravomoćniju osudu, koja je ikad nad Državom SHS izrečena.

Tako, eto, izgleda «legitimnost» Jugoslavije naprama zakonitosti Nezavisne Države Hrvatske.

Rat i rodjenje države

Drugi temeljni prigovor, koji je stavljen Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, jesu ratne okolnosti postanka, tvrdnja, da se za vrijeme rata ne mogu osnivati države, da ratno pravo zabranjuje mienjanje vrhovničtva.

I ovdje se može unaprijeđ reći «*si tacuisse philosophus mansesses*». I ovdje će analiza prigovora doneti posljedke razne za prigovaratelje.

Tri pitanja treba lučiti: radi li se o okupatoru ili o drugoj pravnoj osobi? Zar zista u ratu ne mogu nastati države? Je li za Nezavisnu Državu Hrvatsku bio odlučan tudji rat ili njezina nacionalna revolucija?

Protivnički prigovor brka dva pravna stanja, istovjetuje dva razna subjekta. Ne poriče se, da prema vrijeđem pravu vojnički pobednik ne može povećavati svoju državu na račun pobijedjene države. Zapošnjeno područje, etnički i poviestno tudje područje, ne može biti predmetom inkorporacije. Ali ovdje se ne radi niti o zapošnjutom tudjem području, niti okupatoru. Područje je hrvatsko, područje je ne samo nezapojnjeno, nego od 15. travnja 1941. medjunarodno – pravno neosporno podvrgnuto vrhovničtvu Nezavisne Države Hrvatske. Pravni subjekt, koji se koristio izmjenom vrhovničtvu nad tim područjem, nije Njemački Reich, nego Nezavisna Država Hrvatska.

U tom pogledu pak ne postoji nikakvo ni pozitivno ni doktrinarno pravilo ratnog ili občeg medjunarodnog prava, po kojem za vrijeme rata narodi ne bi mogli izstupati iz neželjenih državnih zajednica. Povijest naprotiv pokazuje, da je rat *par excellence* glavni način nastajanja država, a svakako jedini za ostvarivanje nacional-

nih država. Ove su skoro sve prodrle u ratu ili povodom rata, koji je vodilo više za račenih stranaka, od kojih su neke podupirale oslobodilačke aspiracije dotičnih naroda. (Sjevero – američke kolonije, pokrajine Južne Amerike, Grčka, Italija, tolike balkanske zemlje). Ovakvi precedensi ne samo da nisu neprikladni, nego su precedensi u pravnom smislu, može se reći *de lege lata*. Medjunarodno pravo (barem u fazi prije Drugog Svjetskog Rata) vidi u konačnom i obćenitom oživotvorenju izključivih i čistih nacionalnih država zadnji i idealni cilj razvoja medjunarodne zajednice.

Spomenuti precedensi ostaju u sjećanju naroda kao naslov slave i ponosa i za štićenika i za štitnika, od njih nastaje herojska poviest, sjajna tradicija, legende i junaci. Ako je sve to toliko bogugodno i dično za ostale narode, zašto ne bi bilo i za hrvatski narod? Zašto drugčijim mjerilom mjeriti, kad se radi o hrvatskoj državi?

Neprimjenjivost Stimson-ove nauke na Nezavisnu Državu Hrvatsku

Na to pitanje prigovaratelji odvraćaju: u ovom ratu to više ne vriedi. U ovom ratu ne može se mienjati medjunarodni *status*; promjene, koje neprijateljski tabor izvrši, ne mogu se priznati. Nu tko je postavio takvo pravilo; je li ono obavezno i je li od samih prigovaratelja poštivano?

To navodno pravilo poznato je pod imenom *Stimson – ove doktrine*. U siječnju godine 1932. uputio je sjevero – američki državni tajnik za vanjske poslove Stimson, japanskoj i kinezkoj vladi note, u kojima izjavljuje, da vlada Sjedinjenih Država Amerike ne će priznati nikakvo stanje, ugovor ili sporazum, koji budu postignuti postupkom protiv Kellogg – ovu paktu. Analognu rezoluciju doniela je skupština Družtva Naroda u ožujku iste godine.

Jednodušno je mišljenje nauke, da Stimson – ova norma ne spada u kogentno medjunarodno pravo. A nadovezujući zaključak Družtva Naroda nije nešto novo, on je obećanje i opetovanje nečega, što je već postojalo. Po njemu naime, zanimane države mogu (ali ne moraju, jer bi se to kosilo s načelom suvereniteta) ne

priznati položaje i ugovore, koji su im na štetu. A to su mogle i prije!

Što se tiče same djelotvornosti Stimson – ovih načela u praksi izmedju 1932. i 1939. te za vrieme Drugog Svjetskog Rata, ona su bila tada nemoćna i neprimjenjena 8 slučaj Abesinije), a sad ih gaze baš učestnici bloka iz kojega potekoše (Velika Britanija u Sredozemlju i Iztoku, Sovjeti u Europi).

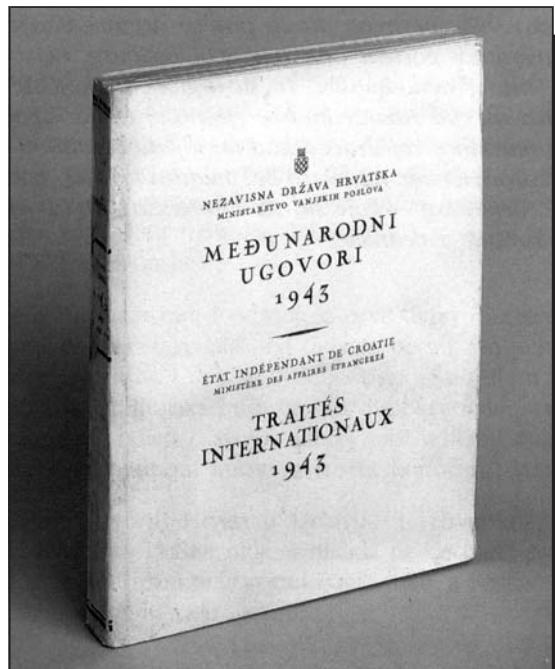
Konačno je upućenima već davno bilo jasno, da pitanje, tko je povredio Kellogg – ov Pakt i kad će se primjeniti Stimson – ova misao, idu u sferu čiste politike i ratne promičbe. Jer uza sve frazeološko osudjivanje rata i odricanje od rata, Englezka i Francuzka su još za vrieme sklapanja ugovora pridržale pravo na vodjenje rata za svoje probitke, kolonije i saveznike. Druga, u današnjoj strukturi medjunarodnog društva težko ukloniva smetnja, jest problem obranbenog rata. Stara je (a i neizbjegiva) norma, da je takav rat bez ograničenja dozvoljen. Nu svi podpisnici Kellogg – Briand – ova Pakta naglasili su i ostali kod neizkorjenjive zablude (začete i posvećene još u Srednjem Vieku jednom čudnom deformacijom Augustin – ove misli), da ocjena o tome, kada rat ima defenzivan značaj, pripada diskreciono samo dotičnoj državi.

Još se može dodati, da i bez svega toga, ne bi Kellogg – ov Pakt imao veliko značenje. U njemu, naime, nisu za slučaj povrede predvidjene никакve sankcije. Dopunitbeno tumačenje, kojim je godine 1934. u Budimpešti *Internacional Law Association* pokušala tu prazninu ukloniti, ne dolazi uobće u obzir kao obvezan propis.

Iz svega ovoga sledi, da je teza, koju protivnici temelje na Stimson – ovim i analognim argumentima, već u obćenitoj interpretaciji neodrživa. Nu sve, kad bi i ona bila sastavni dio pozitivnog medjunarodnog prava, ne bi se na slučaj Nezavisne Države Hrvatske mogla primjeniti. Jer Nezavisna Država Hrvatska nije i ne može po hipotezi biti posljedak nekog postup-

ka protivnog Kellogg – ovu Paktu ili Paktu Družtva Naroda. Treba strogo lučiti poviestnu prigodu, izvanjski okvir, u kojem se jedna država javlja, od dubokih istinskih uzroka njezina bića. Ovi potonji su već utvrđeni, onaj prvi je europski ili svjetski rat. Zato je jedino točno reći, da je doduše Nezavisna Država Hrvatska nastala u okolnostima jednog rata, da je taj rat za to izkorišten, ali ona je *i de facto i de jure* plod vjekovne borbe hrvatskog naroda. Nezavisna Država Hrvatska ne rezultira dakle iz povrede Kellogg – ova ili kojeg drugog pakta, nego je onaj nuždni završni čin narodne revolucije, ona je spontani izvorni proizvod konačne faze hrvatskog nacionalnog ustanka, konac vjekovnog rada »okrunjen posljednjim naletom ustašta«, kako je rekao Poglavnik u prošlogodišnjoj Poslanici od 10. travnja.

Na ovakav slučaj se Stimson – ova doktrina očito ni po duhu ni po slovu ne može primjeniti. Ovog su mišljenja i njezini najgorljiviji pristaše. Tako je Sir John Fischer Williams, koji je inače u tu novu t. zv. nauku ne – priznavanja polagao najveće nade, smatrajući ju epohalnom i predvidjajući joj budućnost sjajniju od Monroe – ve, napisao još godine 1933. reči, koje su najbolja apologija pravilnosti i zakonitosti postanka Nezavisne Države Hrvatske. On kaže doslovce:

Zbirka međunarodnih ugovora NDH, 1943.

«Uostalom , ako nova država uspieva čvrsto obstojati, ne može se ignorirati ju beskonačno. Osim toga, ako ne – priznavanje treba biti sankcija za povredu međunarodnog prava, ne smije se zabraniti, da u slučaju, kad je povredu počinila treća vlada, kaznu ne ispašta sila, čiji je čin po hipotezi uzrok rođenju nove države, nego nova država sama. Tako je samo nova država pogodjena, iako prema hipotezi nije postojala u času kršenja pakta, te prema tome nije skrivila nikakvu nepravilnost. Ne – priznavanje nove države prebacuje na diete posljedice dogadaja, koji se zbio prije njegova rođenja.

Stoga, ako nova država svoje podrijetlo vuče iz spontanog ustanka svoga pučanstva, njezino rođenje nije proizшло iz kršenja pakta, te se nova nauka ne će primeniti».

Što znači priznanje države?

Stojeći na ovom odlučnom uporištu može se pristupiti dalnjem razvijanju problematike u obliku slijedećeg pitanja: ako se Stimson – ova koncepcija u objektivnoj interpretaciji ne može primeniti na slučaj Nezavisne Države Hrvatske, na čemu onda oni još riedki renitentni mogu

temeljiti uzkratu priznanja. Zar na klasičnoj nauci o priznanju?

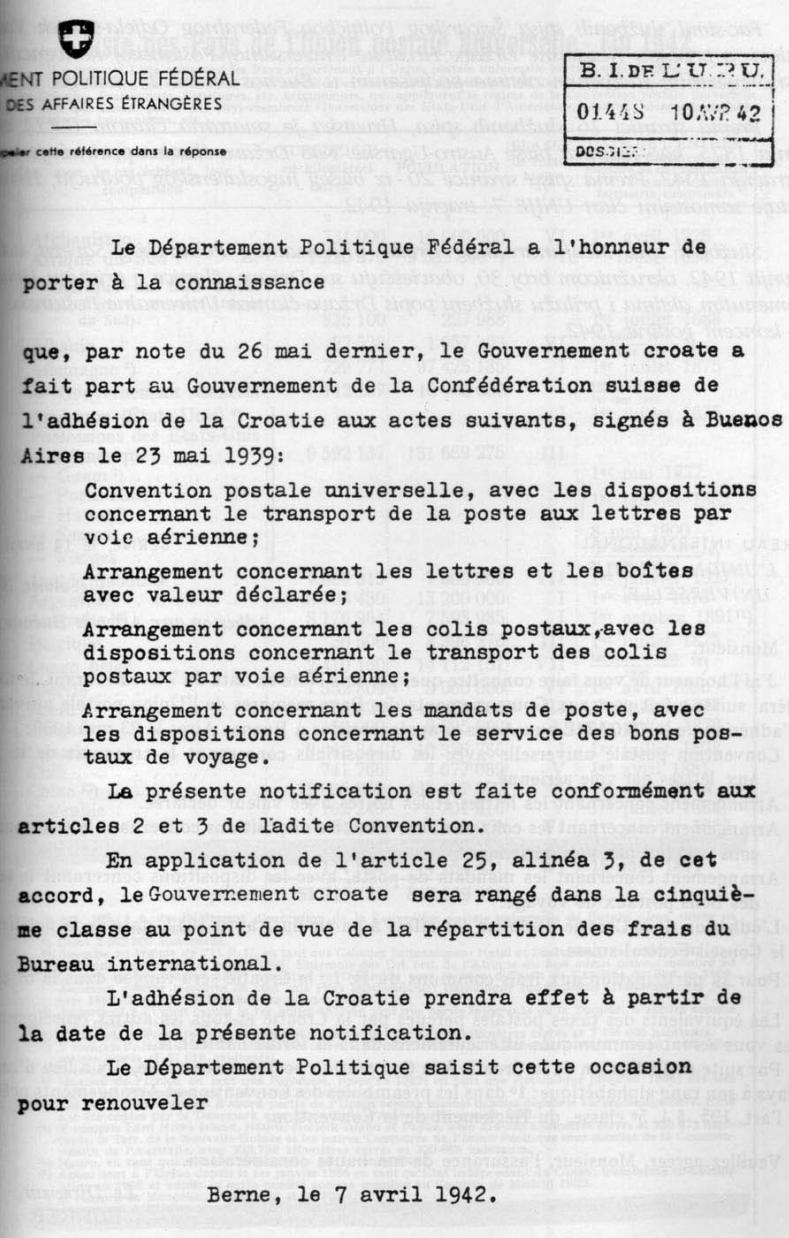
Moramo pogledati redom što znači priznanje za novu državu i je li ono pravno potrebno u svakoj varianti; kojoj varianti pripada postanak Nezavisne Države Hrvatske; koje su predpostavke za stjecanje priznanja.

Uzoporedo s revizijom poviestnog i genetičkog problema međunarodnog prava izvršena je u znanosti i revizija o pravnoj naravi instituta priznanja. Vladajuća nauka zabacila je onaj nazor, po kojem bi međunarodno – pravna zajednica počivala na slobodnom ugovoru država članica. Društvo država naprotiv je nužno društvo, vezano dubokim organskim i dalekim predajnim vezama, pokoravajući se nemovnim zakonima kao svaki živi organizam. Dosljedno, ne može postupak i čin priznanja imati atributivnu, stvaralačku funkciju. Priznanje samo registrira, konstata. Netočna je teza konstitutivne škole, da tek priznanje daje novoj državi međunarodno – pravnu osobnost, nego je država subjekt međunarodnog prava od onog časa, kada je stekla podpuni učin (*Tatbestand*), kad je združila sve elemente činjeničkog stanja, koje daje državu. Kad je tomu tako, čemu onda priznanje? Stručnjaci na ovo pitanje odvraćaju, da priznanje, iako ne nosi bitnog pravotvornog učinka, imade primarnu praktičnu važnost. Ono je svjedočba, kojom se izvan sumnje i spora stavlja, da su ostvareni svi uvjeti međunarodno – pravnog učina «države» (*Verdross*).

Kad je potrebno priznanje?

Iz toga jasno sledi, da je pravna neobuhodnost priznanja još manje onđe, gdje je dokaz presumpcije ili notornosti olakšan ili nepotreban. Ima slučajeva, kad priznanje ni kao puka formalnost nije nužno. Mogli bismo problem svesti na ove četiri varijante:

1.Osniva se država, koja prije kao država nikad nije obstojala, i to na odsjeku, koji ne spada u prvotno područje međunarodno – pravne zajednice. Takvoj je državi priznanje neobuhodno, jer ona nije automatski postala članom zajednice društva.

7. travnja 1942. NDH postaje Država - članica Univerzalne Poštanske Unije

2.Osniva se država, koja u prošlosti nikad nije bila država, ali na starom području medjunarodnog prava. Ona je *eo ipso* subjekt medjunarodnog prava, nu priznanje joj je potrebno, da to svojstvo neprieporno zasvjedoči.

3.Obnavlja se država, koja je nekad bila samostalna. Ona je još u povoljnijem položaju. Priznanje, koje će joj se jedva moći uzkratiti, značiti će samo potvrdu članstva s određenim, možda sad nešto promjenjenim sastavnim elementima.

4.Uzpostavlja se prvotni, unitarni (ino-kosni) oblik jedne države, čiji kontinuitet kao države nije nikad bio prekinut. Ona je do sada živjela u raznim inaćama državnih unija. U ovakvom slučaju posebno priznanje nije uobće potrebno: dovoljna je notifikacija o razvrgnuću zajednice (*Fenwick, Holtendorf*). To zato, jer takva država u času razrješenja unije, t. j. u času vraćanja jednočlanom (*unimembris*) obliku, stječe *in actu* onu medjunarodno – pravnu osobnost, koju je do tada posjedovala *in potentia*.

Nezavisna Država Hrvatska je školski primjer četvrte hipoteze. Kontinuitet i karakter države dokazan je obilno u našoj pravnoj, poviestnoj i političkoj književnosti. Osobito je to za fazu 1868 – 1918. Pliverić, u znamenitoj izmjeni misli s Jellinekom stavio izvan svake razprave. Glede razdoblja 1918. – 1941. Kaufmann je, uz većinu europskih pravnika izveo, a Lorković novim razlozima podkriepio, da sa gledišta medjunarodno – pravne znanosti spoj Hrvatske i Srbije predstavlja kategoriju *unio aequali iure*. (Takov je barem formalno – pravni aspekt. S njim se ne mora podudarati socialna zbilja i politička stvarnost. Iz takvih nesklada i nastaju medjunarodni konflikti).

Nezavisna Država Hrvatska posjeduje sve predpostavke

Ni na ovom stupnju argumentacije, gdje smo dokazali, da hrvatska država u travnju 1941. nije s pravnog gledišta trebala posebnog priznanja, ne ćemo se zaustaviti. Ne ćemo zato, da ne bi ostala ni najmanja sumnja o konkretnom posjedu predpostavaka, koje su nuždne za priz-

nanje. A ni zato, što je dokaz o tome, da je Nezavisna Država Hrvatska te predpostavke posjedovala, najlakši i najzahvalniji dokaz.

Priznanje je formalni postupak, kojim se utvrđuje, da je kandidat – država zaista država u smislu medjunarodnog prava. Koje zahtjeve za to postavljaju medjunarodno pravo, praksa država i kvalificirani učenjaci? Naravno, da u prvom redu moličica mora posjedovati bitne sastojke pojma države: *zemljište, pučanstvo, vlast*. Ti elementi sastavni su dio glavne i

Političkom i pravnom efektivitetu treba dodati *kulturni*. Ovaj traži od nove države, da prakticira jedan *minimum uljudbe*, da se drži stanovite razine državnog i medjunarodnog čudoredja. Moralni i pravni efektivitet bio je u prvim stoljećima medjunarodne zajednice (Respublica Christiana) subsumiran u kriteriju kršćanstva. Danas je obuhvaćen u pojmu europejstva.

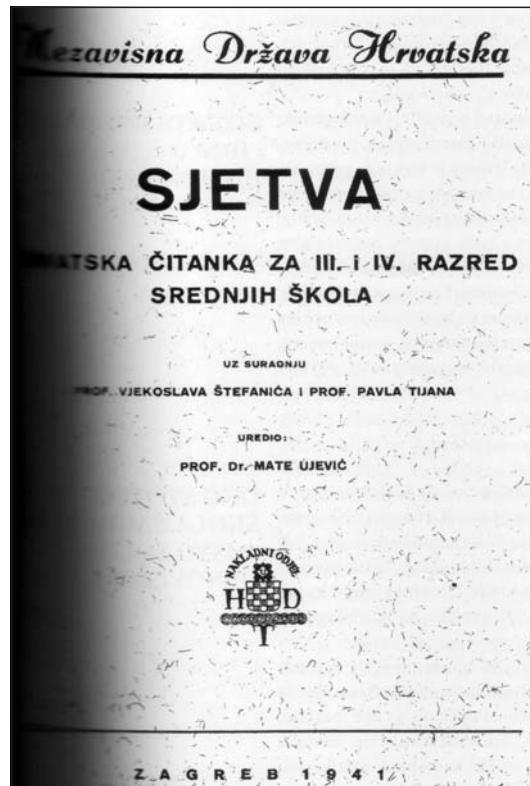
Tako se dakle sve predpostavke za stjecanje priznanja dadu svesti na jedinstveni pojam efektiviteta, stvarnog i duhovnog.

Nezavisna Država Hrvatska je kroz četiri godine intenzivnog državnog i medjunarodnog života taj efektivitet pokazala u nebrojenim obličjima. Od efikasne vojničke, redarstvene i političke do grozničave zakonodavne, upravne i kulturne djelatnosti, od živahnog diplomatskog saobraćaja 8 poslanstva, konzulati, razna izaslanstva) do bogatih ugovornih medjunarodnih odnosa (preko stotinu medjunarodnih ugovora, među kojima neki kolektivni veoma značajni, bilo tehnički bilo administrativni, bilo ideoložki), očitovala se aktivnost Nezavisne Države Hrvatske baš u onim emanacijama, koje su eminentna obilježja vrhovništva, neoborivi dokaz fakticiteta vlasti i efektivnosti države.

Nu, osim toga, diplomatska je poviest za efektivitet Nezavisne Države Hrvatske pružila i svoj formalni dokaz. To su uvodno nabrojena priznanja, koja (kako je pokazano) znače svjedočbu nepriepornosti o tome, da država posjeduje sva svojstva djelotvornog člana zajednice suverenih država.

Kad je tomu tako, na čemu onda oni rijekli renitentni još temelje uzkratu priznanja? Da li je ta uzkrata još uobće pravno relevantna?

Pravno govoreći ničija uzkrata priznanja nema danas utjecaja na već izgradjenu individualnost Nezavisne Države Hrvatske kao člana europske zajednice suverenih država. Vriedi naime pravna presumpcija, izpoviedana od najkritičnijih teoretičara priznanja, da priznanje po-

U nepunih pet mjeseci NDH je izradila nove nastavne planove i tiskala preko 1,5 milijun školskih knjiga

temeljne predpostavke, t. zv. efektiviteta. Taj uvjet efikasnosti vlasti, djelotvornosti pravnog poredka, koji se u dugoj evoluciji mjerila za pripadnost medjunarodnoj zajednici izkristalizirao kao jedini bitni, predpostavlja, da nova državna vlast zaisita vlada, da stvarno postoji, da je dala red, doniela zakone i izpostavila posluh. Dakle, ne samo proglaš nezavisnosti, nego i fakticitet državnog života, unutarnjeg i vanjskog. Vanjski se pak efektivitet odražuje u prihvatu i sposobnosti primjene običih norma pozitivnog medjunarodnog prava.

dieljeno od velesila ili od većine država, uključuje priznanje i ostalih država (*Cavalieri*). Nezavisna Država Hrvatska, priпадajući europskom krugu medjunarodnog prava, neprieporno je u Europi takav omjer zadobila.

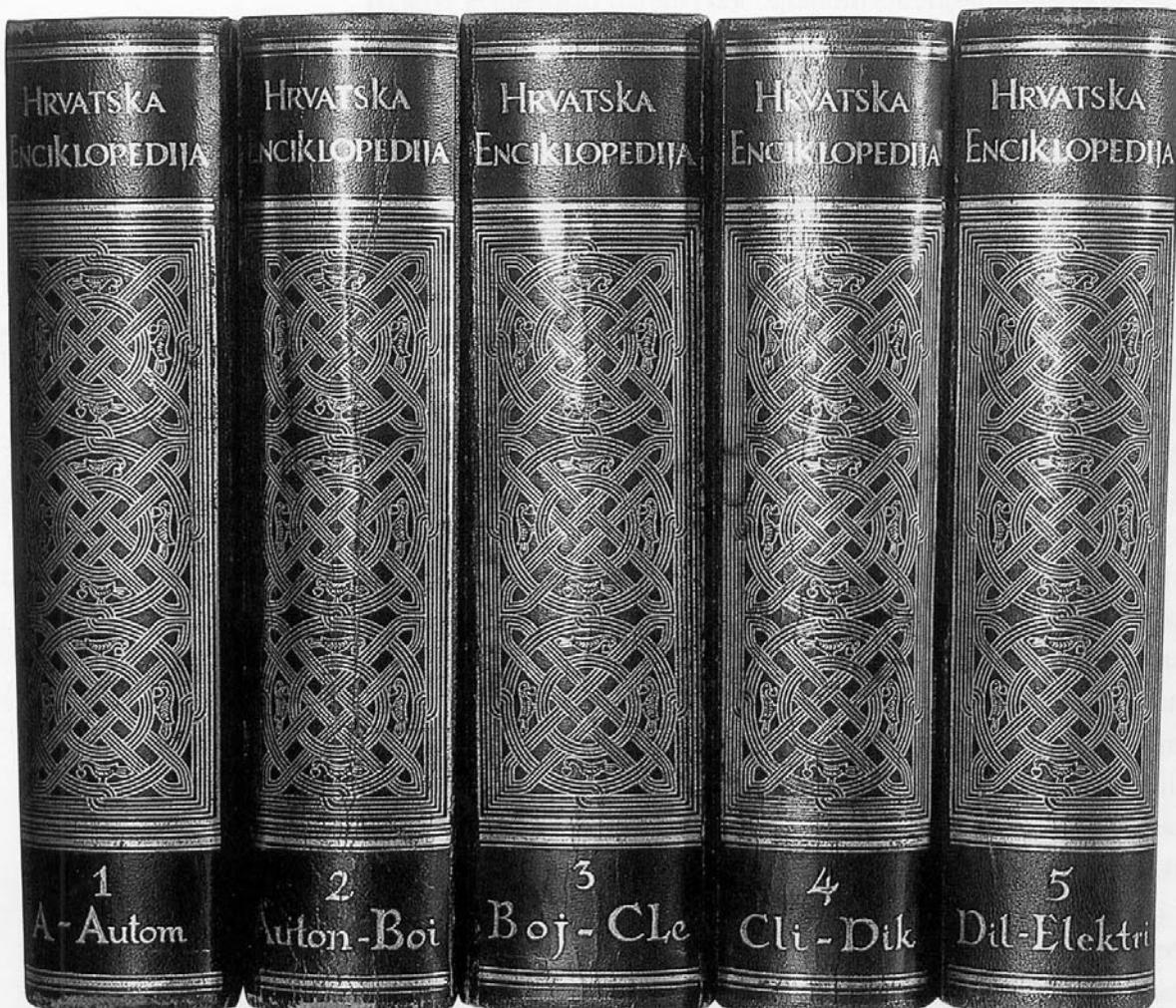
Nedozvoljena intervencija protiv Nezavisne Države Hrvatske

Konačno, u pogledu načelne utemeljenosti uzkrate, istina je, da se medjunarodno pravo ne nalazi još u fazi, koju je poviedao parižki profesor *Lapradelle* i u kojoj bi priznanje prestalo biti političko sredstvo, zadržavši isključivo pravni značaj, pa bi u danom slučaju bilo obavezno. Ali je s druge strane istina i to, da neutemljena uzkrata priznanja graniči s

nedozvoljenom intervencijom. Zanimljivo je, da su se i načelo priznanja stvarnih i postojećih vlada i država, kao i načelo intervencije, koja potječe još od Monroe – a, pojavila na istom onom kontinentu, u istoj onoj zemlji, koja ih danas na stvarnu hrvatsku vladu i na obstojeću hrvatsku državu okliva primeniti.

Može biti, da se pasivni način intervencije, koji se sastoji u protupravnom nepriznanju Nezavisne Države Hrvatske, ne čini svakom nepobitan. Ali naličje toga, aktivni stav, koji se očituje u priznavanju i pomaganju tujjinskih zahvata na području Nezavisne Države Hrvatske, svakako je nesumnjivi primjer zabranjenog miešanja u poslove Hrvatske Države. Američki specialist za problem intervencije *Pittman*

B. Potter, proučavajući motive medjunarodne ingerencije, kategorički odbacuje miešanje u političke svrhe. Nema intervencije za primjenu nekih medjunarodno – pravnih načela. Statuti medjunarodnoga društva, t. j. medjunarodno pravo, nisu takve delegacije nikom podielili. *Potter* izričito zabacuje kao u pozitivnom pravu nepostojeću mogućnost priznanja i podupiranja pobunjeničke djelatnosti, osobito onda, kad se krije pod plaštem navodnog prava protu – intervencije za sprječavanje predhodne neke intervencije. Ni u *Fauchille* – ovom izcrpnom nabranjanju nema ni u jednoj točci opravdanja za intervenciju, koju u spomenutom djelatnom obliku protiv Nezavisne Države Hrvatske vrše neke strane sile. □

LAŽI O GENOCIDNOSTI HRVATA

I površnom poznavatelju novije hrvatske povijesti poznato je, da nam se povijest ponavlja. Uzroci i posljedice isti su, samo su sudionici drugi. Hrvatskoj naivnosti nikada kraja!

Neću povući usporednice između Engelsa, Marxa i Ive Goldsteina, poglavnika Ante Pavelića, NDH, te predsjednika Franje Tuđmana i Republike Hrvatske. No ukazat ću na neke poveznice među njima.

Fridrich Engels i Karl Marx, lagodno su živjeli u Velikoj Britaniji, a u isto vrijeme sijali sjeme zla na kontinentu Europe, iz kojeg se iznjedrio zločinački komunistički sustav, koji se proširio svijetom odnijevši milijune ljudskih života i nanio neizmjernu patnju i razaranja brojnim narodima. Iz komunističkog zločinačkog sjemena niknula su druga dva zla – fašizam i nacizam. Nažalost to komunističko ludilo i danas traje.

Tvorci toga zla, Engels i Marx, ustvrdili su za nas Hrvate, da smo otpad naroda i da nas treba istrijebiti. Takva zločinačka, suluda misao mogla se rodit u glavama ljudih ljudi, zločinaca, ili pak nemoralnih stvorenja, koji obavljaju prljave poslove za tuđe interes. U knjizi Mladena Ivezica "PROFITERNA" opisan je njihov zločinački karakter, te razlozi radi kojih su izvozili revoluciju u na kontinent Europe i po čijem nalogu.

Na tragu te Marxove ocjene je Ivo Goldstein, povjesničar i profesor na fakultetu, koji je na Znanstveno-stručnom skupu na temu "Bleiburg i križni put 1945. godine" izjavio "da su uzroci ratnog zločina ono što je Pavelić radio 1941.", te da je riječ "o osveti koja nije bezrazložna" i da je "za obračun s

Piše:

Ivan VUKIĆ

neprijateljem postojao zakonski okvir."

Pokolj Hrvata na Bleiburgu i križočimama za njega je bila pravedna osveta. Ubijati nedužne starce, žene, djecu i zarobljene vojnike pravedna je osveta! Za njega su opravdani zločini i bestijalna nasilja nad političkim uznicima u poraću u zatvorima: Jaseno-

Josip Frank, vođa Hrvatske čiste stranke prava bio je židovskog podrijetla

vac, Lepoglava, Stara Gradiška, Slavonska Požega, Goli Otok. Kakvo bezdušje, koliko nagomilane mržnje u tome čovjeku. Po kojem je to zakonu odobreno ubijati civile i zarobljene vojnike, do li po Engelsovom i Marxovom pozivu na pokolj Hrvata. Komunistička partija Jugoslavije i Hrvatske, napajajući se Marxovom ideologijom, od samog početka rata protiv NDH planirala je, a potom izvršila te užasne zločine. Njihovo zlodjelo opisano je i dokumentirano u

knjigama mlađih hrvatskih znanstvenika dr. sc. Josipa Jurčevića "Bleiburg", i skupine autora "Komunistički zločini i represija u Hrvatskoj 1944-1946".

Profesoru Ivi Goldsteinu to je poznato, kao što mu je zasigurno poznato zašto je po nalogu KP uništeno 98% arhivske građe, koja svjedoči o zločinima izvršenim nad Hrvatima. I ovo samo 2% sačuvane povijesne građe dovoljno svjedoči o smisljenom, planiranom i provedenom genocidu nad Hrvatima.

Židovski narod cijenjen je i poštovan u Hrvatskoj danas i u prošlosti. Svojim postupcima Ivo Goldstein unosi nemir, netrpeljivost i prijepor na štetu oba naroda! Povjesničar treba služiti istini! To se za Ivu Goldsteina ne može reći. U kojoj bi se to zemlji mogao ovako ponašati, do li u zemlji "genocidnih" Hrvata. Zašto to radi, koji ga motivi pokreću, samo je njemu znano.

NDH je nastala i nestala u ratu. Plod je težnje Hrvata za svojom neovisnom slobodnom državom. Od samog proglašenja NDH, vršene su diverzije i oružani napadi na nju. Danas se to zove terorizam. Protiv NDH bili su komunisti i velikosrbi sa svojim saveznicima Velikom Britanijom i Francuskom.

NDH je bila država ograničenog političkog, gospodarskog i vojnog suvereniteta, što je posljedica okolnosti pod kojima je nastala. To potvrđuju službeni javni i tajni ugovori s Njemačkom i Italijom, saveznicima koje nije birala, koje su joj nametnule povijesne okolnosti. Svi drugi redom su je odbijali! Ta "uljuđena" Europa za čiju sigurnost smo mi Hrvati stoljeći-

Ivo Korsky, jedan od ideologa ustaškog pokreta bio je židovskog porijekla

ma krvarili braneći je od osvajačkog islama, nikad ni u jednom povijesnom razdoblju nije imala sluha za hrvatska stradanja, patnje i težnje za vlastitom slobodom. Kroz našu krvavu i tešku povijest brojni hrvatski političari hodčastili su Europom moleći pomoć. Redovno su bili odbijani, a često i prokazivani! Zar nam Europa to i danas ne čini?

NDH nije bila rasistička i antisemitska, kako se to lukavo podmeće. Ustaški pokret nije bio fašistički ni nacistički, već oslobođilački, što potvrđuje temeljni dokument- Načela ustaškog pokreta. Zločinima izvršenima u NDH nijedan se normalni Hrvat ne ponosi. Ti zločini su posljedica složenih ratnih zbivanja! Državno vodstvo trudilo se u takvim uvjetima stvoriti pravnu državu. Kažnjavani su vrlo strogo izvršitelji zločina. U *Političkom zatvoreniku* već sam objavio da su u Gospicu obješena dvojica ustaša Frković i Pavletić radi grabežnog umorstva dvojicu starica, sestara Lemaić, Srpskinja iz Žabičke ulice. U Zagrebu je strijeljan Zvonko Devčić djelatnik UNS-e radi

umorstva iz koristoljublja židovskog bračnog para, zbog njihova stana, u koji se nakon ubojstva uselio. Njegovi ujaci, sudionici Velebitskog ustanka, ustaše vitez Kruno Devčić i bojnik Ivan Devčić Pivac nisu ga htjeli radi njegovog nečasnog čina ni posjetiti u zatvoru, a kamoli spasiti od pogubljenja. S druge strane, kršeći zakon na silno nametnut od Nijemaca, dogradonačelnik Zagreba Tomo Biljan spasio je od uhićenja na desetke židovskih i srpskih obitelji i državi neloyalnih pojedinaca, te komunističke djelatnike i partizanske zapovjednike. Ovaj humani posao u ovom obimu sigurno nije radio bez znanja najvišeg vrha vlasti. Radi ovog djelovanja bio je i sam kratko vrijeme zatvoren, vjerojatno da ga se zaštiti od Nijemaca.

Poznat je, premda do kraja još neistražen i objavljen, humani rad blaženika kardinala Alojzija Stepinca. Spasio je od progona na stotine Židova i ostalih nehrvata.

Također je poznato da je znatan broj visokih državnih dužnosnika bio

oženjen Židovkama, a Židovi su obnašali visoke dužnosti u vlasti, vojsci i policiji. Žena Ante Pavelića i vojskovođe Slavka Kvaternika židovskog su podrijetla. Sudsku vlast među inima obnašao je i hrvatski političar židovskog podrijetla Korsky, a u HOS-u bilo je 28 generala Židova. Znamo da je predsjednik Čiste stranke prava, iz koje je nastao ustaški pokret bio Židov, Josip Frank. Kako se onda može tvrditi da je NDH bila fašistička i antisemitska država. Kakav je to antisemitizam?

Za zločine izvršene u vrijeme NDH opravdanja nema ni za koga. No, ne mogu se sotonizirati ustaše i NDH, a veličati komunisti i jugoslavenski partizani, kao tobožnji antifašisti, koji su bili u službi velikosrpske politike, koji su zločinima otpočeli rat protiv NDH i završili ga u zločinima. Valjda se zna što je bilo prije, a što kasnije, što su uzroci, a što posljedice. Da su Kraljevina Jugoslavija, a posebice Titoova Jugoslavija bile uljuđene demokratske tvorevine ne bi nastale i nestale u krvi i zločinu.

Narodni predvodnici nemaju pravo na pogrješku. U ovim okvirima treba tražiti krivnju i odgovornost poglavnika Ante Pavelića i državnog i vojnog vodstva NDH.

Prošlo je vrijeme kada su nam komunistički umnici, "znači" za povijest i hrvatski jezik krivotvorili povijest i rastakali hrvatski jezik. Okićeni magistarskim i doktorskim titulama, dobivenima u vrijeme komunizma, imali su isključivo pravo na istinu - "sviju istinu", krojenu po narudžbi vlastodržaca. Posebice neoprostiv zločin napravili su u posrbljivanju hrvatskog jezika, a danas u globalizacijskom ludilu u njegovojo anglikanizaciji.

Muke kroz koje je prolazila NDH prošla je i još uvijek prolazi Republika

Milan Miesler, general u vojsci NDH, porijeklom Židov

Hrvatska. Predsjednika Franju Tuđmana, kao prije poglavnika Antu Pavelića, proglašili su zločincem i antisemitom. Zašto? Zločincem, jer je bio predvodnik svom narodu u veličanstvenom trenutku kada je izborena sloboda i proglašena Republika Hrvatska, a antisemit valjda zato što je za njegova predsjednikovanja u vlasti bilo više ministara židovskog podrijetla.

Istina, u jednom govoru nespretno je rekao da zahvaljuje Bogu što mu žena nije Židovka ni Srpskinja. Radi te rečenice razapinjali su ga, a Hrvatsku izolirali. Kada je to izrekao sigurno nije mislio na Židove i Srbe već na Antu Pavelića, koji je bio oženjen Židovkom i Josipa Broza Tita, koji je bio oženjen Srpskinjom-ličkom Vlahinjom, najavljujući da njihove političke pogreške neće ponoviti.

Izjava Ive Goldsteina potaknula me da nešto saznam o ustaškom pokretu. Pročitao sam *Načela ustaškog pokreta*, i članak *NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA POVIJEST HOS-a 1941.-1945. nepotpuni pripremni podaci objavljeni u listu NOVA HRVATSKA*

od 25.-31.kolovoza 1998. i knjigu *SREDNJA BOSNA ne zaboravimo HRVATSKE ŽRTVE 1941. - 1945. / 1991. - 95. autora Vjenceslava Topalovića* tiskanu u Zagrebu 2001.

U Generalskom zboru Nezavisne Države Hrvatske bilo je devedeset generala rimokatoličke, trojica muslimanske, dvadeset osam židovske i deset pravoslavne vjeroispovijedi. Gospodin Kazimir Katalinić upozorio me da je malen broj generala muslimanske vjere u Generalskom zboru u odnosu na generale pravoslavne vjere radi toga što u jugovojsci nije bilo generala muslimanske vjeroispovijedi. Muslimani u Kraljevini Jugoslaviji posebno su bili obespravljeni. Koliko je njemu poznato u Kraljevini Jugoslaviji bila su samo dvojica generala katolika.

Generalski zbor NDH 1941. imenovan je od generala iz doba Austro-Ugarske, koje su zvali "naftalinci", jer su bili odavno u mirovini, a 1941. su ponovno reaktivirani, te brzim promaknućem viših časnika bivše jugovojske, među kojima nije bilo muslimana.

Odnos između Hrvata katolika i muslimana bio je uljuđen, skladan, pun poštovanja i međusobnog uvažavanja. Tako se primjerice junak Frane Sudar toliko zbližio sa svojim vojniciima muslimanske vjeroispovijedi da je prešao na islam.

Popis generala vrlo je zanimljiv па ga prepisujem kako je to u izvornicima napisano. Svaki komentar je suvišan. Čitatelju je prepusteno da sam doneše prosudbu.

GENERALSKI ZBOR HOS-a

Popis generala

1. Jusuf Ajanović
2. Ing. Hinko Alabanda

3. Ladislav vitez Aleman
4. Salko vitez Alikadić
5. Edgar Angeli
6. Kosta Bader
7. Mihovil Bajd
8. Emanuel Balley
9. Vilko vitez Begić
10. Zdenko Begić
11. Pavao Begović
12. Petar Blašković
13. Rafael vitez Boban
14. Dragutin Brkić
15. Ivan Brozović
16. Eduard markiz vitez Bona-Bunić
17. Slaviša Cesarić
18. Nikola Crisomali
19. Matija vitez Čanić
20. Maksimiljan Ćićerić pl. Baćani
21. Milan Ćudina
22. Oton Čuš
23. Ćiril Danda
24. Milan pl. Desović
25. Franjo Dolački
26. Stjepan Doležil
27. Roman Domanik

Milan Praunperger, general u vojsci NDH, porijeklom Židov

28. Gjuro Dragičević
 29. Fedor vitez Dragojlov
 30. Stipe vitez Duić
 31. Jure vitez Francetić
 32. Julije Fritz
 33. Josip Gamberger
 34. Stjepan Gaščić
 35. Mirko Gregorić
 36. Stjepan Grlić
 37. Gjuro Grujić
 38. Anto Grum
 39. Artur vitez Gustović
 40. Ferdinand pl. Halla
 41. Dragutin Helbich
 42. Dr. Rudolf Herceg
 43. Ivo Herenčić
 44. Ante Hočevat
 45. Muhamed beg Hromić
 46. Gjuro Isser
 47. Jovan Iskrić
 48. Gjuro pl. Jakčin
 49. Oskar Kirchbaum
 50. Dragutin Klaić
 51. Josip Kopačin
 52. Krešimir Košak
 53. Rudolf Kraus-Tudić
 54. Vladimir vitez Kren
55. Rikard Kubin
 56. Petar Kvaternik
 57. Slavko vitez Kvaternik
 58. Vladimir vitez pl. Laxa
 59. Josip pl. Lemešić
 60. Vjekoslav vitez Luburić
 61. Rudolf pl. Lukanc
 62. Franjo vitez Lukac
 63. Mihajlo Lukić
 64. Bogdan Majetić
 65. August Marić
 66. Ivan vitez Markulj
 67. Ivan Matačić
 68. Ivan vitez Matanović
 69. Ante pl. Matasić
 70. Vladimir Metikoš
 71. Josip vitez Metzger
 72. Milan Miesler
 73. Stjepan Mifek
 74. Lavoslav Milić
 75. Ante Moškov
 76. Matija Murković
 77. Ante Nardeli
 78. Miroslav (Fridrich) Navratil
 79. Franjo pl. Nikolić
 80. Franjo Nikolić
 81. Viktor Novak
 82. Bogumil Novaković pl. Đurabojski
 83. Miroslav (Fridrich) Opačić
 84. Franjo Pacak
 85. Dušan Palčić
 86. Martin Parac
 87. Marko (Markan) Pavlović
 88. Vilko Pečnikar
 89. Ivan vitez pl. Perčević
 90. Krunoslav Stjepan Vitez Perčić
 91. Aleksandar pl. Perković
 92. Dr. prof. Maksimilijan Petanjek
 93. Vjekoslav pl. Petković
 94. Dr. Milan pl. Praunsperger

Ferdinand Halke, general u vojsci NDH, porijeklom Židov

95. Viktor Ivan Prebeg
 96. Antun Prohaska
 97. Ivan Prpić
 98. Emil Radl
 99. Julio Resch
 100. Tomislav Rolf
 101. Dragutin vitez Rubčić
 102. Dragutin Rumler
 103. Adolf vitez Sabljak
 104. Julio Sach
 105. Đuro Sertić
 106. Dr. Mile Sertić
 107. Tomislav Sertić
 108. Vjekoslav Servatzky
 109. Julije Simonović
 110. Slavko Skoliber
 111. Nikola vitez Steinfel
 112. Zvonimir Stimaković
 113. Frane Sudar
 114. Ivan Šarnbek
 115. Franjo vitez Šimić
 116. Rudolf Šimić
 117. Ivo vitez Šnur
 118. Josip Šolc
 119. Miroslav Šoštarić

Oskar Kirchbaum, general u vojsci NDH, porijeklom Židov

120. Slavko vitez Štancer
 121. Kvintijan Tartaglia
 122. Ivan Tomašević
 123. Milan Uzelac
 124. Ante Vokić
 125. Mato Vrkljan
 126. Don. Stjepan pl. Vučetić
 127. Mirko Vučković
 128. Rudolf Wanner
 129. Mirko vitez Zgaga
 130. Mario Zlobec
 131. Božidar Zorn
 Njih 26 s pravom naslova vitez

Prema vjeroispovijesti:**Hebrejske (židovske)**

2. Ing. Hinko Alabanda
 3. Ladislav vitez Aleman
 5. Edger Angeli
 8. Emanuel Balley
 22. Oton Čuš
 32. Julijo Fritz
 33. Josip Gramberger
 36. Ferdinand pl. Halla
 41. Dragutin Helbich
 46. Gjuro Isser
 48. Oskar Kirchbaum
 53. Rudolf Kraus-Tudić
 55. Rikard Kubin
 71. Josip vitez Metzger
 72. Milan Miesler
 94. Dr. Milan pl. Praunsperger
 99. Julio Resch
 102. Dragutin Rumler
 104. Julio Sach
 109. Julio Simonović
 111. Nikola vitez Steinfel
 114. Ivan Šarnbek
 117. Ivo vitez Šnur
 118. Josip Šolc (Scholtz)
 121. Kvintijan Tartaglia

*Josip Šulc, general u vojsci NDH,
bio je židovskog porijekla*

128. Rudolf Wanner
 129. Mirko vitez Zgaga
 131. Božidar Zorn
 Po broju njih 28-mero. U postotku 21,4%

Pravoslavnevjere

24. Milan pl. Desović
 28. Gjuro Dragičević
 29. Fedor vitez Dragojlov
 37. Gjuro Grujić
 47. Jovan Iskrić
 63. Mihajlo Lukić
 74. Lavoslav Milić
 85. Dušan Palčić
 112. Zvonimir Stimaković
 123. Milan Uzelac
 Po broju njih 10-tero. U postotku 7,6%

Njih 93 bili su rimokatoličke i muslimanske vjeroispovijedi. U postotku 70,9%. Njih svih 131, prema krsnim listovima i domovnici bili su rođeni u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, a imali su hrvatsku Domovnicu.

Primljeni izravno u čin generala u prvim danima ustrojstva HOS-a

9. Vilko Begić, general, glavno stožerni 15. IV. 1941.
 20. Maksimilijan Čičerić, gen. administrativni 15. V. 1941.
 37. Đuro Grujić, general glavno stožerni 15. V. 1941.
 42. Rudolf Herceg, general 15. V. 1941.
 44. Ante Hočevar, general 1. VI. 1941.
 46. Đuro Isser, general topnički 1. V. 1941.
 48. Đuro pl. Jakčin, admiral mornarički 15. IV. 1941.
 58. Vladimir pl. Laxa, general pješački 10. IV. 1941.
 63. Mihajlo Lukić, general pješački 19. IV. 1941.
 65. August Marić, general glavno stožerni 10. IV. 1941.
 69. Ante pl. Matasić, general pješački 10. IV. 1941.
 74. Lavoslav Milić, general obskrbni 15. V. 1941.
 72. Milan Miesler, general oružnički 11. IV. 1941.
 79. Franjo pl. Nikolić, general glavno stožerni 10. IV. 1941.
 82. Bogumil Novaković, general pješački 1. V. 1941.
 83. Fridrih Opačić, general obskrbni 10. VI. 1941.
 89. Ivan pl. Perčević, general glavno stožerni 29. IV. 1941.
 93. Vjekoslav pl. Petković, general glavno stožerni 10. IV. 1941.
 97. Ivan Prpić, general pješački 1. V. 1941.
 99. Dragutin Rumler, general pješački 17. IV. 1941.
 106. Dr. Mile Sertić, general zdravstveni 10. IV. 1941.

Mihajlo Lukić, general u vojsci NDH, pravoslavne vjere

109. Julio Simonović, general pješački 15. IV. 1941.

120. Slavko Štancer, general pješački 12. IV. 1941.

Ukupno njih 26 generala.

Na prijedlog povjerenstva MIN-
DOM-a za primanje časnika temeljem
zakonske odredbe od 22. svibnja
1942. primljeni su u mirovinski stališ
umirovljenika hrvatskog domobran-
stva umirovljeni časnici bivše jugo-
vojske

Armin Pavić, kontraadmiral
1.VII.1942.

Marijan Polić, viceadmiral 1. VII.
1942.

Emil Domainko, kontraadmiral 1. V.
1941.

Julijan pl. Luterotti, kontraadmiral 1.
V. 1941.

Vladimir Marijašević, kontraadmiral
1. VII. 1942.

Tomo pl. Thianich, kontraadmiral 10.
VII 1941.

Frano Vučer, kontraadmiral 1. VII.
1942.

SUDBINA ČASNika GENERALSKOG ZBORA

Umrovljeni generali u vremenu 1941.-1945.

5. Edgar Angeli, 21. IV. 1944.
6. Kosta Bader, 5. I. 1944.
7. Emanuel Balley, 6. X. 1942.
12. Petar Blašković, V. 1942.
19. Matija vitez Čanić, 10. I. 1945.
20. Maksimiljan Čičerić, 10. XII.
1941.
36. Stjepan Grlić, 10. I. 1945.
40. Ferdinand pl. Halla, 20. VII 1943.
42. Rudolf Herceg, 10. XI. 1941.
44. Ante Hočevar, 15. III. 1943.
46. Gjuro Isser, 5. I. 1944.
50. Dragutin Klaić, 10. V. 1943.
52. Krešimir Košak, 8. VII. 1944.
53. Rudolf Kraus-Tudić 15. IX. 1942.
55. Rikard Kubin, 4. X. 1944.
57. Slavko vitez Kvaternik, 6. I. 1943.
58. Vladimir vitez pl. Laxa, 10. V.
1943.
59. Josip Lemešić, 7. VI. 1944.
61. Rudolf pl. Lukanc, 1. III. 1943.
63. Mihajlo Lukić, 22. VII. 1943.
72. Milan Miesler, koncem 1941.
78. Fridrih Navratil, 2. V. 1944.
77. Franjo pl. Nikolić, XI. 1944., po-
novna udjelba II. 1945.
83. Miroslav Opačić, 15. II. 1944.
92. Prof. Maksimiljan Petanjek, 7.
III. 1945.
93. Vjekoslav pl. Petković, 13. VI.
1942.
97. Ivan Prpić, 15. II. 1944.
98. Emil Radl, 15. II. 1944.
105. Gjuro Sertić, 16. II. 1943.
108. Dr. Mile Sertić, 29. IX. 1942.
109. Julio Simonović, 1. II. 1943.
114. Ivan Šarnbek 1. XI. 1944.

119. Miroslav Šoštarić, 22. II. 1943.
121. Kvintijan Tartaglia, 30. VI. 1941.
128. Rudolf Wanner, 1. XI. 1944.

Umrl prirodnom smrću između 1941.-1945.

6. Kosta Bader, 13. III. 1944. u Zag-
rebu
12. Petar Blašković, 3. IV. 1945. u
Zagrebu
48. Juraj Jakčin, 16. II. 1944. u Sofiji
53. Rudolf Kraus-Tudić, 1944. u Zag-
rebu
55. Richard Kubin, koncem 1944. u
Zagrebu
58. Vladimir vitez pl. Laxa, 8. V.
1945. u Zagrebu
69. Ante pl. Matasić, 24. VI. 1942. u
Zagrebu
72. Milan Miesler, 3. III. 1944. u Zag-
rebu
76. Matija Murković, 10. VII. 1944. u
Zagrebu
93. Vjekoslav pl. Petković, 13. II.
1943.u Zagrebu
102. Dragutin Rumler, 16. V. 1944. u
Zagrebu

*Fedor Dragojlov, general u vojsci NDH,
pravoslavne vjere*

**Poginuli u borbama protiv
neprijatelja Hrvatske**

4. Husein vitez Alikadić, poginuo 16. IX. 1941.

13. Rafael vitez Boban, poginuo koncem 1946.

14. Dragutin Brkić

16. Eduard markiz vitez Bona-Bunić, poginuo 22. X. 1944. u Travniku

21. Milan Čudina, 9. V. 1945. u Zidnom Mostu

30. Stipe vitez Duić, 28. IX. 1934. ubili ga policijski agenti u lječilištu

31. Jure vitez Francetić, umro od zadobivenih rana 27. XII 1942.

36. Stjepan Grlić, poginuo koncem 1946.

51. Josip Kopačin, poginuo 26. VI. 1943. u borbi s četnicima kod Vlasenice

56. Petar Kvaternik, ubijen 10. IV. 1941. u Crikvenici

67. Ivan Matačić, poginuo 2. X. 1941.

68. Ivan vitez Matanović,

99. Julio Resch

104. Julio Sachs, poginuo 21. IV. 1944. prilikom zračnog napada na Brod

116. Rudolf Šimić, poginuo 8. II. 1945.

117. Ivo vitez Šnur, teško ranjen u borbi pokraj Španovice umro u bolniči 31. V. 1944. u Zagrebu

129. Mirko vitez Zgaga, poginuo u obrani Gospića 24. X. 1943 od topovske granate

130. Mario Zlobec, poginuo 11. VII. 1942.

Ubijeni od vlasti NDH

49. Oskar Kirchbaum, ubijen 1944.

124. Ante Vokić, ubijen 1945.

Pukovnici Ivan Perčević, Narcis Jesenski i Stjepan Duić u ustaškom logoru 1933.

Ubijeni u atentatu

60. Vjekoslav vitez Luburić

115. Franjo vitez Šimić

**Od Engleza izručeni i ubijeni kod
Šentvida (Savinske Alpe)**

11. Pavao Begović

27. Roman Domanik

34. Stjepan Gaščić

36. Stjepan Grlić ??

81. Viktor Novak

113. Frane Sudar

**Izvršili samoubojstvo prije predaje
Englezima u Austriji**

40. Ferdinand pl. Halla, 14 V. 1945.

87. Markan Pavlović, 17. V. 1945.

100. Tomislav Rolf, 22.V. 1945.

**Od Engleza izručeni i ubijeni
kod Škofje Loke kraj Kranja
23. V. 1945.**

- 1. Jusuf Ajanović
- 10. Zdenko Begić
- 23. Ćiril Danda
- 44. Ante Hočevar
- 74. Lavoslav Milić
- 84. Franjo Pacak
- 95. Viktor Prebeg ???
- 131. Božidar Zorn

- 37. Gjuro Grujić
- 39. Artur vitez Gustović
- 45. Muhamed Hromić
- 64. Bogdan Majetić
- 66. Ivan vitez Markulj
- 70. Vladimir vitez Metikoš
- 77. Ante Nardeli
- 110. Slavko Skoliber
- 118. Josip Šolc
- 122. Ivan Tomašević

- Bez suđenja ubijeni u Beogradu**
- 107. Tomislav Sertić
 - 120. Slavko vitez Štancer
 - Ukupno 14 generala HOS-a ubijeno u Beogradu

Osuđeni u Beogradu na vremenske kazne

- 25. Franjo Dolački, umro 3. XII. 1950. u koncentracionom logoru Stara Gradiška

Od Engleza izručeni i ubijeni u Zagrebu

- 9. Vilko vitez Begić, 1946.
- 11. Pavao Begović, 1946.
- 22. Oton Čuš, 31. I. 1949.
- 26. Stjepan Doležil, VI. 1945.
- 54. Vladimir vitez Kren, 10. IX. 1948.
- 57. Slavko vitez Kvaternik, 7. VI. 1947.
- 71. Josip Metzger, ubijen u lipnju 1945.
- 73. Stjepan Mifek, ubijen 8.V. 1945.
- 75. Ante Moškov, 1948.
- 78. Miroslav Navratil, 17. VI. 1947.
- 79. Franjo pl. Nikolić, 18. VII. 1948.
- 89. Ivan pl. Perčević, 17. VI. 1947.
- 103. Adolf vitez Sabljak, u lipnju 1947.
- 108. Vjekoslav Servatzy, u lipnju 1945.
- 107. Slavko Skoliber, 24. IX. 1945.
- 111. Nikola vitez Steinfeld, 7. VI. 1945.

Od Engleza izručeni i ubijeni u koncentracionom logoru "Glavnjači" u Beogradu. Nakon mučenja ubijeni lopatama i toljagama 24. rujna 1945.

- 32. Julije Fritz
- 35. Mirko Gregorić

General u vojski NDH Maks Luburić, mučki ubijen 1969. u emigraciji

61. Rudolf pl. Lukanc, osuđen na 3 godine. Robijao u koncentracijskom logoru Mitrovica. Pušten pred smrt. Dolazi kući u Zagreb i umire u 79. godini života na 8. VIII. 1948.

112. Zvonimir Stimaković, izdržao svih 20 godina u koncentracijskom logoru Stara Gradiška. Umro u Zagrebu u 83. godini života na 18. X. 1974.

Uspjeli se spasiti i umrli prirodnom smrću

2. Hinko Alabanda, Njemačka, u Münchenu VIII. 1959.

7. Mihovil Bajd, Venezuela

15. Ivan Brozović, Austrija

17. Slaviša Cesarić, Argentina, Buenos Aires

19. Matija vitez Čanić, Argentina, Buenos Aires, 3. V. 1964.

28. Gjuro Dragičević, Austrija

29. Fedor vitez Dragojlov, Argentina, Buenos Aires, 8. XII. 1961.

43. Ivo Herenčić, Argentina, Buenos Aires, 8. XII. 1978.

88. Vilko Pečnikar, Italija, poginuo u prometnoj nesreći 25. V. 1984.

90. Krunoslav vitez Peričić, Austrija, St. Andra, 6.VII.1971.

101. Dragutin vitez Rubčić, Argentina, Buenos Aires, 5. IX. 1986.

Ubijeni u emigraciji od Jugoslavenskih tajnih službi

60. Vjekoslav vitez Luburić, mučki ubijen 20. travnja 1969.

U domovini ubijeni na različite načine u jugokoncentracionim logorima

25. Franjo Dolački, umro 3. XII. 1950. u koncentracionom logoru Stara Gradiška

33. Josip Gramberger, umro od upale pluća 1958. u koncentracionom logoru Goli Otok

42. Dr. Rudolf Herceg, umro 13. I. 1949. u vojnom zatvoru Nova Ves 17

92. Prof. Maksimiljan Petanjek, umro 24. IV. 1947. nakon što je bio pretučen u koncentracionom logoru Lepoglava. Njega i pukovnika Zlatka Šintića, štапovima su pretukli, komandant logora Josip Špiranac i braća Mrkoci

94. Anton Prohaska, umro od batinanja 1. X. 1951. u logoru Mitrovica

Umrli u Domovini nakon puštanja iz koncentracionih logora

24. Milan pl. Desović, umro nedugo nakon izlaska na slobodu iz Stare Gradiške 1960.

46. Gjuro Isser, umro 19. I. 1963. u Brodu n/s

47. Jovan Iskrić, umro 14.VI. 1961. u Zagrebu

50. Dragutin Klaić, umro 1.III. 1976. u Zagrebu

61. Rudolf pl. Lukanc, umro u Zagrebu 8.VIII. 1948. nakon izlaska iz koncentracionog logora Mitrovica

85. Dušan Palčić, umro 27. II. 1963. u Zagrebu

Jure vitez Francetić, umro od zadobivenih rana 27. prosinca 1942.

Rafael vitez Boban, poginuo koncem 1946.

94. Dr. Milan pl. Prausperger, umro 21.IX. 1960. nakon izdržanih 6 godina robiće u Staroj Gradiški, od 16 osuđenih.

98. Emil Radl, umro u Zagrebu 17. VIII. 1950.

106. Dr. Mile Sertić, umro u Zagrebu 9. III. 1949.

109. Zvonimir Stimaković, umro u Zagrebu 18. X. 1974. nakon izdržanih 20 godina robiće u koncentracionom logoru Mitrovica

114. Ivan Šarnbek, umro u Zagrebu 19. I. 1970.

119. Miroslav Šoštarić, umro u Zagrebu 19. VI. 1958.

123. Milan Uzelac, umro u Zagrebu 7. I. 1954.

U Hrvatskoj umrli prirodnom smrću, a nisu bili zatvarani

65. August Marić, umro u Zagrebu 17. XI. 1957. godine. Nije se povlačio i nije bio zatvaran.

97. Ivan Prpić, umro u Zagrebu 10. I. 1967. godine. Nije se povlačio i nije bio zatvaran.

Od ukupno 131 generala HOS-a do sada utvrđena sudbina za 112

Umrli prirodnom smrću od 1941. do svibnja 1945. 11

Spasilo se i umrlo prirodnom smrću u emigraciji 11

Umrli nakon puštanja iz koncentracionih logora 13

Umrli a nisu bili pod istragom 2

Poginuli u borbi protiv neprijatelja 18

Ubijeni od vlasti NDH 2

Poginuli u atentatu na njih 2

Izvršili samoubojstva prije predaje 3

Ubijeni u Austriji i Sloveniji 15

Ubijeni u Zagrebu 16

Ubijeni u Beogradu 14

Ubijeni u koncentracionim logorima u Jugoslaviji 5

Promaknuti u čin generala

65 pukovnika DV

25 pukovnika UV

4 kapetana b/b, mornarice

3 pukovnika zrakoplovstva

**Pukovnici DV promaknuti
u čin generala**

Junas Ajanović, pukovnik samovozni,
4.IV. 1945.

Ladislav Aleman, pukovnik pješački,
8. VII. 1944.

Salko Alikadić, pukovnik pješački,
16. XI. 1941.

Kosta Bader, pukovnik intendantski,
27. VIII.1943.

Mihovil Bajd, pukovnik artiljerijski,
1. V. 1945.

Emanuel Balley, pukovnik pješački,
6. X. 1942.

Zdenko Begić, pukovnik pješački, 4.
IV. 1945.

Pavle Begović, pukovnik dojavni, 8.
VII. 1944.

Petar Blašković, pukovnik pješački, 1.
X. 1942.

Ivan Brozović, pukovnik

Eduard markiz Bona-Bunić, pukovnik
konjice, 21. X. 1944.

Slaviša Cesarić, pukovnik topnički,
23.III. 1945.

Matija Čanić, pukovnik konjički, 27.
VIII. 1943.

Milan Čudina, pukovnik pješački,
30.X. 1944.

Ćiril Danda, pukovnik inženjerijski,
8. VII. 1944.

Milan pl. Desović, pukovnik konjički,
15. II. 1944.

Franjo Dolački, pukovnik topnički, 8.
VII. 1944.

Stjepan Dolležil, pukovnik konjički,
8. VII. 1944.

Roman Dominik, pukovnik topnički,
8. VII. 1944.

Duro Dragičević, pukovnik topnički,
8. VII. 1944.

Fedor Dragojlov, pukovnik glav. stož.
15. XII. 1942.

Julije Fritz, pukovnik pješački, 1. V.
1945.

Stjepan Gaščić, pukovnik pješački,
15. II. 1944.

Mirko Gregorić, pukovnik pješački,
15. II. 1944.

Anto Grum, pukovnik pješački
Stjepan Grlić, pukovnik topnički, 15.
II. 1944.

Artur Gustović, pukovnik pješački,
27. VIII. 1943.

Muhamed beg Hromić, pukovnik top-
nički, 7. X. 1944.

Jovan Iskrić, pukovnik pješački, 30.
X. 1944.

Oskar Kirchbaum, pukovnik in-
ženjerijski, 18. XI. 1943.

Krešimir Košak, pukovnik pješački,
8. VII. 1944.

Rudolf Kraus-Tudić, pukovnik, 20.
VIII. 1942.

Josip Lemešić, pukovnik glavno sto-
žerni, 13. VI. 1942.

Rudolf pl. Lukanc, pukovnik glavno
stožerni, 15. II. 1942.

Bogdan Majetić, pukovnik pješački,
15. II. 1944.

Ivan Matačić, pukovnik pješački, 2.
X. 1941.

Ante Moškov, ubijen 1948. godine u Zagrebu

Slavko vitez Kvaternik, ubijen u Zagrebu 1947.

Stjepan Mifek, pukovnik pješački, 30. X. 1944.	Milan pl. Praunsperger, pukovnik sudske, 8. VII. 1944.	Ivo Šnur, pukovnik pješački, 8. II. 1944.
Anton Nardelli, pukovnik pješački, 15. XI. 1944.	Viktor Prebeg, pukovnik	Josip Šolc, pukovnik pješački, 22. XII. 1944.
Franjo Nikolić, pukovnik glavno stožerni, 11. II. 1944.	Anton Prohaska, pukovnik topnički, 27. VIII. 1943.	Miroslav pl. Šoštarić, pukovnik topnički, 22. II. 1943.
Viktor Novak, pukovnik topnički (postojao je i artilj. pukovnik Đorđe Novak)	Emil Radl, pukovnik topnički, 27. VIII. 1943.	Ivan Tomašević, pukovnik pješački, 22. VIII. 1943.
Franjo Pacak, pukovnik pješački, 27. VIII. 1943.	Đuro Sertić, pukovnik pješački, 16. II. 1943.	Mato Vrkljan, pukovnik pješački, 13. VI. 1942.
Dušan Palčić, pukovnik, državni tajnik u MINDOM-u	Zvonimir Stimaković, pukovnik konjički, 15. IX. 1944.	Mirko Vučković, pukovnik sudske, 22. XII. 1944.
Stjepan Perčić, pukovnik pješački, 11. II. 1944.	Ivan Šranbek, pukovnik pješački, 15. IX. 1944.	Rudolf Wanner, pukovnik topnički, 8. VII. 1944.
Aleksandar pl. Perković, pukovnik glavno stožerni, 8. VII. 1944.	Franjo Šimić, pukovnik pješački, 15. II. 1944.	Mirko Zgaga, pukovnik pješački, 9. X. 1943.
Maksimilijan Petanjek, pukovnik stručni, 26. VI. 1943.	Rudolf Šimić, pukovnik pješački, 7. III. 1945.	Mario Zlobec, pukovnik pješački, 11. VII. 1942.
		Božidar Zorn, pukovnik glavno stožerni, 15. IX. 1944.

**Pukovnici Ustaške vojnica
promaknuti u čin generala**
Hinko Alabanda, 23. III. 1945.

Rafael vitez Boban, 22. XII. 1944.

Oton Čuš

Stipe Duić

Jure vitez Francetić

Ferdinand pl. Halla

Ivo Herenčić, 22. XII 1944.

Gjuro pl. Jakčin, 11. IV. 1941.

Franjo vitez Lukac, 4. IV. 1945.

Vjekoslav vitez Luburić, 4. IV. 1945.

Ivan vitez Markulj, 1. VI. 1942.
Vladimir Metikoš, 15. IX. 1944.
Josip vitez Metzger, 27. VIII. 1943.
Ante Moškov, 22. XII. 1944.
Marko Pavlović, 4. IV. 1945.
Vilko Pečnikar, 22. XII. 1944.
Ivan vitez pl. Perčević, 15. II. 1944.
Tomislav Rolf, 22. XII. 1944.
Dragutin vitez Rubčić, 9. IX. 1944.
Adolf vitez Sabljak, 15. II. 1944.
Tomislav Sertić, 8. IX. 1944.

Vjekoslaf Servatzy, 4. IV. 1945.

Slavko Skoliber, 22. XII. 1944.

Franjo Sudar, 4. IV. 1945.

Ante Vokić, 11. XII. 1944.

U činoredru Krilnika UV bili su:

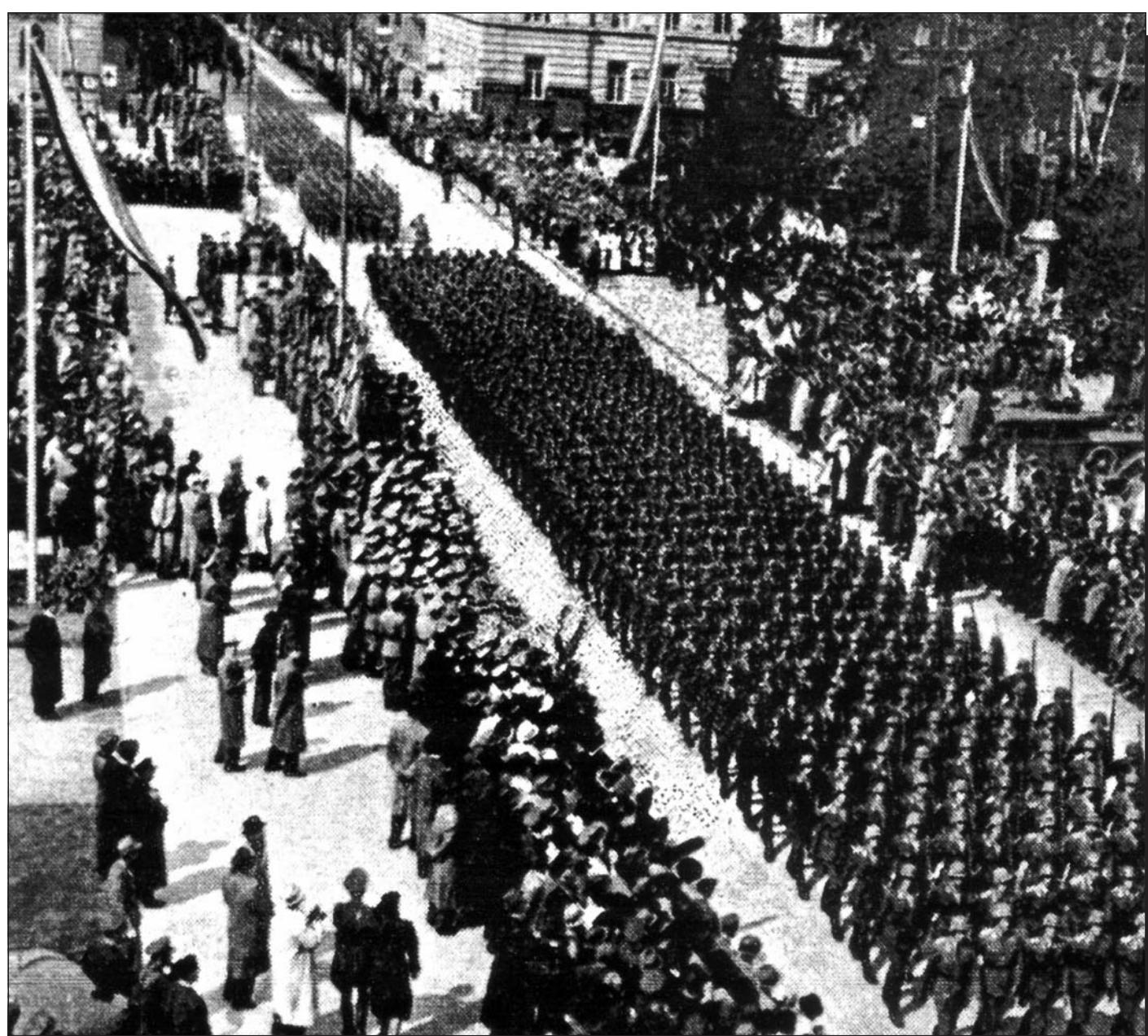
29. Stipe Duić

30. Jure vitez Francetić

38. Ferdinand pl. Halla

83. Dušan Palčić

121. Ante Vokić

Mimohod hrvatske vojske 10. travnja 1942.

PRESTANAK ZASTUPANJA U SPOROVIMA ZA NAKNADU ŠTETE

Ovim dopisom obavještavam članove HDPZ-a i čitavu javnost o činjenici da više ne sudjelujem kao punomoćnik u parnicama koje su pokrenute radi naknade štete, na koju bivši politički zatvorenici, odnosno njihovi nasljednici imaju pravo, sukladno odredbama Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika.

Ovakvu odluku sam donio bez obzira što sam u ovaj posao ja, ali i drugi uložili puno energije, truda, a posebice vremena. Utoliko je ova odluka teža, jer sam svjestan da je nešto više od četiri godine rada, skopčanog i sa znatnim materijalnim troškovima bilo uzalud.

Možda će sve ovo najbolje ilustrirati brojevi, a oni su slijedeći:

- ova pisarnica je tužbom pokrenula 867 parnica, za isto toliko bivših političkih zatvorenika, odnosno njihovih nasljednika.

- od ovih 876 stranaka, samo 7 ih je bilo iz Imotskog.

- održano je nešto više od 3.000 ročišta, a uz svaku tužbu je tijekom postupka upućeno barem tri, a u nekim i više podnesaka. To znači da sam za potrebe ovih spisa napravio nešto više od 80.000 fotokopija.

- obzirom da je najveći dio parnica tijekom postupka «preselio» na Općinski sud u Zagrebu, to je bio potreban angažman odvjetnika sa sjedištem pisarnice u Zagrebu, pa je sve ili gotovo sve radnje pred tim sudom obavljao Tomislav Jonjić, odvjetnik u Zagrebu.

- Za pružene usluge odvjetnik Tomislav Jonjić nije naplatio niti jedne lipe.

- moja pisarnica je naplatila iznos od 1.100, 00 kn, a koji je platila kći tužiteljice Ive Talić, kojoj je ova pisarnica

izdala potvrdu o plaćenom. Ni od jedne druge stranke nije naplaćena niti jedna lipa. Radi ilustracije, u tom predmetu je vrijednost spora bila 306.340,00 kn, pa je za sve radnje, a to su tužba, zastupanje na dva ročišta trebalo, sukladno odvjetničkoj tarifi platiti 13.517,20 kn. U ovaj iznos je uračunan i PDV.

- o troškovima slanja tužbi i podnesaka preporučenim pošiljkama ne mogu precizno govoriti, ali je sigurno da je svaki podnesak ili tužba poslan suđu upravo na ovaj način. Naravno, ni lipa od ovih troškova nije naplaćena ni od stranaka, a ni od bilo koga drugoga.

Stoga sam odlučio otkazati zastupanje u svim sličnim predmetima.

*Dinko Jonjić
odvjetnik, Imotski*

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom lipnja i srpnja 2006. svojim su prilozima izlaženje našeg časopisa svojim nesobičnim prilozima pomogli:

Janjko	Sarajlić	Dusseldorf	200,00
Branko	Rakarić	Zagreb	300,00
		u k u p n o	500,00 KN

Zahvaljujemo se darovateljima, i ubuduće se preporučujući njihovoј susretljivosti. (Ur.)

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXVIII.)

POJEDINAČNA I SKUPNA UMORSTVA NA ULICI, U VLAKU, NA GRANICI I SL.

Da se vidi, koliko je za jugoslavensku vlast malo vrijedio hrvatski život, dovoljno je navesti samo nekoliko činjenica. Godine 1919. jedan stražar, Srbin, ubio je u Visokomu, bez ikakva povoda kancelistu Dujmušića i zato je bio osuđen samo na pet mjeseci zatvora (290). Vozeći se 24. srpnja 1921. u vlaku između Sesveta i Zagreba, Rudolf Horvatić, gradski poveznički činovnik, rekao je oružniku, Srbinu, Dušanu Kružiću: «Mi smo Hrvati i ostat ćemo Hrvati!». Oružnik je na te riječi zapucao i ubio Zlatka Arnolda, činovnika u banci, a ranio Horvatića i Ivana Kosandu, koji su zajedno sjedili na klupi (291). Ivan Milas zv. Centić iz Zmijavaca, kod Imotskoga, služio je vojsku u Podgorici, u Crnoj Gori, godine 1928., kada je izvršen atentat na Stjepana Radića, pa je upitao: «Zašto su ubili tako dobrog čovjeka?». Zbog toga je i on sam bio ubijen (292). Dana 1. prosinca 1933. jedan poštanski činovnik u Zagrebu vraćao se je Selskom cestom kući i pjevalo hrvatsku pjesmu. Susreo ga je redarstvenik i ustrijelio s pet hitaca iz samokresa (293). Odkupna cijena duhana, koji je bio državni monopol, bila je pitanje života i smrti za mnoge seljake u Hercegovini i Dalmatinskoj Zagori. Država ga je odkupljivala po neznačajnim cijenama, pa su mnoge obitelji gladovale. Da izbjegnu glad, neki su ga sadioci krišom prodavali po Bosni i po drugim mjestima. Jedan od takvih bio je i Stjepan Prlić iz Sovića, kod Gruda. No, u Aržanu, na sjeverozapadu Imotske Krajine, dočekali su ga 25. studenoga 1932. u zasjedi financi, bez upozorenja na nj pucali i ubili ga (294). Dosta je siromašnih ljudi iz Hercegovine tako izgubilo život. Božo Raič iz Osmanlijia, kod Kupresa, nalažio se je početkom 1941. na odsluženju vojnog roka. Kad se je saznalo, da mu je brat ustaški emigrant, bio je ubijen. Vojска je 2. travnja 1940. bez suda i opravdava razloga ubila i Franju Matoševića iz sela Pokrajčići, kod Travnika (295). Mla-

Piše:

Ivan GABELICA

doga darovitog hrvatskog književnika Ivu Kozarčanina ubio je stražar na pločniku ispred vojarne u Illici, u Zagrebu, kada se je noću 4. veljače 1941. vraćao kući (296).

Hrvati su ubijani u skupinama i pojedinačno. Ubijali su ih oružnici, financi, pogranična straža, redarstvenici, ORJUNA, četnici, pa i najviši predstavnici vlasti ili barem drugi po njihovom nalogu i u

*Književnik Ivo Kozarčanin, ubijen
4. veljače 1941.*

njihovojo organizaciji. To isto su činili i srpski seljaci i građani, a zato su im izričane minimalne kazne ili uopće nisu bili kažnjavani, što znači, da je iza tih umorstava stajala državna vlast. Umorstva su se događala na ulici, na cesti, na željezničkim postajama, u blizini granice i u parlamentu, dakle svugdje.

Osim već navedenih slučajeva, oružnici su istodobno, što znači na istom mjestu i u isto vrijeme, poubijali više osoba i to u noći između 11. i 12. svibnja 1919. u Du-

goj Resi dvije osobe, 8. rujna 1921. u Klenovcu, kod Pregrade, tri osobe (297), u kolovozu 1932. u Donjoj Stubici dvije osobe, krajem 1932. godine na granici prema Italiji i Mađarskoj pet osoba, između 20. i 28. studenog 1932. u okolici Nina, kod Zadra, tri osobe, u noći između 20. i 21. travnja 1934. na talijanskoj granici Mirka Šimunića i Slavka Boglića, dakle dvije osobe, početkom rujna 1936. u Cugovcu, kod Vrbovca, tri osobe i 24. prosinca 1938., dakle na sam Badnjak, u Mariji Bistrici dvije osobe (298). U Kokincu, kod Bjelovara, 15. rujna 1935. također su pucali po okupljenom narodu i teže ranili dvojicu mladića, koji su od zadržanih rana ubrzo umrli (299). Dana 1. studenog 1937. u Novom Gradcu, kod Virovitice, pucali su oružnici i srpski dobровoljci, koji su tu naseljeni, po hrvatskim seljacima i četvoricu ubili, a mnogo njih ranili (300).

Isto tako počinjena su mnoga pojedinačna umorstva običnih ljudi. U mjesecu studenom 1918., dok Kraljevstvo Srbija, Hrvata i Slovenaca još nije bilo ni stvoren, pristaše stvaranja te nove države ubile su u Gabeli, kod Čapljine, Mijata Krvavca. Nekoliko dana pred Božić 1918. godine, srpski oružnici u Trebinju usmrtili su oca Vjekoslava – Maksa Luburića (301). S takvom praksom dalje je nastavljeno, umorstva su se redala jedno za drugim, pa su oružnici ubili 22. studenoga 1921. na granici Evu Klapku, koja se je iz inozemstva vraćala u domovinu, sredinom kolovoza 1929. Bartola Vukovića u Brodskom Varošu, kod Slavonskoga Broda, početkom prosinca 1929. Blaža Đogića u Širokom Brijegu, 19. travnja 1930. Ivana Štefanića u Vrpolju, kod Slavonskoga Broda, u siječnju 1931. Obrada Pavlovića na talijanskoj granici između Rijeke i Sušaka, u kolovozu 1931. jednoga hrvatskog seljaka iz Lenčaka, kod Labinja, u okolici Vrginmosta, 18. veljače 1932. Ivu Duševića u Ljupču, kod Zadra,

početkom lipnja 1932. Ivana Ereša na granici prema Mađarskoj, u lipnju 1932. Tomislava Čorka u Brdarima, kod Sanskoga Mosta, 9. prosinca 1932. Miru Perkovića u Ljupču, kod Zadra, u prosincu 1932. Milu Kordunu u Mumiću, kod Zadra, u siječnju 1933. Šandora Trajbera u blizini mađarske granice, kod Donje Lendave, Medimurje, u travnju 1933. Ružicu Knežević u Perušiću, u svibnju 1933. Petra Grgića u Murvicama, kod Zadra, i Šimu Duševića, također iz okolice Zadra, u lipnju 1933. Rašića u okolici Slavonskoga Broda i 30. ožujka 1934. Matu Keselića u Vrpolju, također kod Slavonskoga Broda (302). Slične zločine činilo je i redarstvo, neposredno ili po plaćenim ubojicama i pogranična straža. Redarstvenici su na zagrebačkim ulicama ubili 22. travnja 1930. Miju Matijaka, a u toj godini to su isto učinili i s Josipom Brezničkim i Ivanom Oreškovićem. Dana 23. srpnja 1932. naručene ubojice lišile su života Josipa Cara u Dužicama, kod Crikvenice. Pogranična straža je ustrijelila 30. travnja 1932. Jakova Peraića u Poličniku, kod Zadra, a u srpnju te iste godine Ivana Kajdu i Pavla Lukača na željezničkoj postaji kod Virovitice, u blizini mađarske granice (303).

Očekivalo bi se, da će slabljenjem diktature nakon marseilleskoga atentata prestati ili biti barem smanjena umorstva Hrvata. Na žalost, to se nije tako brzo dogodilo. Njihov broj je još nekoliko godina ostao nesmanjen. Dapače, moglo bi se reći, da je 1935. godina bila rekordna po broju ubijenih osoba. Osim skupnih umorstava, koja su već navedena, oružniči, a i drugi nositelji srpskoga terora i dalje su ubijali pojedine nevine Hrvate na ulicama, cestama, željezničkim postajama i drugim javnim mjestima. Od njihove zločinačke ruke izgubili su život 5. svibnja 1935., na sam dan izbora, Ivan Veraja u Bijelom Viru, kod Metkovića, 11. svibnja 1935. Franjo Šoštarić u Selnici, kod Zlatara, u svibnju 1935. Ivan Devija u Dobranju, kod Metkovića, 16. lipnja 1935. na blagdan sv. Trojstva, Luka Kraljević u Majkovima, kod Dubrovnika, u lipnju 1936. Milan Pavelić u Trnovcu, kod Gospića, godine 1936. Pero Prce u Čapljini, 5. srpnja 1937. Ivan Berić u

Donjem Lađevcu, kod Slunja, 1937. godine Josip Dušek u Šibovcu, kod Daruvara, i 13. veljače 1938. jedan mladić u Šibeniku, koji je sudjelovao u demonstracijama protiv Dimitrija Ljotića (304). S oružničkim nasiljem može se povezati i smrt Marka Baričevića iz sela Vagan, kod Lovinca, u okolini Gračaca. Taj je mladić godine 1935. pozvan na odsluženje vojnoga roka. Odlazeći u vojsku, na željezničkoj postaji u Lovincu zapjevao je hrvatsku pjesmu. Oružnici su to dojavili

Hrvatski komunist Duro Đaković,
ubijen 1929.

vojnim vlastima. Nekoliko tjedana po dolasku u vojnu jedinicu u Trebinje, Baričević je ubijen i bačen u rijeku Trebišnjicu (305). Godine 1936. nestao je u Zagrebu, gdje je stalno živio, Filip Baričević, također iz okolice Lovinca, koji je već dulje vremena bio pod paskom redarstva, pa je njegovo mrtvo tijelo pronađeno u koritu rijeke Rječine, kod Sušaka, na tadašnjoj jugoslavensko – talijanskoj granici (306). Očito je, da je iza ovoga umorstva, kao i iza umorstva Josipa Cara, stajalo redarstvo.

Nemilosrdnost i cinizam pri umorstvima

U nekim slučajevima jugoslavenske su vlasti pokazivale krajnju nemilosrdnost, okrutnost i cinizam prilikom umorstava. Oružnici su, naime, 4. ožujka 1932. u Lišanima Tinjskim, kod Benkovca, uhitili mnogo hrvatskih seljaka i zadržali ih

dulje vremena u zatvoru. Kod kuće su im ostala nezbrinuta, bez hrane, maloljetna djeca. Roditelji su molili vlasti, da ih puste kućama nahraniti djecu. Vlasti im nisu udovoljile molbama, pa je petero djece umrlo od gladi (307). U proljeće te godine u sjevernoj Dalmaciji, a naročito u benkovačkom kotaru, vladala je velika glad. Čuvši za to, u sjevernoj Hrvatskoj se je skupljala hrana za gladnu čeljad u Dalmaciji. Skupljenu hranu su dijelili kotarski i općinski načelnici, ali je nisu davali onima, koji se nisu htjeli upisati u režimsku stranku. Takvima su načelnici govorili :»Crkn!» ili «Neka ti kruha dade tvoj Pavelić!». Neki su htjeli radije ostati bez hrane, pa i umrijeti, nego pristupiti u nehrvatsku stranku. Zbog toga su u ožujku 1932. u benkovačkomu kotaru umrli od gladi Blaž Savić iz Banjevac, Nikola Zrilić pok. Mate iz sela Šopota i Mara Troskot udova pok. Mate iz Banjevac (308). Dana 11. siječnja 1934. u Medimurju, na putu kod sela Kakanj, blizu Mure, oružnici su noću ubili Ivana Vargu iz Donje Dubrave. Te iste noći ubili su u blizini, na cesti, još jednoga seljaka, ali su ga tako izmrcvarili i iznakazili, da ga se nije moglo prepoznati. No, općinske su vlasti u Donjoj Dubravi izdale 3. srpnja 1934. platni nalog, kojim pozivaju Ivana Vargu, sina ubijenog Varge, da pod prijetnjom ovrhe plati naboje, kojima su mu ubili oca (309).

Zločini orjune, četnika, sokolaša i srpskoga pučanstva

O ORJUNI i njezinim zločinima već je bilo govora, pa se ovim želi samo nadopuniti ono, što je do sada rečeno. Osnovana je u Splitu 23. ožujka 1921. pod imenom Jugoslavenska napredna nacionalna omladina. U svibnju 1922. promijenila je ime u Organizacija jugoslavenskih nacionalista, skraćeno nazvana ORJUNA. Stvarno joj je na čelu stajao Svetozar Pribićević, pa je ona i nakon raskola u Demokratskoj stranci ostala uza nj, koji joj je određivao političke ciljeve i osiguravao financijsku pomoć državnih vlasti, a u početku je uživala naklonost i Radikalne stranke. U svomu radu služila se je terorističkim metodama. Zastupala je politiku radikalnoga jugoslavenskog unitarizma i centralizma, pod čime se je u stvari širilo velikos-

rpstvo. Nastupala je i protiv komunizma, ali ona se je naročito i u prvom redu isticala u gušenju hrvatske nacionalne misli i težnje hrvatskoga naroda za slobodom. Od njegove ruke izgubili su život 1921. iz zasjede Dasović u Otočcu, 14. srpnja 1922. Rudolf Rožić na zagrebačkim ulicama, 1922. Petrović u Dubrovniku, u proljeće 1923. Jure Sočo u Sarajevu, 1923. Marko Grčić u Sinju, 9. studenoga 1923. Marko Ivanković u Dubrovniku, 1924. Rudolf Žličar u Koprivnici i 1927.

Tako su ubili još 1924. Stjepana Veselića u Osijeku, 28. veljače 1930. godine 72 – godišnjega seljaka Josipa Kolarića na željezničkoj pruzi kod Vrpolja, 25. ožujka 1932. vozača Aljinovića u Stonu, na poluotoku Pelješcu, 1932. godine Jozu Olujića u Opancima, kod Imotskoga, 20. studenoga 1932. Ivana Domitrovića u njegovoj kući u Mađarskoj, u prosincu 1932. Antuna Vereša u selu Čantoviru, u Bačkoj, 1933. godine Pavla Perkovića u selu Perkovići, kod Slavonskoga Broda, 1. ko-

laš, inače sin upravitelja pošte, ubio je u okolini Benkovca seljaka Bekavca. Iste te godine u Starim Perkovcima, kod Slavonskoga Broda, Petar Rusić, član režimske Jugoslavenske radikalno – seljačke demokracije, ubio je Pavu Birtića. Vlahović, tajnik općine u Postirama, na otoku Braču, ubijen je 13. siječnja 1936. po nalogu načelnika te općine (312).

Na žalost, Hrvate su ubijali i obični srpski seljaci i građani. Nije, doduše, isključeno, da su neki od tih ubojica bili i članovi neke četničke ili slične organizacije, ali javno nisu istupali u njihovo ime. Od ruke običnih srpskih seljaka i građana izgubili su život 16. kolovoza 1919. Pajo Brkić iz Svetoga Roka (313), godine 1919. Andrija i Đuro Matić, oba iz Dubljanja, kod Ravna, u istočnoj Hercegovini, a u noći između 1924. i 1925. godine Janko Marić iz Gornjih Dubrava, kod Stoca (314), u proljeće 1933. Stojilović iz sela Oreškovice, u kolovozu 1934. Valentin Rosulja (315), 3. siječnja 1935. Šime Đuričić u Gornjoj Garešnici, kod Garešnice, 8. siječnja 1935. Blaž Perić u selu Rujani, kod Livna, 13. siječnja 1935. Mijo Račić u Vilić – selu, kod Požege (316), u jesen 1935. Mile Crnković – Šnajder na lijevoj strani ceste Udbina – Donji Lapac (317), u noći između 27. i 28. prosinca 1935. Slavko Adžija i Petar Brečić u Donjoj Glavini, kod Imotskoga (318), na Božić 1936. Ilija Petrić Žaja u Udbini (319), godine 1936. Miško Perić u Stocu, a Stjepan Dadić u Kuršumliji, u Srbiji, gdje je bio u službi kao oružnik, 1938. Pero Konjevod iz Hutova, kod Čapljine (320) i 18. listopada 1939. u Kusonjama, kod Pakraca, Pero Vrtar iz Španovice (321).

Umorstva u oružničkim i redarstvenim postajama

Unatoč svim progostvima i krvnim žrtvama, koje je prinosio, hrvatski se narod nikada nije mirio sa srpskom tiranjem niti joj se je pokoravao. Zbog toga su mnogi hrvatski rodoljubi bili zatvarani. U oružničkim i redarstvenim postajama i zatvorima bili su strahovito mučeni, pa su neki pod mukama i umrli, a neki su opet, izjavši na slobodu, umrli u bolnici ili izvan bolnice od posljedica mučenja. O tim strašnim mučenjima postoje brojna

Sprovod Stjepana Radića 1928.

Grgin u Kaštel – Staromu. U zločinima se je, prema tvrdnjama povjesničara, osobito isticao Berislav Andelinović, vođa ORJUNE, koji je osobno ubio 1922. pravnika Šnidarišića u Zagrebu, 28. srpnja 1924. hercegovačkoga Hrvata Marka Zovku na zagrebačkim ulicama i također godine 1924. dva hrvatska radnika u rudniku Trbovlje u Sloveniji (310).

Nakon proglašenja šestosiječanske diktature zabranjen je rad svim političkim strankama i udrugama, pa je tako 10. ožujka 1929. raspuštena i ORJUNA (311). Ali je bio odobren rad četničkim udrugama. Četništvo je stajalo na istim političkim stajalištima, na kojima i ORJUNA. Štoviše, mnogi su četnici bili ujedno i članovi ORJUNE ili neke druge srpske nacionalističke organizacije. Formalnim onemogućavanjem rada ORJUNI, četnici su intenzivirali svoj rad, pa i ubijanje Hrvata, iako su to i prije činili.

lovoza 1934. Ivana Kovačevića u selu Otočkomu, kod Bosanskoga Broda, u kolovozu 1934. Augustina Franića u Sukosanu, kod Zadra, u kolovozu 1934. Josipa Szaboa u selu Horgaču, u Bačkoj, u noći između 26. i 27. kolovoza 1935. Nikolu Kosanovića, općinskoga bilježnika u Drežnik – gradu, kod Slunja, početkom kolovoza 1935. Janka Vedrinu, župnika u Bučici, kod Gline, 9. travnja 1936. Karla Brkljačića, narodnoga zastupnika, i Marka Uzelca u Trnovcu, kod Gospića, i 12. srpnja 1936. Blaža Krtalića u Mostaru. U Kerestincu, kod Samobora, četnici su 16. travnja 1936. izazvali oružani sukob sa seljacima, u kojemu su ubijena tri seljaka, ali je zaglavilo i nekoliko četnika. No, nisu zločine nad hrvatskim narodom činili samo četnici, nego i članovi «Jugoslavenskoga sokola», pa i sami nositelji državne vlasti i članovi režimskih političkih stranaka. U svibnju 1933. srpski soko-

svjedočanstva (322). Po okrutnosti je naročito bio poznat dr. Janko Bedeković, šef zagrebačkoga redarstva. Mučenjima su podlegli i umrli godine 1921. Milan Galović u zatvoru, 26. svibnja 1926. Ivan – Iko Jelić, otac dr. Branimira Jelića, u zatvoru, u svibnju 1929. Josip Zrnek u zagrebačkomu redarstvu, u veljači 1931. Bošnjaković iz Đakova u zagrebačkomu redarstvu, u lipnju 1931. Josip Nagy iz Ferdinandovaca, kod Đurđevca, u zagrebačkomu redarstvu, u studenomu 1932. Luka Devčić u zatvoru, u prosincu 1932. Šime Grgić iz okolice Zadra u zatvoru, u prosincu 1932. Mišura iz okolice Benkovca u zatvoru, 11. ožujka 1933. Antun Ivanov u oružničkoj postaji u Preku, na otoku Ugljanu, 14. ožujka 1933. Cvjetko Nižić u zatvoru u Preku, godine 1933. Mijat Elić u zatvoru u Šibeniku i u rujnu 1934. Ivan Lučić u zatvoru na Sušaku. Poseban je postupak bio s Josipom Poropatom, koji je u veljači 1931. ubijen u zatvoru zagrebačkoga redarstva, pa su ga mrtva bacili s III. kata u dvorište, kako bi to ubojstvo prikazali kao samoubojstvo. Od posljedica mučenja u oružničkim ili redarstvenim postajama, odnosno u zatvoru, umrli su izvan postaje, odnosno zatvora i to u travnju 1931. Zvonimir Topolnik u Livnu, u travnju 1931. Ante Pavelić, seljak iz Bosanskoga Broda, u emigraciji, u rujnu 1931. dr. Šušnjar, odvjetnik, u Sarajevu, 17. veljače 1931. Đuka Ilijanić iz Bistre, u Bolnici « Milosrdnih sestara » u Zagrebu, 10. kolovoza 1931. Ilija Petranović u Novoj Gradiški, godine 1931. Ivan Jedlička u Virovitici, u listopadu 1932. Pečnikar, godine 1932. Frković u Benkovcu, u rujnu 1933. Ivan Barać iz Ražanca, kod Zadra, u bolnici u Zemuniku, godine 1933. Blaž Vukutin u Pakoštanima, kod Biograda na moru, na Uskrs 1934. Ivan Šarić iz Zemunka, kod Zadra, u bolnici u Zemuniku i 23. listopada 1934. Dragutin Perčec u Valpovu (323).

Srpski teror provodio se je i nad komunistima. U Vukovaru je 1. siječnja 1921. ubijen Stjepan Supanc, kada je bježao pred redarstvom, da ga ne uhiti. Pogotovo su za njih bile katastrofalne prve tri godine diktature, kada je bilo likvidirano više njihovih najistaknutijih prvaka. Tako su ubijeni podkraj travnja 1929. Đuro Đa-

ković i Nikola Hećimović nakon mučenja na zagrebačkom redarstvu, 27. srpnja 1929. braća Mijo i Slavko Oreški u Samoboru pružajući odpor redarstvu, da ne budu uhićeni, 31. srpnja 1929. Pajo Marganović nakon okrutnoga mučenja na zagrebačkom redarstvu, 2. rujna 1929. Josip Hauka nakon okrutnoga mučenja na osječkom redarstvu, 14. kolovoza 1930. Josip Kolumbo i Pero Popović – Aga u Zagrebu prigodom uhićenja, a podkraj te godine i Božo Vidas – Vuk. Te godine ubijen je i Ivan Šarić, a 14. kolovoza 1931. od posljedica dugoga tamovanja umro je u Zagrebu Zlatko Šnajder. Da ne

beogradskoj Narodnoj skupštini ubile Pavla Radića i dr. Đuru Basaričeka, hrvatske narodne zastupnike, i teško raniile Stjepana Radića, tada neospornoga vođu hrvatskoga naroda. Od posljedica zadobivenih rana Radić je umro 8. kolovoza 1928. u Zagrebu. Zatim je slijedilo umorstvo dr. Milana Šufflaja, istaknutoga pravaša i svjetski poznatoga albanologa, u Zagrebu noću između 18. i 19. veljače 1931. godine, pa pokušaj umorstva dr. Mile Budaka, poznatoga hrvatskog književnika i pravaškoga političkog prvaka, u Zagrebu 7. lipnja 1932., te umorstvo Josipa Predavca, podpredsjednika Hrvatske seljačke stranke, pred njegovom kućom u Dugom Selu 13. srpnja 1933. i dr. Ive Pilara, književnika, sociologa i političara, u njegovu stanu u Zagrebu podkraj 1933. godine, a Javor je, neprestano mučen i zlostavljan, umro u kaznionici u Srijemskoj Mitrovici 26. ožujka 1936. godine (325).

Povjesničar Milan Šufflay, ubijen 1931.

padne redarstvu u ruke, godine 1929. Janko Mišić je počinio samoubojstvo. Međutim, redarstvo je i ovde pokušalo zavarati javnost, pa je prikazalo, da su i Pajo Marganović, Josip Hauka i Pero Popović – Aga počinili samoubojstvo, iako ih je ono ubilo, a Hauku je uz to mrtva bacilo kroz prozor, da prikrije svoj zločin (324).

Umorstva hrvatskih političkih prvaka i ustaša

Ali te velikosrpske vlasti nisu se zadovoljile s likvidiranjem «običnih» ljudi, nego su posegnule za ubijanjem najistaknutijih ličnosti iz hrvatskoga javnog života, misleći da će tako obezglaviti i pokoriti hrvatski narod. Zbog toga su organizirale atentat, u kojem su 20. lipnja 1928. u

Atentat na Stjepana Radića i njegove zastupničke drugove i Javorova smrt odnijeli su za sobom još nekoliko mladih hrvatskih života. Na vijest o atentatu u Zagrebu su već 20. lipnja 1928. izbile žestoke demonstracije, koje su se nastavile i nekoliko idućih dana. Redarstvo je protiv demonstranata upotrijebilo vatreno oružje i ubilo trojicu hrvatskih mladića (Krešimira Jerbića, Vladimira Majcena i Đuru Bjeloša). Tako je postupilo i prilikom demonstracija na desetu obljetnicu nastanka Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca 1. prosinca 1928., kada je ubilo Stanka Petrića. Suprotno tvrdnjama Bošilje Janjatović i Franje Tuđmana, koji, ne mogavši se osloboediti komunističke indoktrinacije, lipanske demonstracije prisiju komunistima, sve te demonstracije, pa i lipanske, organizirala je nacionalno orientirana hrvatska mladež, u kojoj su pravaši igrali prvorazrednu ulogu (326). Demonstracije su izbile i odmah nakon pogreba Stjepana Javora u Zagrebu 30. ožujka 1936. Redarstvo je i ovoga puta pucalo po demonstrantima, pa je teško ranilo u trbu Dragutina Kraljića, 17 – godišnjeg radnika, koji je od posljedica ranjanja sutradan umro (327). Jugoslavenska vlast je u krvi ugušila iskazivanje poštovanja hrvatskim mučenicima. U Bo-

sanskomu Brodu su 20. lipnja 1932. priređene zadušnice za Stjepana Radića i ubijene mu sudrugove, na kojima je bio nazočan velik broj hrvatskih seljaka. Poslije mise klicalо se je «Slava mučenici-ma!» i «Živila Hrvatska!». Kotarski načelnik je pozvao oružnike, koji su pucali po narodu i ubili Stjepana Matkovića i još dvije osobe (328).

Hrvatski narod nije mogao mirno podnosit ove zločine, koji su se nad njim svakodnevno činili. Organiziran je Ustaški pokret, koji je poveo borbu za nezavisnu hrvatsku državu. U toj borbi mnogi su Hrvati ginuli. Zbog ustaške djelatnosti bili su obješeni 11. kolovoza 1931. u Beogradu Ivan Rosić iz Prvčeve, kod Nove Gradiške, 25. rujna 1931. u Zagrebu Marko Hranilović i Matija Soldin, oba iz Zagreba, 21. travnja 1934. Franjo Zrinjski iz Gornjega Ladanja, kod Varaždina, te 12. svibnja 1934. u Beogradu Petar Oreb iz Vele Luke, na otoku Korčul, i Josip Begović iz Suhoga Polja, kod Virovitice. Drugi su pali u borbi ili su nakon mučenja bez suda strijeljani. Stjepan Devčić iz Lukova Šugarja, kod Gospića, poginuo je u Velebitskom ustanku 14. rujna 1932., a Ivana Gabaja iz Hlebine, kod Koprivnice, koji je prevozio ustaše preko granice u Mađarsku, na Janka Pstu, oružnici su nesmiljeno mučili i iznakanazili u oružničkoj postaji Gola, a onda izveli vani i 4. travnja 1933. ustrijelili. Pokopan je u Hlebinama uz grob svoga ustaškog suborka Franje Mraza, koji je prije njega, boreći se za iste ciljeve, poginuo (329).

Prema nekim statistikama, u okolini Nina, dakle na zadarskom području, oružnici su od 1925. do 1932., znači za sedam godina, ubili 63 hrvatska seljaka s obrazloženjem, da se je radilo o krijumčarima, a pravi je razlog njihova ljubav prema Hrvatskoj i ništa drugo (330). Na temelju svih navedenih činjenica sa sigurnošću se može tvrditi, da je broj političkih umorstava Hrvata u kraljevskoj Jugoslaviji prelazio četiri stotine. Ali, kada bi se provela temeljita znanstvena istraživanja na cijelom hrvatskom narodnom prostoru, ta bi brojka vjerojatno bila znatno premašena. Kako je bilo strašno srpsko nasilje, pokazuje slučaj Vladimira Bogovića, gradskoga činovnika u Karlovcu.

Einsteinov prosvjed upućen jugoslavenskim vlastima zbog Šufflayevog ubojstva

Zbog njegova hrvatskoga uvjerenja državna ga je vlast tako progona, da se je 14. veljače 1933. ubio (331)

Muslimanima vrijedaju ljudsko dostojanstvo i ubijaju ih

Šrpskoj mržnji, zločinima i poniženju naročito je bilo izloženo muslimansko pučanstvo. Ni kao ljudi nisu ih držali sebi ravni, a kamoli da bi im priznavali ista građanska prava. O političkim pravima nije moglo biti ni govora. Tu okrutnu stvarnost najbolje očrtava slučaj Mehmeda Pavice iz Rogatice. Dana 13. studenoga 1918. u gostionici, u Rogatici, sjedila su dva srpska časnika. Po običaju, u gostioniku je htio ući i Pavica, ali ga je konobarica otjerala riječima: «Turčine, za tebe ovdje nema mjesta!». Kad je on ipak htio ući, časnici su pozvali u pomoć gardiste, koji su ga uhitili i u zatvoru nemilosrdno zlostavljavali. Treći dan je Mehmed Pavica od udaraca u zatvoru umro (332). Naročito je bio težak muslimanski položaj do 1928. godine. Srbi i Crnogorci su ih tukli, pljačkali i ubijali na svakomu koraku. Te zločine je u pravilu činilo obično stanovništvo, a državne vlasti su preko toga šutke prelazile i tako te zločine odobravale. Pri tomu se je sa srpske i crnogorske strane isticalo, da je to osveta bivših kmetova prema svojim feudalnim gospodarima za zlodjela, što su ih ovi prije toga činili njima. No i Hrvata je bilo kmetova,

ali nema dokaza, da su i oni muslimansko-pučanstvu činili bilo kakve zločine. Dapače, i sami su bili objekt srpskih i crnogorskih zločina. Osim toga, u istočnoj je Hercegovini najviše stradalo muslimansko seljaštvo, koje nikada nije bilo u položaju feudalnoga gospodara (333). Sve to pobija srpsko – crnogorsku tvrdnju o osveti bivših kmetova svojim feudalnim gospodarima, pa se uzroci ovim zločinima nalaze u višestoljetnoj mržnji prema muslimanskemu življu i težnji osvajača, da ih potjeraju s njihovih ognjišta.

U ovim zločinima stradavalo je cijelo muslimansko pučanstvo, ali najviše u istočnim bosanskohercegovačkim kotarevima i u Sandžaku. Naravno, ovdje se ne uzimaju u obzir Albanci i Turci. O tim stradanjima su Svetozaru Pribićeviću, ministru unutarnjih poslova Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, u više navrata upućivane predstavke, kojima se je tražila zaštita ugroženim osobama (334), ali zaštite i pomoći nije bilo. Zbog takvoga poнаšanja državne vlasti Mehmed Spaho, predsjednik Jugoslavenske muslimanske organizacije, pisao je 14. listopada 1919. nekomu svom prijatelju: «Još ni jedan ubojica, pljačkaš, zločinac koji je zlodjelo počinio na muslimanima nije kažnjen. (...) A ako musliman ili katolik pokušaju da se brane od napadaja pravoslavnih onda se autoritet državne vlasti javlja u punoj snazi i zatvaraju se dužni i nedužni »

(335). Dramatičan položaj muslimanskog življa od samoga postanka Kraljevine Srb, Hrvata i Slovenaca ponukao je njegove i vjerske i političke pravake, da mu, obavještavanjem o tomu položaju svjetske i domaće javnosti, pokušaju pružiti zaštitu. U razgovoru, što ga je vodio 1919. s francuskim novinarom Charlesom Rivetom, a ovaj ga objavio u novinama «Le temps» 1. travnja 1919., hadži Mehmed Džemaludin Čaušević, reis – ul – ulema Islamske vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini, izjavio je:» Hiljade ljudi ubijenih, 6 žena spaljeno, 270 sela oplačkano i uništeno, eto bilance za nas muslimane prilikom svečanog stvaranja Jugoslavije, kojoj smo se mi spremali služiti svom dušom». Jugoslavenske su vlasti na Čauševića vršile pritisak, da povuče tu izjavu, ali je on to odbio učiniti (336). Na sjednici Privremenoga narodnog predstavništva u Beogradu, Spaho je 28. rujna 1920. izjavio, da je na području Jugoslavije ubijeno blizu 2000 muslimana. Iako tu izjavu vladajući krugovi nisu demantirali, Atif Purivatra misli, da je pretjerana (337).

Masovni i brutalni zločini nad muslimanskim pučanstvom

O stradanjima muslimanskoga pučanstva između 1918. i 1928. pisao je 1941. «Sarajevski Novi list» u članku «Lice i naličje 1918. godine», koji je izlazio u desetak nastavaka. Ističući, da se radi o sumarnim, dakle odprilike navedenim brojkama, o zločinima u Sandžaku piše:» Tako se znade, da je samo u bjelopoljskom okrugu ubijeno oko šest stotina najuglednijih muslimana na očigled njihovih žena i djece. U Plavi, Gusinju i Rugošu nije uopće ostala živa nijedna muslimanska duša. Ljudi, žene, djeca, sve je poubijano i pokljano. U ostalim mjestima Sandžaka poubijano je također oko sedam stotina muslimanskih duša. Ta ubojstva i umorstva vršena su na najzvjerski način, bacanjem u vatru i drugim najsurovijim metodama, kakve se od vandala ne pamte na našim stranama» (338). Ove izjave i članci govore samo o strahovitim zvjerstvima, što su nad muslimanskim pučanstvom počinjena u Kraljevini Srb, Hrvata i Slovenaca. Ali se na temelju njih ne može ni približno utvrditi broj ubijenih na

području Bosne i Hercegovine i Sandžaka. Čauševićeva i Spahina izjava se odnose na vrlo kratko vremensko razdoblje. Uz to, Spahina se izjava, a vjerojatno i Čauševićeva, odnosi na sve muslimanske žrtve u novostvorenoj državi, dakle i na Albance i na Turke, što nije predmet ovoga istraživanja. «Sarajevski Novi list» obuhvaća, doduše, razdoblje od deset godina, ali navodi samo masovne muslimanske žrtve u Sandžaku, dok takvih po-

dataka za Bosnu i Hercegovinu nema, iako baš tu živi glavnina muslimanskoga pučanstva. Osim toga, sve su brojke, koje se navode u spomenutim izjavama i člancima, dadene sumarno, odprilike, pa se postavlja pitanje njihove upotrebljivosti. Stoga se za sada valja zadovoljiti samo s djelomičnim utvrđivanjem muslimanskih žrtava u Bosni i Hercegovini i Sandžaku, s navođenjem i nekih konkretnih imena, gdje je to moguće, vodeći računa, da je

Sociolog i političar Ivo Pilar, ubijen potkraj 1933.

broj žrtava puno veći, na što upućuju i spomenute izjave i članci.

Prema Atifu Purivatri, do srpnja 1926. u pograničnim krajevima Hercegovine, dakle u kotarevima Trebinje, Bileća i Gacko, ubijeno je 126 osoba, uglavnom muslimanskih seljaka (339). U literaturi se konkretno navodi, da su s toga područja ubijeni, a u nekim slučajevima zaklani, pa čak i na komadiće sasjeckani, krajem 1918. Salihaga Glavović i sin mu Ibrahim, na kućnomu pragu u selu Hrpjelama, kod Trebinja, 10. travnja 1919. težak Avdić i jedna djevojka iz njegove kuće u Skotićima, kod Bileća, 6. svibnja 1919. sedam braće Tanovića u selu Lipik, kod Gacka, u rujnu 1919. trgovac Arif Babović usred Bileće, 12. listopada 1919. supruga Derviša Idriza iz Prijedora, kod Bileće, pri kraju jeseni 1919. dva brata Salkovića iz Lastve, kod Trebinja (340), 2. srpnja 1920. četiri muslimanske težaka u selu Pađani, kod Bileća, godine 1920. dvije osobe u Orahovcu, kod Trebinja, 25. listopada 1921. Salko Mehicić iz Zagradaca, kod Gacka, 27. rujna 1924. Bećir Bajramović, Salko Žećo, Halil Čatović i Asim Halkija u kotaru Bileća i 11. kolovoza 1925. tri Talovića i 2 Memića, dakle ukupno pet osoba, u selu Bahori kod Gacka. Osim toga, navode se još po tri neimenovane osobe iz kotareva Bileća i Gacko, koje su ubijene 1919. godine. Srpski povjesničar Savo Skoko priznaje, da je od 1918. do 1924. ubijeno osam nevinih muslimana iz sela Borča i Bahori, kod Gacka. Na žalost, ubijanje je nastavljeno i u drugoj polovici 1926., pa je početkom srpnja 1926. u planini Kobilja glava ubijen Hamid Hebib iz Cernice, kotar Gacko (341).

No, nije ubijano muslimansko pučanstvo samo u kotarevima Trebinje, Bileća i Gacko. Ubijano je i u drugim dijelovima Hercegovine. Tako su, na primjer, ubijeni 17. travnja 1919. Mujo Burek za vrijeme večernje molitve (akšama) u džamiji u selu Kapavici, kod Ljubinja, godine 1920. u Novom Dubu, kod Nevesinja, jedna osoba, u Kruševljanim, kod Nevesinja, jedna osoba i u Tomislavgradu, u sudnici, jedna osoba, a početkom srpnja 1926. u planini Sitnica, selu Vilogorac, općini Vlahovići, kotaru Ljubinje, tri brata Česi-

ća. Ubojstava je bilo, čini se, i na području kotara Konjic (342).

U raznim predstavkama, kojima se muslimanski prvaci obraćaju državnim vlastima za zaštitu, redovito se spominju ubojstva i to ne samo aga i spahija nego i muslimanskih težaka, dakle ljudi koji žive od rada svojih ruku. Ta ubojstva ne spominju samo reis – ul – ulema Čaušević i prvaci Jugoslavenske muslimanske organizacije nego i osobe iz muslimanske sredine, koje se deklariraju Srbima. O tomu pišu i sve muslimanske novine, bez obzira na njihovo političko usmjerenje. Kao područja na kojima se događaju ta umorstva naročito se navode rogatički,

*Reis-ul-ulema Mehmed
Džemaludin Čaušević*

kladanjski i sarajevski kotar, ali isto tako i kotarevi Travnik, Prijedor, Sanski Most, Visoko, Brčko, Zenica i cijelo područje Bosne uz granicu sa Srbijom (343). Iz toga se vidi, da su umorstva muslimanskoga življa u cijeloj Bosni bila česta i uobičajena pojava. Ta umorstva započela su čim je srpska vojska stupila u Bosnu. U tom smislu već je opisan slučaj Mehmeda Pavice iz Rogatice. Prema izvješću Kotarskoga poglavarstva u Foči, od studenoga 1918. pa do polovice 1920. među pograničnim pučanstvom poginulo je od razbojničkih ruku šest muslimana (344). Svi tih šest osoba sigurno je s područja kotara Foče, jer je nezamislivo, da bi pog-

lavarstvo toga kotara raspolagalo brojbenim podacima o ubijenim osobama s cijelog pograničnog područja od Trebinja do Bijeljine, pogotovu kad se znade, da je u tomu razdoblju samo od Foče do Bijeljine ubijeno više osoba. Naime, ubijeni su u prvoj polovici 1919. Mehaga Gačanin, predsjednik općine u Prači, kod Rogatice, na pravoslavni blagdan Duhova 1919. Mehmed Ćurovac iz Rogatice, a 1920. godine jedna osoba u Šadićima, kod Foče, dvije osobe u Vakufu, kod Foče, jedna osoba u Zvorniku i jedna osoba u Bijeljini (345). Ovomu popisu treba dodati više puta spominjanog Mehmeda Pavicu. U to isto vrijeme od srpske ruke su umoreni u travnju 1919. Mustafa Šahbegović u okolici Sarajeva, u prvoj polovici 1919. Pemba Novaković i Hankija Hadžić, obje s Glasinca kod Sarajeva, i 11. kolovoza 1919. Atif Grbo, također iz okolice Sarajeva, a 1920. godine u selu Djeli, kod Prijedora, dva muslimana. Dana 8. veljače 1925. oružnici i četnici ubili su Begana Bešlića u selu Gračanici, kotar Visoko (346).

Tragedija varošice Šahovići i ostali zločini

Posebna tragedija zadesila je u noći između 9. i 10. studenoga 1924. godine Sandžak. Tada je oko 2 000 naoružanih Srba napalo muslimanska naselja Šahoviće i Pavino Polje. Sa zemljom su sravnili Šahoviće, a poklali nekoliko stotina muških i ženskih, starih i nejakih osoba. Prema zagrebačkomu «Novom listu», ubijeno je preko 300 muslimana, a bilo je slučajeva, «gdje su uz oca i majku poubjali i po sedmero nejake dječice» (347).

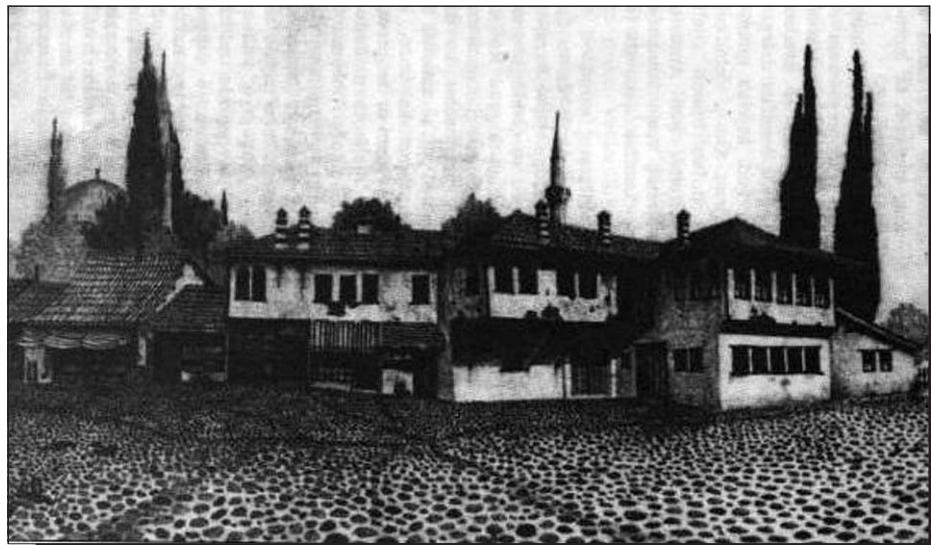
Žrtve srpskoga nasilja nad muslimanskim pučanstvom zabilježene su i u zapadnoj Bosni. Godine 1920. naoružani srpski seljaci iz Glinice, predvođeni pravoslavnim popom, napali su muslimansko stanovništvo u Pećkoj, u okolici Cazina i ubili jednu osobu. Početkom 1928. u Bosanskom Novom usmrtili su Avdu Tatlića i H. Muhameda Memića, a polovicom listopada te iste godine, na zboru Pribićevićeve Samostalne demokratske stranke u Cetingradu, kod Slunja, Mehmeda Redžića i Asima Grahovića (348).

Umorstva muslimanskoga življa nisu prestala ni nakon proglašenja šestosiječanske diktature. U lipnju 1929. sarajevsko redarstvo je tako zlostavljalo Husniju Čengića, da je od zlostavljanja umro, a onda su ga mrtva bacili s četvrtoga kata, kako bi njegovu smrt prikazali kao samoubojstvo. U Vitezu, kod Travnika, 22. prosinca, također 1929. godine, četnici su ustrijelili Avdu Ibrakovića. Smrt Huseina Bulića je sinteza smrti predhodne dvojice. Njega su trojica četnika napala i ranila, a iza tog je zatvoren i mučen u sarajevskom redarstvu, gdje je u noći između 18. i 19. kolovoza 1934. od mučenja umro (349). Ovim nisu prestali srpski zločini i mržnja prema muslimanskomu pučanstvu. Za cijelo vrijeme trajanja Kraljevine Jugoslavije držalo ih se je nepočudnim i protudržavnim elementom. U siječnju 1940. Bajo Stanišić, kasnije poznati četnički zapovjednik, u Trebinju je sastavio tzv. puk pete kolone, u kojemu su 95% vojnika činili muslimanski mladići iz hercegovačkih kotareva, pa ga je po najvećoj hladnoći u nezagrijanim vagonima uputio prema mađarskoj granici. Pet vojnika se je smrzlo i umrlo na putu od Trebinja do Bosanskoga Broda, a preko pedeset teško bolesnih bilo je smješteno u osječku bolnicu, od kojih su mnogi kasnije pomrli (350). Dakle, srpske su vojne vlasti i na taj način ubijale ljude.

Bilješke:

290. Atif Purivatra: Jugoslavenska muslimanska organizacija u političkom životu Kraljevine Srbija, Hrvata i Slovenaca, Sarajevo, 1977., str. 66.
291. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 129.
292. Gordana Turić: Drugi svjetski rat i poraće – U temelju kamen – Spomenica žrtvama idealu hrvatske države Imotske Krajine (od 1941. do 1990. godine), sv I., Zagreb, 2000., str. 598. i vlastita istraživanja,
293. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 531.
294. Obavijest Župnoga ureda Gorica u Hercegovini,
295. Vjenceslav Topalović: Srednja Bosna – Hrvatske žrtve 1941. – 50./ 1991. – 95., Zagreb, 2001., str. 204. i 437.
296. Hrvatska opća enciklopedija, sv. 6., Zagreb, 2004., str. 210.
297. Vojo Rajčević: Revolucionarni omladinski pokret u Hrvatskoj, sv. 1., 1919.

- 1928., Zagreb, 1979., str. 56., i članak «Nevine seljačke žrtve u Hrvatskom Zagorju», «Slobodni Dom», glavne novine Hrvatske republikanske seljačke stranke», Zagreb, 23. 4. 1922., str. 2.
298. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 515. – 516., 541., 548. – 549. i 566., te «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4., i «Novi list» od 21. 6. 1941., str. 2.
299. Fikreta Jelić Butić: Iz povijesti četničkog pokreta u Hrvatskoj – Prilog gradi o četničkim udruženjima u Savskoj Banovini, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, vol. 21, Zagreb, 1988., str. 176.
300. «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4. i «Novi list» od 21. 6. 1941., str. 2.
301. Stjepan Crnički: Život i rad Vjekoslava Luburića, u knjizi : «Maček u Luburićevu zatočeništvu», prir. Ivan Mužić, Split, 1991., str. 121., te «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4., i «Hrvatski list» od 22. 6. 1941., str. 21.
302. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 462., 481., 507., 515., 516., 528., 529., 531., 541., i 544., te «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4.
303. Ivan Jurić: Borbe i stradanja Hrvata kotara Metkovića 1918.- 1945., Metković, 1997., str. 30. – 31.; Rudolf Horvat, nav. dj. str. 549., 551., 586. i 595., Gospički spomen zbornik, Gospić, 1995., str. 137., Humski zbornik – V. Stradanja Hrvata tijekom Drugog svjetskog rata i porača u istočnoj Hercegovini, Zagreb, 2001., str. 16.
304. Luka Pavičić : Kronika stradanja Hrvata južne Like, Zagreb, 1990., str. 32.
305. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 481., «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4., i Luka Pavičić, nav. dj., str. 32.
306. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 516.; «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941. str. 4.
307. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 516.
308. Isto, str. 516.
309. Isto, str. 541., i Ivan Mužić: Hrvatska politika i jugoslavenska ideja, Split, 1969., str. 182., bilj. 182.
310. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 151., i 438.; Franjo Mirošević: Počelo je 1918. ... Južna Dalmacija 1918. – 1929., Zagreb, 1992., str. 127., i «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4., i Atif Purivatra, nav. dj., str. 310.
311. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 438.
312. Isto, str. 481., 515., 529., 531., 541., 562. i 563.; «Hrvatski list» od 22. 6. 1941., str. 22.; «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4.; Bosiljka Janjatović, nav. dj., str. 93.; Fikreta Jelić – Butić, nav. dj., str. 93., bilj. 92.; tjednik «Danas» pod naslovom «Maček ublažava nesporazum», Zagreb, 10. 10. 1989., str. 66., i Stanislav Vukorep: Prilog proučavanju stradanja Hrvata stolačkog kraja, «Humski zbornik IV.», Zagreb – Stolac, 1999., str. 328., bilj. 4.
313. Luka Pavičić, nav. dj., str. 95.
314. Humski zbornik – V. Stradanje Hrvata tijekom Drugog svjetskog rata i porača u istočnoj Hercegovini, prir. Ivica Puljić, Stanislav Vukorep i Đuro

Novi Pazar

Srebrenica, najnoviji srbijanski genocid nad muslimanima

- Bender, Zagreb, 2001., str. 16., 17., i 422.
315. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 528. i 541., i «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4.
316. Ivan Strižić: Žrtvoslov slunjskoga kotara, Slunj – Zagreb, 2005., str. 30.
317. Milan Marušić, Kronika Krbave i Udbine kroz stoljeća, Samobor, bez godine izdanja, str. 132.
318. Ante Ujević: Imotska Krajina, Split, 1954., str. 179.
319. Milan Marušić, nav. dj., str. 132. – 133.
320. Humski zbornik - V. Stradanje Hrvata tijekom Drugog svjetskog rata i porača u istočnoj Hercegovini, Zagreb, 2001., str. 16. i 17.

321. Tonči Erjavec: Španovica – kronika nastajanja i nestanka, Zagreb, 1992., str. 95.
322. Npr. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 460. – 462., 527. – 528., 548. – 554. itd.
323. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 462., 506., 507., 515., 528., 529., 531., 541.; Jere Jareb: Kratki životopis dra Branimira Jelića, u knjizi «Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića», priredio Jere Jareb, Cleveland, 1982., str. 605. – 606., «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4., i «Hrvatski list» od 22. 6. 1941., str. 21. i 22.
324. Bosiljka Janjatović, nav. dj., str. 186. i 288. – 290.
325. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 388. – 390., 411. – 412., 506., 512., 526. i 570.; Bosiljka Janjatović, nav. dj., str. 316.-317.
326. R. Horvat, nav. dj., str. 391.; Jere Jareb, nav. dj., str. 611.; Bosiljka Janjatović, nav. dj., str. 250., ; Franjo Tuđman: Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji 1918. – 1941., knj. 1., Zagreb, 1993., str. 512.
327. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 570. i 571.
328. Isto, str. 515.
329. Isto, str. 491., 507., 524. – 525. i 536. – 538., te «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4.
330. «Hrvatski narod» od 20. 6. 1941., str. 4., i «Hrvatski list» od 22. 6. 1941., str. 21.
331. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 528.
332. Članak «Lice i naličje 1918. godine», «Sarajevski Novi list», Sarajevo, 10. 6. 1941., str. 7.
333. Atif Purivatra, nav. dj., str. 47., bilj. 125.
334. Isto, str. 34. – 38.
335. Isto, str. 66.
336. Isto, str. 63. i 64.
337. Isto, str. 74.
338. «Sarajevski Novi list» od 5. 7. 1941., str. 7.
339. Atif Purivatra, nav. dj., str. 220.
340. «Sarajevski Novi list» od 10. 6. 1941., str. 7., 12. 6. 1941., str. 7., 19. 6. 1941., str. 7., i 5. 7. 1941., str. 7.
341. Atif Purivatra, nav. dj., str. 39., 71., 73., 98., 184. – 185., 219., i 220.
342. Isto, str. 39., 71., 73. i 220.
343. Isto, str. 35. – 40., 71. i 180., bilj. 207.
344. Isto, str. 71.
345. Isto, str. 61., 71., i 73.
346. Isto, str. 61., 66., 67., 73., i 197. – 198.
347. Isto, str. 200., bilj. 75., i str. 216., te članak «Hrvatstvo bosanskohercegovačkih muslimana – Zvjerstva Srba nad muslimanima», «Novi list», Zagreb, 8. 5. 1941., str. 7.
348. Atif Purivatra, nav. dj., str. 73. i 277.
349. Rudolf Horvat, nav. dj., str. 462. i 541.
350. Nurija Šuljak: General Novaković ubija vojnike, «Sarajevski Novi list» od 22. 5. 1941., str. 6.

SJEĆANJA NA GODINE PROVEDENE U JUGOSLAVENSKOM KOMUNISTIČKOM LOGORU (I)

Predgovor

Časni brat Ivo Dilber član je Hrvatske pokrajine Družbe Isusove. Rođen je 1921. g. u Bosni u Rauševcu, župa Brestovsko kraj Kiseljaka. Kad je izbio Drugi svjetski rat mobiliziran je u hrvatsku vojsku u kojoj ostaje sve do kraja rata. Po završetku rata nakon tragedije razoružane hrvatske vojske prijavljuje se isusovcima u Zagrebu 1945. g. kao kandidat za Družbu Isusovu. Početkom srpnja 1945. komunističke zločinačke vlasti prigodom pretresa hapse ga u samostanu Družbe Isusove u Zagrebu, osuđuju ga na montiranom procesu i šalju s tisućama drugih hrvatskih rodoljuba na tešku robiju. Sve što je doživio i proživio čekajući tzv. „suđenje“, te kroz godine robije u jugo-komunističkim kazamatima detaljno je opisao u ovim svojim sjećanjima čija je redakcija dovršena koncem lipnja 2006. g. Nakon odslužene robije br. Ivo ulazi u Družbu Isusovu i postaje brat pomoćnik. U Hrvatskoj provinciji D. I. vršio je razne službe, a 1967. prepostavljeni ga šalju na službu u Rim u Zavod Germanicum gdje i danas živi služeći Bogu kao redovnik isusovac.

Nakon što je Skupština Europskog parlamenta na svome zasjedanju od 25. siječnja 2006. usvojila rezoluciju o međunarodnoj osudi zločina totalitarističkih komunističkih režima, ove uspomene br. Ivo Dilbera postaju sada veoma aktualne. U točki 8. Rezolucije tako čitamo: „Skupština vjeruje da žrtve zločina totalitarnih komunističkih režima koje su još žive ili njihove obitelji, zaslužuju sućut, razumijevanje i priznanje za svoje patnje.“ Stoga su sjećanja br. Dilbera ovdje opisana dragocjeni doprinos za razotkrivanju istine o tolikim žrtvama komunizma i tragedijama što su doživjele i proživjele stotine tisuće Hrvata u 20. stoljeću.

Potresna je i žalosna činjenica da za te komunističke zločine do danas nitko nije priveden pravdi niti osuđen. Ali kao kršćani koji trebamo praštati, znademo ta-

Piše:***Ivo DILBER, D. I.***

kođer da ako ljudska pravda zataji, Božjoj pravdi nitko izbjegći neće. Isto tako znademo da će Bog jednoga dana svaku nevinu patnju i nepravdu nadoknaditi, izravnati kako nam je to najavio i obećao Krist Gospodin kad je rekao: „Blago žalosnima jer će se utješiti“.

o. Božidar Nagy, D. I.**Nekoliko misli kao uvod**

U mojim poodmaklim godinama (sada sam u 85. godini) osjećam posljedice od provedenog vremena u komunističkom zatvoru-logoru. Mnogo puta postavljaو

Brat Ivo Dilber

sam pitanja samome sebi: znaju li naša mlađa pokoljenja kako se je nečovječno postupalo sa osuđenicima u jugoslavenskim komunističkim zatvorima-logorima? Oni su učili u školi kako se je postupalo u nacističkim konc-logorima. Mi bivši osuđenici-robijaši komunističkog režima sve do nedavno bojali smo se o

tome govoriti ili pisati. Sada kada je u Hrvatskoj slobodna demokratska vlast, nije mi poznato je li tko o tome što napisao za javnost. Dugo sam vremena izvan domovine pa to ne znam. Katkada pomicam, pa možda je i malo preživjelih iz onih prvih godina komunističke strahovlade u Hrvatskoj. Šutjeti o tome bio bi veliki propust. Da ja opišem svoje uspomene iz tih dana, nisam vješt peru. No ipak, odlučio sam, makar nespretno, uz tehničku pomoć moga subrata oca Božidara Nagya, napisati ovaj mali prikaz. Možda će to biti jedan mali doprinos rasvjetljavanju hrvatske povijesti u Hrvatskoj onih prvih godina komunističke strahovlade, iz onih mračnih dana nakon 2. svjetskog rata. Možda neke stvari nisu poznate. Još se i sada nakon 60 godina sjećam mnogih pojedinosti i zločinačkih imena.

Rim, na Petrovo, 29. lipnja 2006.***Br. Ivan Dilber, D.I.*****Hapšenje**

3. srpnja 1945., u noći između 22 i 23 sata, došla je po mene milicija u civilu s pratnjom vojnika u isusovačku rezidenciju u Zagrebu u Palmotićevoj ulici 33, gdje sam se tada nalazio kao kandidat za isusovački red. Imao sam 24 godine. Došli su s nalogom da liše slobode patera Josipa Müllera, D. I. i brata Nikolu Jurišića, D.I. Uz to su pretražili cijelu kuću, sve prostorije. Spavao sam u sobi za kandidate na 3. katu. Prodrmaše me na spavanju i rekoše: „Daj lične dokumente“. Pružim im svoju vojničku iskaznicu koju sam jedino imao kod sebe. Služio sam u hrvatskoj vojsci za vrijeme NDH. „A gdje ti je oružje?“. Kažem da sam ga predao u gradu gdje i drugi. „Ustani i ajde s nama!“ Dovedu me u sobu p. Müllera. Tu su dva službenika u civilu i dva vojnika s oružjem. Dvojica u civilu kopaju po sobi. Tu je bio prisutan i poglavar kuće, superior p. Leopold. Kad

me je vidio da sam došao s vojnicima, onako bez da sam išta ponio sa sobom, kaže mi: "Sinko, što nisi ponio deku?" Jedan od njih reče: "Ma ne treba mu, on će brzo...., itd. Onaj valjda stariji kaže vojniku: "Otprati ga u sobu, neka uzme deku.., Uzeo sam najdeblju vunenu deku i to mi je spasilo život.

Imali su nalog za hapšenje p. Müllera, a za mene ne. Ja sam tako uhapšen onako "usput" bez ikakva razloga. Brat Jurišić uhapšen je radi svoga brata koji se negdje skriva. Bio je ustaški logornik. Pri polasku iz sobe p. Müller klekne na pod i p. superior mu da blagoslov.

Izvedu nas na ulicu, strpaju u zatvoreni kombi i s nama u zatvor. Zatvor, mala prostorija, valjda građena za jednu osobu. Osim nas trojice, tu su već bili drugi koji su vjerojatno iste noći ovamo dovedeni. Valjda nas je bilo desetak ili više. Između ostalih, tu je bio dr. Politeo, kasniji branitelj na sudu nadbiskupa Stepinca. Tu je jedna časna sestra u redovničkome odijelu. P. Müller i br. Jurišić bili su u talariama. U uglu kanta za nuždu. Mislim da je sobica predviđena za jednu osobu po tome jer je kanta bila mala i skoro puna. Cijela sobica smrdi, malo je zraka. Svi sjedimo nad svojim stvarima, koje smo ponijeli sa sobom. Moje mjesto je bilo uz vrata na betonu. Pater Müller sve tješi; ne bojmo se, u Božjim smo rukama itd. Tu smo prosjedili, pročučali, kako se je moglo, do jutra. Ujutro najprije nekud odvedoše časnu sestruru. Poslije i druge razmjestiše po raznim ćelijama. Mene smjestiše u jednu ćeliju koja je bila već puna. One dane sve je bilo prenatrpano po zatvorima. Onih dana ćelije su se brzo punile, a i praznile da se napravi mjesta za nove. P. Müllera smjestili su samoga u jednu ćeliju i dali mu pisaći stroj s nalogom da opiše cijeli svoj život, posebno čime se je sve bavio kao isusovac.

U mojoj novoj ćeliji, koja je već bila puna, za mene je bilo mjesta na betonu kraj vrata, gdje ću preko dana sjediti i spavati. Zadnji sam došao. Na jednoj je strani "prična", 50 cm od poda uzdignuti ležaj od dasaka, gdje je osuđenik spavao. U katu te ćelije bila je jedna rupa koja je služila kao zahod. Prvu noć moga boravka rupa se začepila i sva tekućina se razlila po

Palmotićeva crkva i samostan

podu. Moja debela deka upila je sve to. Ustanem, a iz nje curi. To je bilo, kao moje "krštenje", uvod u druga poniženja koja će još nadoći. I drugu večer umotao sam se u moju mokru i smrdljivu deku. Nema se gdje osušiti. Tu sam slušao otkucavanje pisaćega stroja patera Müllera, koji nije bio daleko od moje ćelije. Bio je marljiv, pisao je.

Preslušavanja kod "istražitelja"

Ne znam koliko su me puta premještali iz ćelije u ćeliju. Počela su preslušavanja. Preslušavanja su se vršila kasno noću pos-

lijje deset sati. "Istražitelji" su umjesto pravnika bili partizanski oficiri ili podoficiri. Vojnik koji vodi na preslušavanje, dođe u ćeliju, prozove ime i brzo vani, na hodniku, počne me gurati naprijed, grubo i brzo, brzo, skoro u trku. Onako iz sna, čovjek se još više prestraši. Dovede u sobu "istražitelja" koji sjedi u vojničkome odijelu, na stolu pred njim pištolj i opasač. Tukli su s vojničkim opasačem. Jedan koji je prije mene bio na saslušanju potihom je pričao kako je to išlo kod njega: «Tražio je od mene da priznam ono što on

hoće, o čemu ja nemam pojma. Negirao sam. Tukao me je opasačem. Onda kaže: 'Zini da ti ne kvarim zube'. Ja zinem, on ugura cijev pištolja u grlo i upita me: 'Hoćeš li jednom govoriti istinu, sad ćeš opaliti!'

Tako dođoh i ja prvi put na red. Dok sam bio umotan u moju smrdljivu deku digne me brzo van. Na hodniku me brzo gurne naprijed. Mislim si kakva žurba, zar smo zakasnili. "Istražitelja" je bilo više. Dovede me vojnik koji me pusti u sobu. Na stolu također pištolj i opasač. Moram priznati da me nije zlostavljaо. Valjda je iz podataka video da sam bio običan vojnik domobran. Pitanja su bila: - Zašto sam se nakon svršetka rata (on je imao ljepši izraz - «oslobodenja») sklonio kod isusovaca. - Kažem: »Zaposlio sam se.« »Koga si poznavao? Poznaješ li p. Müllera?« Kažem: »Prvi put sam ga video kada su nas vodili ovamo u zatvor.« »O čemu isu-

sovci razgovaraju među sobom?« Kažem: »Kao civil, nisam imao pristup u njihovu zajednicu.« itd. Nisu znali da sam bio kandidat za isusovce. Takvih preslušavanja imao sam više puta. Uvijek je bio drugi "istražitelj" i uvijek se to obavljalo kasno noću. Zastraše čovjeka iz sna. Valjda je to i bila svrha.

Tako mi je jedan vojnik, kada me je vodio na preslušavanje, dok smo pred uredom morali čekati, naredio da skinem svoje cipele i predam ih njemu. On je meni dao svoje napola razvaljene. Nisam smio protestirati. Možda je on mislio: Tebi i tako za kratko vrijeme više neće trebati cipele, tebe će...« Valjda je to naučio od drugih svojih drugova vojnika, da to čine i drugi. Država ih još nije mogla pristojno odjenuti. Prije dva mjeseca došli su iz šume kao otrcani partizani.

Jednoga dana premjestiše nas iz više malih ćelija u jednu veliku sobu. Tu nas je

bilo valjda blizu dvadeset. Među ostalima bio je tu i pater Müller, dr. Đuro Kumičić, sin književnika Eugena Kumičića. Njemu je poglavnik Pavelić pri odlasku, prilikom povlačenju iz Zagreba, predao grad i upravu kako bi bio posrednik kada dođu partizani. On je uhapšen i kasnije suđen samo zato što je na radiju »Zagreb« rekao: »Građani, ostanite mirni u svojim stano-vima, kada dođe neprijateljska vojska«. Razlog za hapšenje bio je zato što je rekao da su oni bili »neprijateljska vojska«. Inače, on uopće nije sudjelovao u ustaškoj vlasti. Tu, iz te sobe, ostalo mi je u sjećanju ovo: Bila je nedjelja. Pater Müller nam je čitao, predvodio iz svoga brevijara, držao duhovni nagovor, predmolio molitve. Kraj njega je dr. Weber plakao kao dijete. P. Müller nas je sve tješio kao otac. Od tada nikada više nisam video patera Müllera.

Bazilika Srca Isusova

Drugi dan, tko zna zašto, opet nas razmjestiše po raznim ćelijama. Valjda je to sada bilo po kategorijama. Ćelije su svagdje bile prepune. Stalno su nadolazili novi. Stalno su iz ćelija nekud odvodili ljudi, koje više nikada nigdje nismo vidjeli. Na slobodu nisu otišli. Na prozorima ćelija pribijene su daske tako da se ravno gledajući van ne vidi ništa, samo se kroz zadnje dvije donje daske vidi, i to u dvořište. Vidjelo se u širini oko 2 cm prema dolje. Oni upućeniji u te stvari gledali su u dvorište i vidjeli kako stalno dolazi "crna marica", zatvoreni kombi koji je odvozio zatvorenike u smrt. Uglavnom je noću bio veliki promet. Odvodili su ih u Maksimir i strijeljali. Zato je kod nas u ćelijama bilo stalno premještanje. Jedne noći (sve važnije stvari događale su se pod okriljem noći) iz moje ćelije izvedoše sve nekud. Ostadoh sam. Mislio sam: ili oni sada svi idu u smrt ili sam samo ja kandidat za smrt. Navališe sve stjenice na mene. Ni sam ni znao da ih ima toliko. Pikiraju ravno sa stropa na moj vrat izjedoše me sa svih strana. I tako ne spavam. U tim ćelijama unutra nije bilo električnoga svjetla, nego je iznad vrata bio prozorčić i na hodniku je bila žarulja kroz koju je svjetlo dopiralo u ćeliju. Negdje iza pola noći otključaše se vrata i uguraše jednoga k meni unutra.

Kad ovdje pišem 'uguraše', spomenut ću jedan slučaj koji mi je ispričao moj prijatelj te kako su i njega doveli i "ugurali" u ćeliju. Moj prijatelj Ivan Pavičić bio je običan čovjek, kuhar po zanimanju, rodom iz Međimurja. Pričao mi je:

"Doveli su me noću pred ćeliju, otključa vrata i gurne me unutra. Okliznuo sam se i pao, udario glavom o pričnu dasku. Ne znam koliko sam vremena bio u nesvesti. Kad sam se osvijestio, bio je mrak. Ne vidim ništa, napisam oko sebe mokro na betonu. Zato sam se i okliznuo i pao. I opet pipam i ustanovim da je to zgrušana krv. Pipam sebe, ma to nije moja krv. Tako razmišljajući primijetim da nisam sam. Netko se u uglu miće. Slušam, nešto šapće. Pa on se moli. Slušam, šapće zdovo Marijo itd. Pita on mene: 'Druže, ko' si ti?' Ja sam mu nejasno odgovorio. Pitam ja njega tko je on. On mi kaže: 'Ja sam seljak, rekao selo nedaleko od Zagreba.'

Kaže: 'Došli partizani k meni tražiti da im dam konje i kola da odvoze žito što su oduzimali seljacima, a ja im nisam dao. Oni su me isprebijali i strpali u zatvor. Mislim da konje i kola nikada više ne će vidjeti.' Izgleda da ta krv nije bila njegova. Ko' zna koga su tu mučili.'....» završio je moj prijatelj Pavičić.

Dakle, onaj moj došljak u sobi, koji je imao o vratu medaljicu, bradat, sjedne, i

Marica Stanković

nakon nekoga vremena počne plakati. Vidim teku mu prave suze. Kaže: »Sada su me rastavili od moga oca. Bili smo zajedno u podrumu. Ja mislim da je ovo ćelija za smrt.« Prije toga rekao mi je da je pravnik. Ja ga tjeşim: »Vi kao pravnik znate da bez velikoga razloga ne možete biti suđeni...« Ipak, bio sam pred njim oprezan. Naime često su znali ubaciti u ćeliju čovjeka okrvavljenog i poderanog odijela koji se tuži i psuje sve da su ga tukli, isprebijali jer je bio ustaša itd. I zamalo stekne simpatija od nekih pa se otkriju. On drugi dan bude pozvan i odvedoše ga nekud, tj. u drugu ćeliju da vrši svoju misiju. Onda iz te ćelije počnu pozivati one koji su mu se povjeravali i odvedu ga nekud.

Kod moga zadnjeg preslušavanja kod "istražitelja" rekao mi je: »Vidimo da ništa nisi učinio zbog čega bi te trebali suditi. Ti ćeš biti otpušten iz zatvora, ali ne da ideš kući, nego ćeš ići u vojsku da odslu-

žiš vojni rok.« Kažem mu: »Ja sam dvije i pol godine (od)služio vojni rok kao domobran. Kaže mi: »Ti nisi bio domobran, ti si bio švabobran, sad ćeš tek ići u našu pravu vojsku u narodnu armiju.« Vratiše me u moju ćeliju. Bilo mi je pri duši veliko olakšanje i to sam pričao drugima. Zavidjeli su mi na sreći.

Slijedeći dan premjestili su me u jednu veću prostoriju gdje je već unutra bilo oko dvadesetak osoba. Razmjestiše se na jednom kraju sobe da i meni dadnu mjesto uza zid. Svi su sjedili uza zid s jedne i druge strane sobe. Sjedili su ispred svojih svari. Dopade me mjesto do jednoga čovjeka tridesetih godina. Bio je iz Međimurja. Bio je policijski činovnik. Ime mu je bilo isto Ivan. Sprijateljili smo se i držali se zajedno nekoliko mjeseci. Malo zatim zapne mi oko na zidove sobe. Svi su ispisani olovkom kao i okolni obrub. Svaki je pisao ime i prezime itd. osuđen na 20 godina, drugi na smrt, treći 15 godina itd. Visoko na zidu iznad prozora netko je ugnjenom narisa križ i mrtvački ljes, a ispod toga natpis: "Izgubite svaku nadu vi koji ulazite ovdje". Pomislim, ma gdje sam ja, gdje su me smjestili? To me je zastrašilo. Gledam oko tužna lica. Malo tko govori jedan s drugim. Nakon nekog vremena moj mi drug Ivan šaptom govori: »Vidite li onoga tamо. Bio je pukovnik u hrvatskoj vojsci, očekuje smrtnu kaznu, a onaj tamo bio je isto časnik u hrvatskoj vojsci i on očekuje isto zlo i tako još nekoliko mi ih je predstavio. Promatram te ljudi, svi su u najsnažnijoj muževnoj dobi od četrdesetih godina. Zašto očekuju smrt? Da li zato što su Hrvati ili što su bili hrvatski časnici?

Ivanu sam rastumačio što mi je rekao moj zadnji "istražitelj" kako ću biti pušten kući. On me sa sumnjom pogleda ispitujućim pogledom. Bio je policajac pa se u to razumije. Počeli su se i drugi zanimati sa mene. Kad su čuli da sam kandidat za slobodu, neki su u to povjerivali, a neki su sumnjali u to. Neki, ipak, za svaku sigurnost, počeše me moliti, kad izidem na slobodu, da odem do njihovih i kažem ovo i ono. Po tome sam zaključio da su većina Zagrepčani. Govore mi adrese svojih. Ne smijem to nigdje zapisati. Jeden me je jako molio (bio je hrv. časnik). Zapisao sam

Lagor Stara Gradiška

olovkom iznutra na koži svoje cipele: Petrova ulica 44. Sproveo sam tu prvu večer i imao žalostan osjećaj. Promatrao sam ove ljudi koji očekuju najgore kazne, kako ne spavaju, prevrću se na svom ležaju, sad desno, sad lijevo i otpuhuju. Nisam ni ja spavao. Svako i malo škripanje ključa u bravi i sve se glave okrenu u tom pravcu.

Suđenje

Slijedeće jutro. Otključaše vrata i otvorile ih širom s nalogom: »Svi na hodnik u stroj, ostavite sve svoje stvari u sobi!« Gledamo kako na hodniku stoji više vojnika. Izlazimo u groboj šutni i slutnji. Vodili su nas hodnicima, morali smo šutjeti, a i nije nam stalo do govorenja. Uvedu nas u jednu veliku salu. Moj mi Ivan šapne: »Ovo je sudnica.« Upozoriše nas da ne smijemo ništa između sebe razgovarati ili postavljati pitanja službenicima. Tu nas je bilo skupljeno i iz drugih soba. Postrojili su nas da svi stojimo 4 i 4. Dolaze trojica i sjedaju za stol i jednostavno počnu čitati presude. Nema tu advokata, branitelja. Tu je samo "kadija tuži – kadija sudi." Pročita se ime i prezime, iza toga 20 godina zatvora, doživotni zatvor, 'druga armija' pa opet 'druga armija'. 'Druga armija' su ponavljali iza svakog trećeg imena i manje. Ipak, šapnem mom Ivanu što to znači 'druga armija'. On odgovori da druga armija izvršava smrtnu kaznu u

Zagrebu. S bolom u duši pomislim koliki, dakle, idu u smrt. Tako, kad pročitaše moje ime, odmah sam pomislio da idem na odsluženje vojnoga roka. Međutim nastaviše čitati: »Osuđuje se na kaznu zatvora u trajanju od 6 godina s prisilnim radom!« Tek sam negdje nakon mjesec dana pročitao moju presudu. A ona je glasila:

"Kazna zatvora od 6 godina s prisilnim radom te, po izdržanoj kazni, kazna na deset godina gubitka građanskih i političkih prava zato što se pokušao sakriti u samostanu kod isusovaca, u organizaciji patera Müllera koji je spremao preko granice bijeg visokih ustaških glavešina a i on sam spremao se na bijeg."

Kad je "sudac" pročitao moju presudu na ustima mi je bilo da zapitam, premda se nije smjelo: »Ma... zašto takva kazna, kad mi je 'istražitelj' rekao da nisu na meni ništa našli zbog čega bi me sudili.« Moj drug Ivan primijetio je na meni da sam htio nešto reći te me gurne u rebra i kaže: »Šuti, budi sretan da ti je glava ostala na ramenu. Vidiš koliki idu u smrt i zašto idu?« Ušutio sam, imao je pravo. Usput: nikad u svome životu kasnije nisam glasao na izborima, jer nisam imao prava, a kad je isteklo, nisam ta prava niti tražio.

Nakon "suđenja" vratile su nas po grupama u naše sobe. Idući hodnicima u sobu pomislim: »Promijenili su mišljenje.

Možda su za mene rekli kad je već tu u zatvoru, da to ne bude onako uzalud, dajmo mu koju godinu zatvora.«

U ovoj grupi čitanja osuda nije bio p. Müller ni brat Jurišić. Kad smo se vratili u sobu, nastala je još veća tišina. Na očima osuđenih na smrt vidio sam suze u očima. Gledajući one koji očekuju smrt, pomislio sam koliko je tek ovih dana odvedeno u smrt bez ovoga cirkusa od suđenja! Ovo je vlast tame. Na zid, gdje je bilo moje mjesto u sobi, napisao sam i ja svoje ime i prezime i koliko sam suđen. Tu noć nitko u sobi nije spavao, samo smo se prevratali na jednu i drugu stranu.

Slučaj Patera Müllera

Nakon moga suđenja, patera Müllera nikad više nisam vido.

Pater Josip Müller, D. I., živio je u Rezidenciji isusovaca u Palmotićevoj ulici u Zagrebu. Pastoralno je bio vrlo aktivan. Vodio je Marijine kongregacije. Osim tih poslova bio je i isповjednik u zatvoru onima koji su osuđivani na smrt za vrijeme NDH. Da je bio dobro poznat u Zagrebu, zaključio sam i po ovome: kad su nas uhapšene vodili iz jednog u drugi zatvor, iz Petrinjske u Đordićevu ili obratno, vodili su nas ulicom u stroju. Prepoznali su patera Müllera, mahali za njim, plakali, drugi su bacali pred njega kutijice čokolade i cigarete.

U zatvoru gdje je pater Müller bio isповjednik za vrijeme NDH, bio je u ono vrijeme jedan mlađi ustaški časnik. Otkriven je da je bio špijun za partizane među ustašama. Zbog toga je osuđen na smrt. On je molio patera Müllera da se zauzme za njega. P. Müller je išao samom poglavniku dr. Anti Paveliću i molio ga za njegovo oslobođenje. Pavelić ga je odbio. Pater Müller je i opet išao moliti. Pavelić je rekao p. Mülleru: »Pater, Vi tražite njegovo oslobođenje, a da on sutra dođe na vlast, skinuo bi Vam glavu.« P. Müller je ponavljao da ga dobro poznaće, a on će jednom koristiti Hrvatskoj itd. I na koncu je Pavelić popustio i naredio da ga se pusti iz zatvora. Kad je otpušten iz zatvora, otišao je direktno k svojim partizanima u šumu.

U lipnju 1945. kad su komunisti preuzeli vlast u Zagrebu, (došli su u Zagreb 9.

svibnja), došao je ovaj u rezidenciju u Palmotićevu ulicu da se "zahvali" pateru Mülleru što mu je spasio život. Tom zgodom savjetovao je patera da bježi iz Zagreba jer bi mogao biti uhapšen. Rekao je: »Ja sam oficir u OZNI, (tako se je onda zvala UDBA), ja bih vam mogao pomoći u bijegu preko austrijske granice. P. Müller je rekao: »Ja ne bježim, nikome nisam zla napravio, ne bojim se, ne, ja ostajem sa svojim narodom.« On je ponovo došao nakon nekoliko dana s istim prijedlogom. P. Müller je odbio. Onda je ovaj rekao: »Dobro, ako vi ne ćete bježati, ja bih mogao iz zahvalnosti prema vama učiniti to kojemu vašem prijatelju, koji se osjeća ugroženim. I p. Müller je pristao. Rekao je: »Pa imam dvojicu, dr. Valčića i dr. Franju Ružinskog.« Dogovorili su se neka ta dvojica sutra u dogovorenim sat dođu u predgrađe Zagreba kod dogovorenoga mjesta. On će doći, uručiti im falsificirane isprave s kojima će sigurno moći prijeći granicu Austrije. Drugi dan oni su došli. On je došao s autom, strpao ih u au-

to i s njima u zatvor. Drugi dan izdao je naredbu za hapšenje p. Müllera.

Negdje u ljetu 1946., kad smo u logoru Stara Gradiška nešto radili, čujem jednoga čovjeka kako u razgovoru s drugim spomene ime p. Müllera. Upitao sam ga: »Poznajete li Vi p. Müllera?« On odgovori: »Poznajem.« Onda on mene upita a da li ga ja poznam. Rekao sam da sam iz njegove grupe itd i upitao ga: »Recite mi, što vi o njemu znate!« On mi je rekao ovo: »Ja sam po zanimanju novinar. Bio sam osuđen na smrt. Nas 200 osuđenih na smrt pisali smo molbu za pomilovanje, među nama je bio i p. Müller. Nama tridesetorici smanjena je kazna, pomilovani smo, ja sam dobio doživotnu robiju. Nad ostalih 170 izvršena je smrtna kazna. Prema tome, ja mislim pater Müller je po svoj prilici strijeljan u 11. mjesecu 1945. To su obično činili u Maksimiru.«

Mnogo i mnogo puta u mome životu u logoru pitao sam samoga sebe: 'Kakav je to moral komunista u čijim sam ja sada rukama. Pater Müller je onome spasio život,

a on, iz «zahvalnosti», poslao je patra Müllera u smrt. Tko zna, možda mu je to trebalo da poraste u karijeri?!' Dogodilo se upravo ono što je Pavelić rekao patru Mülleru: »Patre, Vi tražite njegovo oslobođenje, a on da sutra dođe na vlast, skinuo bi Vam glavu".

Na prisilnom radu u privremenim logorima

Pošto sam sproveo jednu noć poslije sudjelja u onoj sobi s drugima, ujutro me pozovu samoga iz sobe: »Izađi van sa svim svojim stvarima!« Pridružili su me jednoj grupi i odvedoše nas na željezničku stanicu. Strpali nas u jedan vagon, vagon za životinje bez prozora, samo su pri vrhu bile neke rešetke. Zatvorile izvana i vlak krene. Na koju smo stanicu stigli ne znam. Išli smo jedan dio pješke i dovedoše nas u privremeni logor Popovaču, izvan gradića, gdje je već sve bilo spremno za nas. Bio je to jedan neplođni kraj okružen bodljikavom žicom. Tu se je nekad nešto iskopavalo jer je bilo više rupa i brežuljčića visokih oko 2 m. Na uglo-

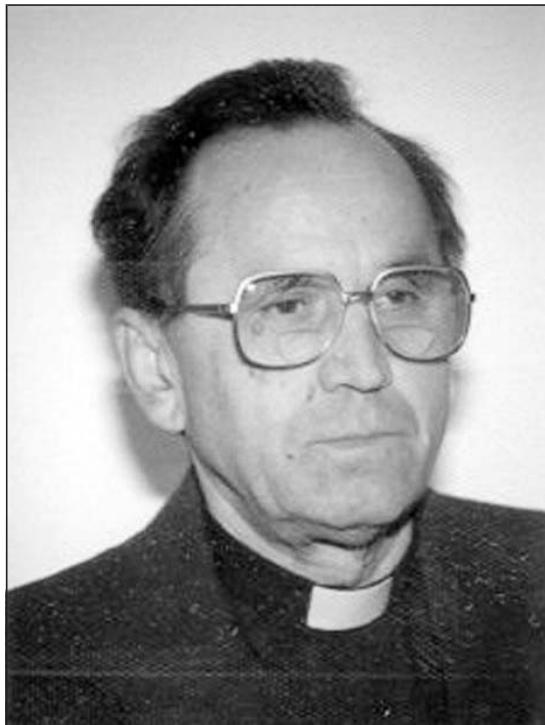
Kaznionica Stara Gradiška

vima su postavljene stražarnice. Tu nas utjeraše unutra kao ovce u tor. Ovce u toru su barem bile sigurne od vukova, a ovdje su nas vukovi čuvali. Nakon par dana tu sam prvi put kod dijeljenja hrane čuo kod "kazana", kako se jedan vojnik hvali kako je danas ubio jednoga bandita tj. osuđenika. Tako su nas, osuđenike, čuvari - vojnici zvali: »Ej ti banditu dođi ovdje ili učini ovo!« Unutra u logoru nigdje kakve zgrade ili barake. Sve na otvorenome, na suncu i kiši. Tu je već bila veća grupa osuđenika koji su došli prije mene. Isti dan predvečer dovedoše drugu grupu i tako se je nastavljalo. Spava se u mraku ili osvijetljeno mjesecinom vani, gdje tko hoće, jednostavno na zemlji. Noći su hladne. Tko si je donio kakav pokrivač, još nekako se u njega mogao umotati. No, neki su uhapšeni samo u hlačama i košulji i takovi legnu jednostavno na zemlju skvrče se i kušaju spavati. Nakon par dana izniklo je tu "privatnih stanova". S nekim komadom špicastoga željeza i drveta iskopali su ispod onih malih uzvisina rupe u zemlji, gdje se je moglo skloniti od kiše, a noću je tu bilo malo toplijе i bilo se zaštićeno od rose. Takvih "nastambi" izniklo je više, već prema tome kako se je tko snašao i osvojio to mjesto.

Hrana je bila očajna. Iza rata živjelo se i vani oskudno. Nisu nas imali čime prehraniti. Mali komadić kukuruznoga kruha, nekakvo varivo kao za svinje, vrlo rijetko, nemasno. Meso nikad.

Zagrepčani kao i oni iz okolnih mjesta Zagreba, kad su saznali gdje su njihovi, počeli su svoje posjećivati i donositi pakete hrane za svoje. To bi straža primila i izručila osuđenom. Nekada je bio dozvoljen i razgovor sa rođbinom u ograničenom vremenu. Ostao mi je u ustom jedan žalostan događaj iz onih dana. Bio je tamo i jedan osuđenik, bivši hrvatski pukovnik prezimenom Rogulja. (Neka se nitko ne čudi što je među nama bilo i pukovnika koji nisu smaknuti. Bilo je slučajeva da su nekoga jednostavno iz logora ponovno odveli na sud. Rogulja valjda nije bio puno kriv jer je za vrijeme rata bio na Crnome moru kao instruktur hrvatskih

avijacičara). On je vani na cesti primijetio da mu je došla žena u posjeti i video je kako nosi paket. Popeo se na jedan panj i razgovarao je sa ženom znakovima prstiju. Stražar je primijetio taj razgovor i krenuo je žurno prema ženi. Ona to nije primijetila. Pukovnik joj je davao znak neka se makne, no bilo je kasno. Kad je stražar došao pred nju, pokušala se naglo okrenuti i pobjeći i pala je preko jednoga panja. Drugi dan je u mjestu umrla. Tu su je pokopali, a muž nisu dopustili da joj bude prisutan pogrebu. Bila je trudna.

Brat Ivo Dilbert

Skupilo se dosta osuđenika u tom logoru. Počeli su nas izvoditi na radove u bližu okolicu. Ta suđeni smo na prisilni rad. Odvojili bi oko dvadesetak osuđenika, dobili tri stražara i išli smo na razne radove: kopali bi jarke oko cesta, popravljali ceste itd. Po povratku s posla u logor, drugi stražari - vojnici dočekivali su nas i brojali jesmo li svi. Kod toga brojanja, kako je koji stražar bio raspoložen za to, gurali su nas unutra udarajući nas na razne načine. Tako sam i ja tu prvi puta dobio udarac u leđa kundakom puške. Drugi puta, kada smo se vraćali, ja sam se progorao u sredinu da opet ne bi dobio udarac. Inače, stražari su nam rekli da im je naređeno da kada vide da netko bježi ili se sprema na to, da ga odmah ustrijele. Radi-

li smo i po kiši. Stražari su imali kišne kabalice. Kad bi se vratili u logor mokri od kiše u tome se je ostalo i u istom išlo i spavati jer drugoga se nema. Ne znam da li tu u Popovači kraj našega logora ili nekog slijedećeg malog logora, uglavnom nedaleko od nas bio je i logor za žene. Mogli smo se glasnije razgovarati i vidjeti i prepoznavati. I one su imale svoju žičanu ogradu. Jedan mi Zagrepčanin kaže: »Vidite li onu tamo, to je Marica Stanković, predsjednica ženskoga ogranka križarića.« Ona se nekako u to vrijeme okrenula,

bila je nasmijana, mahali smo jedno drugome. Iza toga, isti mi čovjek kaže: »I onu tamo poznam. Ona je bila 'Klosetfrau' u vojarni za Nijemce, i zbog toga je suđena 'jer je surađivala s okupatorom.'« U ono nesigurno vrijeme dosta je bilo da jedna žena rekne: »Ja onoga poznajem, bio je usaća!«, i taj bi bio uhapšen.

Svaki dan pristizale su nove grupe osuđenika. Otvarali su privremene, male radne pokretne logore. Odlazilo se van daleko raditi i u tim logorima se je stanovalo. I ja sam tako bio u jednoj grupi gdje smo radili i, po obavljenome poslu, selili dalje. Svadje gdje smo stigli, našli smo "gostoljubivi smještaj". Mjestače bijaše okruženo bodljikavom žicom. Na jednome mjestu iskopali su jamu za WC, ali nisu je zaštitili daskama sa strane, nego je samo iskopana jama na otvorenome da nas svi gledaju. Tako smo se selili.

U pamćenju su mi ostala mjesta: Sveti Križ, Ivanić Grad, Kloštar Ivanić. Uvijek je to bilo izvan samoga mesta. Sjećam se, mislim, pred Ivanić Gradom, doveli su nas u napola srušenu kuću u ratu. Da bi je lakše čuvali, okružili su je bodljikavom žicom i nas sve strpali u jednu sobu kao sardelle jedan uz drugoga. Da su barem malo imali čovječnosti, pa da su na pod dali slame, ali ništa. Negdje je pod bio od napola istrulih dasaka, a ostalo je zemlja; i na to lezi i na tome spavaj. Kod seljenja iz jednoga logora u drugi išlo se pješice noseći na sebi sve svoje stvari. Stražari vojnici išli su uz nas pješice ili na konjima. Naređeno im je da pucaju na onoga, koji se samo malo udalji iz stroja.

(nastavlja se)

NDH U VIROVITICI 8. TRAVNJA 1941. BORBA DO SMRTI ZA HRVATSKU DRŽAVU (IV.)

Ratna grozica u Virovitici

Blizina rata se osjećala i u Virovitici. Grad je bio vrlo nemiran. Jugovojska "je dolazila i odlazila i vidjelo se da se čine zadnje pripreme. Vojska se nastanjuje po privatnim kućama. Vojnici šapuću međusobno, a i sa građanima dolaze u vezu." (1)

Jugoslavija, uz podršku svojih saveznika na jednoj i zemalja članica Trojnog pakta na drugoj strani, se pripremala za rat na svomu teritoriju. Vrijeme je igralo važnu ulogu.

Ustaše i njihovi istomišljenici također nisu mirovali.

Piše:

Vlatko LJUBIČIĆ

"Mješanje građanstva i vojske imalo je za posljedicu, da su ustaše i njihovi sumišljenici uspostavljali vezu sa vojnicima Hrvatima i obavješćivali ih, što im je činiti." (2)

Ova rečenica "Hrvatskog tjednika" je vrlo zanimljiva. Ostavlja dojam da se ustaše ne moraju truditi da uvjere, pridobiju ljude na svoju stranu, oni jednostavno obavješćuju. Govore ljudima što im je činiti. Nema nikog drugog komu bi vjerovali i tko bi im to rekao. Očito je to bio povoljan trenutak za ustašku pro-

midžbu, a zov vlastite države činio se neodoljivo lijep, jasan i realan. Jugoslavenska stvarnost se pretvarala u staru zadimljenu maglu prošlosti. Dotadašnji vođa se izgubio u Beogradu. Za ustaše je "jedina neprilika tada bila u tome, što su bili vojnici izmješani sa 'oduševljenim ratnicima' Srbima.

Mladi ustaša Kostelić pošao je i predaleko, pa je skoro otvoreno vojnike pozivao, da se ne bore za Srbiju. Nije pazio kome govori. Uhvatiše ga i zatvoriše. Pukovnik je tražio da ga policija preda njemu, i on će ga dati ustrijeliti. Intervenira gradski načelnik Pavoković, Langer i drugi, i šef policije za čudo nije ga predao vojsci. Kostelić ostade živ jer

Bombardirani Beograd

je u to vrijeme nastala promjena komandanta u puku i 'silni' Garbatovski osta bez vlasti." (3)

Prvi ratni dan u Beogradu gdje se zatekao i vođa HSS-a i hrvatskog naroda dr. Maček

Oko pola sedam ujutro netko je u beogradskom hotelu pokucao na vrata sobe dr. Mačeka i probudio ga. Bio je to policijski činovnik, koji ga je obavijestio, da je Njemačka prije sat vremena Jugoslaviji navijestila rat.

Skočio je iz kreveta, otišao u kupaonicu i već je čuo kako padaju njemačke bombe. Brzo se obukao i spustio u podrum. Bombardiranje je dolazilo sve bliže i nakon nekog vremena prestalo, pa se još dvaput ponovilo. Kad je prošao treći val bombardiranja, uspeo se iz podruma u prizemlje, gdje se nalazila kavana i restauracija. U istom hotelu su se nalazili njegovi stranački suradnici dr. Šutej, dr. Andres, dr. Smoljan. "Bili smo sva četvorica u nedoumici što nam je činiti"- kaže Maček u svojim "Memorarima". I oni su trebali nekoga, tko bi im rekao što im je činiti. Nakon kratkog vremena došao je neki jugooficir koji ih je zamolio da pođu do ministra vojske Ilića, koji će im dati potrebne upute. Ministar vojske im je saopšio da predsjed-

nika vlade nema u Beogradu, otišao je nekamo skloniti kralja. Zamolio ih je da odu južno od Beograda, do ispod brda Avale i tamo pričekaju Simovića. Tamo se čekali dva sata i vidjeli kako je ponovo nad Beograd doletjelo nekoliko njemačkih zrakoplova. Od strane jugo-vojske nije djelovala nikakva protuzračna obrana. Predsjednik jugoslavenske vlade, pučist Simović nije došao, pa je podpredsjednik Maček preuzeo vodstvo ekspedicije i krenuo preko Rudnika i Užica prema Bosni. S njim su išli

hrvatski ministri i jedan dio srpskih ministara. Drugi dio, koji je otišao prema Vrnjačkoj Banji, pridružio im se u mjestu Rudniku. Iz ovog mjesta je dr. Maček uspio poslati, telefonskom vezom, svojoj obitelji poruku, da je zdrav i čitav preživio bombardiranje Beograda. Hrvatskom narodu nije poslao nikakvu poruku. Članovima i čelnicima HSS-a također nije poručio ništa. Zašto je šutio? Počeo je rat. On je bio

Beograd bombardiran i razrušen od njemačkih aeroplana. Osjećaj težine sjeo je na sav narod. Nada i strah mješali su se zajedno. Teška ozbiljnost zahvatila je sve, a osobito 'hrabre borce' na srpskoj strani, koji su u dubini duše ipak osjetili, da će sad prestati igra i dolazi borba sa najačom vojničkom silom na zemaljskoj kugli.

Nacionalisti, ustaše i svi dobri hrvatski rodoljubi veselili su se, jer su znali, da će za kratko biti kraj robovanju, a i strahote od pokolja srpske vojske na uzmaku." (4)

Pučist Simović je 5. travnja rekao Mačeku, da će Nijemcima trebati još četrnaest dana, ako žele napasti. Toliko im, prema njegovoj procjeni, treba da prikupe snage u Mađarskoj. (5) Nije znao da su njemačke snage već bile prikupljene i spremne, a spremne su bile i ustaše.

"Hrvatski tjednik" od 7. lipnja 1941. ironizira "izvanrednu sposobnost" jugogeneralitetata. "Budući da je Jugoslavija sklopila 'vječni pakt' s Mađarskom, to nije granicu trebalo ni osiguravati: dosta su pograničari. U tom uvjerenju povukoše II. konjički puk iz Virovitice, a u Virovitici je trebao doći 108. i 42. puk, koji nikad ne dođoše. U svojoj mudrosti umjesto da su te pukove poslali najkraćim putem,

oni ih šalju okolo iz Bjelovara u Grubišnopolje i Daruvar. Vojska je k tomu bila i u sebi rastrojena, pa nije čudo da su zakasnili." U sebi rastrojena? U stvari je došlo do pobune vojnika Hrvata u 108. pukovniji. Krajem prvog rata u 108. pukovniji, u noći sa 6. na 7. travnja, Slavonska divizija smještena u Bjelovaru, sastavljena od 108., 42. i 40. puka, većinom popunjena pričuvnim vojnicima s bjelovarskog područja, kreće u smjeru Bilogore i Podravine. (6) Kad je došla u područje Velikog Grđevca, 108. pukov-

Gradonačelnik Bjelovara 1941. Julije Makaneć

vođa. Zar nije trebao nešto reći? Od ministara je poginuo samo Slovenac Franc Kulovec. Kad je pao mrak stigli su u Užice gdje su prenoćili.

Prvi ratni dan u Virovitici

Bila je Cvjetnica, kršćanski blagdan na koji se kršćani sjećaju Isusova mesijanskog ulasaka u Jeruzalem. Slavi se u nedjelju prije Uskrsa. U nekim krajevima je običaj, da se odrasli i djeca umivaju u cvijeću. Toga jutra, "6. travnja 1941. u Virovitici pukne glas da je

niji je naređeno kretanje prema Virovitici. Kod podjele streljiva izuzeti su vojnici Hrvati. Narednik Cvek je uz pomoć svojih suradnika uspio opskrbiti vojnike Hrvate s oko 6.000 naboga. Nakon toga, u 108. pukovniji dolazi do pobune, koja uz podršku stanovništva, prerasta u ustank. Ova pukovnija kreće natrag prema Bjelovaru. Kod Severina joj se pridružila 40. dopunska pukovnija. Bjelovarska gradska vlast se, skupa s građanima, pridružuje pobuni. Gradsnačelnik dr. Julije Makanec je u Bjelovaru 8. travnja 1941. proglašio hrvatsku državu.

Ako dr. Maček, vođa HSS-a i hrvatskog naroda, nije imao potrebu obratiti se hrvatskom narodu, u Viroviticu se letkom oglasio predstojnik gradske policije Pribetić. "Hrvatski tjednik" ga naziva zloglasnim i kaže da on "u svojoj velikoj ljubavi za Jugoslaviju izdaje letak, kojim proglašuje ratno stanje i činično naziva taj rat 'neizazvanim' makar je svaki i zadnji seljak znao da je puč bio izazov i da su 'otac' Gavrilo, 'svetosavska crkva' i četnički dio generaliteta svim silama radili za taj rat." (7) Taj isti predstojnik gradske policije "veliki neprijatelj 'frankovaca' i karijerista Pribetić osudio je ustašu Nefu na dug zatvor radi pisanja "ŽAP". Usput mu je često držao propovijedi protiv 'subverzivnog' rada frankovaca, kako sam reče: 'Da odgoji mladića'. Po njegovu mišljenju može ga odgojiti samo strast i zatvor." (8) "Hrvatski tjednik" nas obavještava da je ustaša Nef još uvijek u zatvoru, ali ne i kad je uhvaćen i osuđen.

"Umjetničko" farbanje povijesti

Opisujući nastanak NDH u Virovitici, neki su sve aktivnosti ustaša i njihovih istomišljenika sveli na činjenicu da su neki mladići po zidovima pisali "ŽAP" (Živio Ante Pavelić). Takvo opisivanje povijesti je više karikatura, koja se može proglašiti i umjetnošću, ali nikako ne istinitom povjesnom slikom. Us-

Sahrana žrtava partizanskog terora u Lugu kraj Bjelovara

prkos tomu što je Virovitica okružena jamam nevinih žrtava, kojima ih napuniše partizanski pobjednici nakon što su je okupirali, istina o tome još uvijek živi u sjeni jugokomunističkog antifašizma, koji je postao dio službene ideologije vladajućih krugova Republike Hrvatske. To se loše odražava i na stanje svijesti, društveno-političko i kulturno djelovanje na višim i nižim razinama. To guši povijesnu istinu, siječe je u dubini i presjeca puteve životnih sokova, koje svaki narod crpi iz svojih korijena. U šumi pored Jasenovog puta, partizani su pobili ranjenike koje su odvezli iz virovitičke bolnice. Ministar unutarnjih poslova, virovitičanin Ivica Kirin je 28.

lipnja 2006. prisustvovao sahrani ekshumiranih žrtava partizanskog terora u Lugu kraj Bjelovara. Što je s Viroviticom i Virovitičko-podravskom županijom, s njihovim žrtvama? Kad će one biti ekshumirane i dostoјno sahranjene? Virovitica još nema ni svoj žrtvoslov. Tko ga je dužan napraviti? Osobitost Virovitice i Virovitičko-podravske županije ne može biti ponovno podizanje partizanskih spomenika. I to u trenutku dok su u županiji na vlasti HDZ i HSP, a u gradu Virovitici sam HDZ. Ovaj 'novi' HDZ i HSP nemaju snage da odbace ideologiju komunističko-jugoslavenskog antifašizma pa je prihvatiše, iskreno ili neiskreno, kao

svoju, što se porazno odražava na političku klimu i u Virovitičko-podravskoj županiji, na naš odnos prema Republici Hrvatskoj i Domovinskom ratu. Naime Josip Broz Tito nije kao suprotnost i favorit nekih utjecajnih kolonijalnih država stajao samo nasuprot dr. Anti Paveliću i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj nego stoji i nasuprot dr. Franji Tuđmanu i njegovu djelu. Tito i njegovo djelo se pojavljuju kao bolja, idealizirana prošlost i poželjan uzor za budućnost. O tome, u svojoj knjizi "Predsjednik protiv predsjednika" (Mesić protiv Tuđmana), piše i bivši komunist prof. Zdravko Tomac. Kad se neka građevina želi podpuno srušiti onda se ruši iz temelja. Da se ne bi ponovo izgradila, na njenom se mjestu gradi neka druga. Jugokomunistički antifašizam je bio kukavičje jaje u hrvatskom državotvornom gnijezdu, što mu je i sada funkcija. Lažni prijatelji hrvatske državnosti ga podupiru, jer znaju da je to najsigurniji put da je izgubimo. Jugokomunistički antifašizam ne može biti dobar temelj hrvatske državne suverenosti. Zato nam ga podmeću. Ako je istinita ona stara izreka da pjesnici puno lažu, onda je u hrvatskom odnosu prema povijesti puno umjetničkih elemenata, pa se 'novi' HDZ i HSP također mogu proglašiti ljubiteljima umjetnosti.

Za njemački prođor do Zagreba bilo je važno zauzeti mostove kod Barsca, što je uspjelo iako su bili minirani

Mostovi na rijeci Dravi, kraj mađarskog grada Barsc, koji se smjestio nasuprot hrvatskog Terezinog polja, bili su od izuzetne strateške važnosti ne samo za virovitički kotar, nego i za cijelu Hrvatsku. Kad su njemačke oklopne trupa dobole zapovjed, da s mađarsko-jugoslavenske granice u brzom natetu zauzmu hrvatski glavni grad Zagreb, za brzu provedbu tog zadatka bilo je važno zauzeti jedan ili dva neoš-

Prof. Zdravko Tomac, autor knjige
"Predsjednik protiv predsjednika"

tećena mosta na rijeci Dravi. U suprotnom bi dosta vremena morali utrošiti na gradnju pontonskih mostova. Procjenili su da su im za tu svrhu osobito pogodna dva mosta kod Barsca, jedan željeznički, a drugi kolni. Za njihove motorizirane divizije bio je važniji kolni most. Jugovojska je također znala koliko su ovi mostovi važni, pa je ispod njih postavljena velika količina eksploziva, da ih u svakom trenu mogu dići u zrak. U jugoslavenskom mostobranu bilo je dosta bunkera, sve do vode su dopirale žičane zapreke postavljene na obali. Stoga se činilo da je u slučaju njemačkog napada nemoguće zaustaviti uništenje mostova. Zapovjednik njemačke pukovnije je napravio plan. Došla je noć odluke. Navalnu jedinicu stavio je u zasjedu. Opalio je pješački top što je bio znak da sve baterije pucaju što više mogu. Stašna buka i vatrena kiša spuštiše se na drugu stranu obale. Nakon nekog vremena paljba je iznenada prestala. Istog trena dvije navalne jedinice jurnuše na mostove. Jednu je na

kolni most vodio nadporučnik Schirmacherr a drugu na željeznički poručnik Rossler.

Bila je to utrka sa smrću, jer je bio dosta jedan pritisak, pa da električna iskra izazove eksploziju. Presjekli su jedan vod na kolnom mostu, ali drugi nisu bili tu. Bili su ispod mosta da se ne mogu dohvati. Nadporučnik se prebacio preko ograda mosta, držao je škare u ustima te prilazio sve bliže hrvatskoj strani mosta. Opazi drugi vod. Drži se jednom rukom za ogradu, visi povrh rijeke, a drugom rukom siječe vod škarama. Presjekao je sve ostale vodove. Jugovojska počinje pučati, oko njega udaraju metci. Pogođen je vojnik koji mu pomaže, a most neoštećen dolazi u njemačke ruke.

Na željezničkom mostu je poručnik Rossler presjekao četiri od pet vodova. Tada je došlo do eksplozije. Navalna jedinica je zatrpana pod ruševinama. Dolazi im pomoć. Nitko nije ozbiljno ranjen. Poručnik je ranjen u rame. Ipak most nije uništen nego samo njegov malo dio. Željeznički pioniri će ga brzo popraviti.

Njemački vojnički časopis "Der Sieg", broj 255 je opisao njemačko zauzimanje dravskih mostova kod Barsca, a "Hrvatski tjednik" je to prenio u broju 29., od 19. srpnja 1941. Nadporučnik Schirmacherr je za ovaj podhvat dobio Viteški križ. Put njemačkim divizijama je bio otvoren.

Nastavlja se

- 1) Hrvatski tjednik, 31. svibnja 1941., str. 1.
- 2) Isto
- 3) Isto
- 4) Isto
- 5) Vladko Maček, Memoari, str. 222.
- 6) Božo Čubelić, Mrtvi su samo oni koje ljudi zaborave, Fokus, 14. travnja 2006., str. 27.
- 7) Hrvatski tjednik, 7. lipnja 1941., str. 1.
- 8) Isto

DVA ČASOPISA U BORBI ZA HRVATSKU DRŽAVU: STUDIA CROATICA I KROATISCHE BERICHTE

U samoj je naravi stvari da se kod razmišljanja, analiziranja ili pisanja o djelovanju i dostignućima hrvatske dijaspore mora uzeti u obzir vrijeme u kojem se to odigravalo.

Nakon svršetka Drugoga svjetskog rata i gubitka hrvatske države, velik broj Hrvata, od onih koji su uspjeli izbjegći englesko izručivanje i jugokomunističko klanje, našao je utočište u Argentini, u manjem broju i u ostalim južno – američkim državama. U emigrantskom smislu to je bio prvi val političkih emigranata, među njima znatan broj intelektualaca i studenata, koji su još živući u izbjegličkim logorima Italije i Njemačke nastojali završiti studije. Ti se ljudi, uz svu borbu za svakodnevni život, nisu mogli pomiriti s mišljem, da bi njihova borba za stvaranje i očuvanje hrvatske države bila uzaludna. Ova je generacija u sebi nosila ideju slobode i nezavisnosti za svoj, hrvatski narod, viziju ostvarenja, ali znajući pri tomu da nije dovoljno boriti se protiv, već da treba ostati dosljedan i nepokolebljiv, na temelju onih vrednota u čiju se obranu vodi borba.

STUDIA CROATICA

Već koncem pedesetih godina prošloga stoljeća, u doba najveće represije u domovini, izopačavanja hrvatske povijesti i širenja lažnih vijesti u domovinskom i inozemnom tisku, jedan se uski krug intelektualaca u Buenos Airesu odlučio tomu suprotstaviti izdavanjem časopisa na španjolskom jeziku, pod imenom «*Studia Croatica*». Ujedno su osnovali i «Hrvatsko – latinoamerički kulturni institut», kao izdavača časopisa.

Prvi predsjednik Instituta bio je dr. Božidar Latković, prvi glavni urednik

Piše:

Ivona DONČEVIĆ

Studije Ivo Bogdan, u ono doba vjerojatno najvrsniji hrvatski novinar. Osničači su ujedno tvorili i prvi uređivački odbor. To su bili: Andelko Belić, dr. Milan Blažeković, Ivo Bogdan, dr. Ivo Huhn, Branko Kadić, Srećko Karaman, dr. Božidar i dr. Radovan Latković, dr.

Studia Croatica, časopis u izdanju Hrvatsko-latinoameričkog kulturnog instituta

Mate Luketa, dr. Franjo Nevistić, prof. Vinko Nikolić, Ivo Rojnica, dr. Pero Vukota i naknadno prof. Danijel Crnjen, Ljeposlav Perinić i Milan Rakovac. Od navedenih danas su još živi Božidar Latković i Ivo Rojnica, obojica u devedesetim godinama, te Ljeposlav Perinić, s naizmjeničnim boravkom u Buenos Airesu i Zagrebu. Inanciranje časopisa, to jest štampanje i odpremu, preuzeli su Ivo Rojnica i, djelomično,

dr. Mate Luketa, uz povremene prinose Kazimira Kovačića i Radovana Latkovića. Ivo Rojnica je, također, za uredništvo i Institut unajmio uredske prostorije, koje je mnogo godina kasnije posjetio prvi predsjednik Hrvatskoga sabora, dr. Žarko Domljan.

«*Studia Croatica*» bila je zamišljena kao tromjesečnik, a prvi broj je izašao 1960., u godini smrti kardinala Stepinca, komu je bio posvećen. Urednik Ivo

Bogdan predstavio je časopis kratkim povijesnim pregledom, uz slijedeće riječi budućim čitateljima: «Ovaj časopis upućen je javnosti ibero – američkih država, posebno onima koji se po svom zvanju ili dužnosti zanimaju za proučavanje prilika u srednjoj i južnoj Europi, zonama koje su podvrgnute komunističkom pritisku. Časopis je autentični izražaj hrvatskih izbjeglica, među kojima se nalazi velik broj intelektualaca, žrtava komunističkih progona».

Već 1963. uredništvo se odlučilo na valik podvig; sva četiri godišnja izdanja izdalo je u knjizi pod naslovom «*La tragedia de Bleiburg*» (Bleiburška tragedija). Osim dokumenata o partizanskim zločinima počinjenima nakon izručenja hrvatske vojske i civila po Englezima na Bleiburškom polju i na «putevima smrti», koje je narod kasnije nazvao «križnim putem», koje je dobrom dijelom sakupio prof. Krunoslav Draganović, knjiga također sadrži povijesno – političke analize, te sažetke na španjolskom, engleskom, njemačkom, francuskom i hrvatskom jeziku, u svemu 390 stranica. Bila je to prva knjiga na jednom svjetskom jeziku o masovnim umorstvima, koje su jugoslavenski komunisti izvršili nad Hrvatima 1945., i to, što uvijek treba istaći, na-

kon svršetka rata. Cijela hrvatska dijaspora svih kontinenata pozdravila je izlazak ove knjige, koja je kroz godine tvorila osnovicu za proučavanje ove najveće tragedije u hrvatskoj povijesti.

Tadašnje jugoslavenske vlasti naročito je uzbunila činjenica, da je već 1970., u Philadephii, USA, izašla sadržajno vrlo slična knjiga o bleiburškoj tragediji, pod naslovom «Operation Sloughterhouse» (Podhvati klaonika), pod uredništvom prof. Ivana Prcele, a uz suradnju prof. Stanka Gualdescua. Predgovor je napisao američki general Charles A. Willoughby, koji među ostatim ističe, da su : « Tito i njegovi razvikanici partizani postigli stvarne pobjede za vrijeme rata jedino na stranicama anglo – američke štampe.», ili osvrćući se na Tita. «da nije bilo Britanaca i Amerikanaca lako bi ga smlavile vojne snage Hrvatske.».

Konačno je 1976., na osnovu španjolskoga izdanja, s proširenjom dokumentacijom i predgovorom dra. Franje Nevistića i prof. Vinka Nikolića, kao izdanje knjižnice «Hrvatske revije», objavljena «Bleiburška tragedija hrvatskoga naroda», na hrvatskom jeziku. Zanimanje je bilo toliko, da je 1988. slijedilo drugo, prošireno izdanje, pod naslovom «Bleiburg, uzroci i posljedice». Danas se u državi Hrvatskoj nižu žalosni dokazi o zločinima nad obezpravljenim hrvatskim narodom u drugoj Jugoslaviji, no zasluga je izdavača i uredništva «Studie Croatice», da su u stranom svijetu pokrenuli saznanje o povjesnoj istini i opovrgli komunističke laži plasirane u sredstva priopćavanja.

Povodom 50. godišnjice sarajevskog attentata, «Studia Croatica» je 1965. izdala cijelo godište u obliku knjige, pod naslovom «Bosnia y Herzegovina – Aportes el esclarecimiento del origen de la Primera guerra mundial» (Bosna i Hercegovina – Prilozi za objašnjenje uzroka Prvoga svjetskog rata). Knjiga

sadrži tri studije: Pitanje Bosne i Prvi svjetski rat Ive Bogdana, Bosna i Hercegovina – hrvatske pokrajine, povjesničara o. Dominika Mandića i Povijest Bosne dra. Pere Vukote, uz povjesno – političke priloge dr. Milana Blažekovića, dr. Franje Nevistića i suradnika iz domovine pod pseudonimom J. G. Fratija. Reakcija s jugoslavenske strane nije izostala. 1971. u Buenos Airesu je ubijen glavni urednik Ivo Bogdan. Na njegovo mjesto izabran je dr. Franjo Nevistić, ujedno i predsjednik Instituta. On je obje dužnosti obnašao sve do svoje smrti 1984.

zemljama španjolskoga govornog područja, kojima je služila kao priručnik.

Godine 1988., o sedamstotoj godišnjici Vinodolskoga zakonika, prvoga hrvatskog pravnog dokumenta na hrvatskom jeziku, pisanog glagoljicom, Studia Croatica je u svom redovitom izdanju donijela prijevod Zakonika na španjolski. Uz svoj prijevod, dr. Božidar Latković je objavio i prikaz političko – administrativnih prilika u kojima se je prenosilo običajno pravo, kodificirano kasnije u Zakoniku. Vinodolski zakonik poznavao je već i pravnu normu in dubio pro reo, u sumnji za okrivljeno-

ga, a dr. Latković posebno ističe da u Vinodolskom zakoniku, kao dokaz pred sudom, nije vrijedio takozvani «božji sud», niti tortura, koje u isto vrijeme nalazimo u zakonima raznih europskih naroda. Božidar Latković je također preveo i Poljički statut, (Estatuto de Poljica), zakonik srednjovjekovne hrvatske poljičke kneževine iz 1440. godine, uz opširan prikaz i znanstvenu analizu, koji je Studia Croatica objavila 1995.

Osim ovih prijevoda najstarijih zakonika na hrvatskom jeziku, dr. Božidar Latković preveo je s latinskog na španjolski «Liber septium», sedmu knjigu Dubrovačkog statuta iz 1272., uz opširan prikaz Dubrovnika od srednjovjekovne općine do grada – države, koja se od XV. stoljeća u međunarodnim dokumentima spominje kao Dubrovačka republika. Statut je podijeljen na osam knjiga, od kojih prevedena sedma obrađuje dubrovačko pomorsko pravo. Ovaj prijevod Božidara Latkovića, koji je Studia objavila kao posebno izdanje 2000. godine, prvi je prijevod na jedan strani jezik uopće, dok je Liber septum s latinskog na hrvatski preveden tek 1972., a cijeli Statut 1990.

Nakon smrti glavnog urednika Studie Franje Nevistića 1984. godine, predsjednikom Instituta i glavnim urednikom Studie Croatice imenovan je dr.

Jozo Vrličak, glavni urednik Studie Croatica

Povodom likvidacije Hrvatskoga proljeća, Nevistić je 1972., u okviru Studije, objavio posebnu brošuru pod naslovom «Croacia y la actual crisis de Yugoslavia» (Hrvatska i sadašnja kriza Jugoslavije). Kao posebno izdanje, Studia Croatica je 1977. izdala zbornik «Croacia y su destino» (Hrvatska i nje na sudsiba), čiji je tekst napisao dr. Nevistić gotovo sam. Ta knjiga sadrži presjek hrvatske povijesti od najstarijih vremena do svršetka Drugoga svjetskog rata, te opširan prikaz hrvatskoga kulturnog stvaranja. Obraduje i narodno gospodarstvo i geopolitički položaj Hrvatske. Knjiga je dobila vrlo pozitivne komentare uglednih argentinskih novinara, a naročito je dobro bila primljena kod naše, takozvane druge generacije u

Radovan Latković, a tajnikom Ljeposlav Perinić. Obojica su te dužnosti obnašali do konca 1994., u presudnom razdoblju za Europu i Hrvatsku.

Kao glavni urednik, Radovan Latković je redovito pisao uvodnike i političke komentare, u kojima, čitajući ih danas, nailazimo na raščlambe najvažnijih svjetskih i europskih problema, uvijek u potrazi za rješenjima, koja bi vodila do hrvatske nezavisnosti u slobodnom, demokratskom svijetu. Uspio je, također, Studiju čvršće povezati s domovinom, osiguravši suradnju nekolice pisaca iz Hrvatske i sadržajnu ju prilagoditi novonastalim političkim prilikama i potrebama druge generacije, koja je i preuzela Studiu.

Kao posebno izdanje, Studia Croatica je 1993. objavila djelo dr. Milana Blažekovića «Indice general» (Generalni indeks), koji obuhvaća sva izdanja od 1960., do zaključno 1992. Taj cijeli, opširni materijal, dr. Blažeković je podjelio na 15 tematskih skupina, uz popis svih suradnika s godinom objavljenih radova. Dodao je, nadalje, popis raznih ustanova, sveučilišta i knjižnica, kojima se besplatno slalo i šalje Studia, njih 164 u 34 države svijeta.

Koncem 1994., dr. Radovan Latković prepustio je svoju dužnost glavnoga urednika Studie magistru Jozi Vrljićaku, rođenom nakon rata u Argentini, koji sa skupinom Hrvatica i Hrvata iz njegove, druge generacije, i dalje uspješno izdaje Studiu Croaticu, uz suradnju intelektualaca iz domovine i skromnu, ali hvalevrijednu finansijsku pomoć Hrvatske matice iseljenika. Od 1996. Studia se može čitati i na internetu, samo se, nažalost, ritam redovitog izlaženja, radi pomanjkanja finansijskih sredstava, ne može održati.

KROATISCHE BERICHTE

Pod sasvim drugim okolnostima osnovan je 1976. hrvatski časopis na njemačkom jeziku «Kroatische Berichte» (Hrvatski izvještaji). U Europi, podijeljenoj na dva bloka, NATO i Varšavski

pakt, vladao je takozvani «hladni rat». Države pod komunističkim sustavom su u ekonomskom razvitku stalno zaostajale za prilikama koje su vladale u slobodnim europskim državama. Unaštoč finansijskoj pomoći zapadnih zemalja, koju je od njih dobivala u varavoj nadi da se u slučaju oružanog sukoba ne bi svrstala na stranu sovjetskog bloka, nesvrstana se Jugoslavija nalazila u stalnom opadanju životnoga standarda svoga stanovništva, rastu nezaposlenosti i buđenju otpora prema centralnoj vlasti. Sve je to dovelo do «hrvatskoga proljeća» i MASPOK-a. Jugoslavija je tu križu, osim terorom, pokušala prebrodati otvaranjem granica za one koji su se mogli ili htjeli zaposliti u slobodnom svijetu.

S radničkom masom i intelektualcima raznih zvanja, u emigraciju je pristigla i UDBA, jer su se komunističke vlasti više od svega bojale doticaja takozvanih »privremenih« radnika s političkom emigracijom. Sljedila su, dakle, politička umorstva, otmice, telefonske i pismene prijetnje, pritisci na djecu u dopunskim školama i sl. Da su intelektualci svemu tomu bili posebno izloženi, ne treba isticati. Danas su sve to poznate stvari, ali mislim da ih treba spomenuti kao podsjetnik čitateljima.

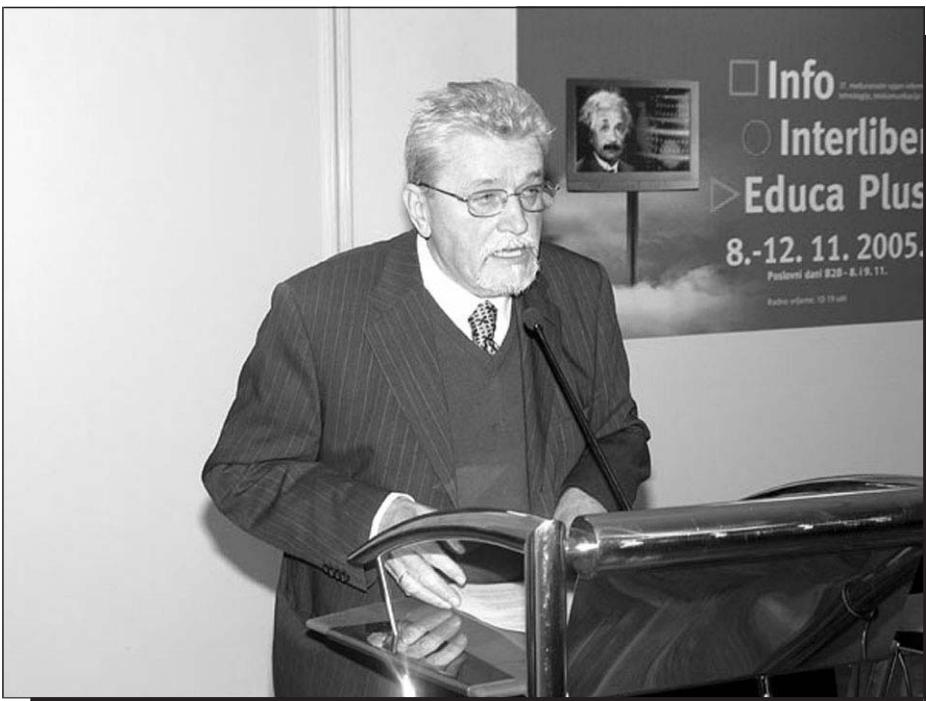
To je bilo ozračje u kojem se jedna mala skupina hrvatskih političkih emigranata odlučila počet izdavati «Kroatische Berichte». U tu svrhu prvo je osnovana, prema njemačkim zakonima, «Zajednica za proučavanje hrvatskih pitanja», kako bi imali izdavača za časopis. Članovi uredništva bili su: dr. Ernest Bauer, Gojko Borić do 1981., Ivona Dončević i Stjepan Šulek. U uredništvu su povremeno radili i: Tomislav Mičić, Ivan Cerovac, Ivica Lozo, Ivica Vršćak i Vladimir Koretić. Radilo se timski i uz poteškoće, koje

Kroatische Berichte, časopis hrvatske emigracije u Njemačkoj. Izlazi do 1990.

uopće nismo predvidjeli. Živjeli smo u raznim gradovima. Uredništvo se sastajalo jednom mjesечно, a drugo se obavljalo telefonom. Svi smo bili zaposleni, pa se za «Berichte» moglo pisati i raditi samo u slobodno vrijeme. Nekoliko tiskara odbilo je tiskati časopis, bojeći se represije s jugoslavenske strane. Ni finansijsko pitanje nije bilo rješeno, a trebalo je plaćati tiskanje, odpremu i poštarinu. Uredništvo je, naravno radilo besplatno, isto kao i svi suradnici.

Troškove za prvi broj preuzeo je ugostitelj iz Frankfurta Zvonko Baotić. Oduševivši se za podhvat, dalnjih 6 brojeva financirao je vojvodanski Hrvat Mato Perčić. Daljnje izlaženje časopisa omogućio je hrvatski industrijalac iz Argentine Kazimir Kovačić, bivši domobranski časnik i legionar s istočnoga bojišta. Njegov opis križnoga puta objavljen je u svim emigrantskim knjigama o Bleiburškoj tragediji. Kovačić je podmirio troškove za nekoliko brojeva, a dalje je, većim ili manjim prinosima, pomagao «Kroatische Berichte» kroz sve godine izlaženja. U financiranje ča-

Stjepan Šulek, nekad glavni urednik Kroatische Berichte

sopisa od 1979. uključilo se Hrvatsko narodno vijeće. Predsjednici HNV – a, Janko Skrbin do 1982., a zatim dr. Mate Meštrović, shvatili su što za politički rad hrvatske emigracije može značiti časopis na jednom od vodećih europskih jezika.

«Kroatische Berichte» izlazili su u 2500 primjeraka, a besplatno su slani raznim političarima, zakladama, novinarna, svima onima koji su na njemačkom govornom području mogli utjecati na javno mišljenje i političke odluke. Časopis je bio zamišljen kao političko glasilo demokratskoga smjera, koje čitaoce treba upoznati s težnjom hrvatskoga naroda za slobodom i državnom nezavisnošću. To je značilo ne samo rušenje komunističkoga sustava, što se u Europi razumijevalo, nego i svake Jugoslavije, što se trebalo tumačiti i argumentirati. Trebalo se osvrati na jugoslavensku politiku, isticati sve negativnosti, reagirati na diskriminacije i povijesne neistine. Usporedo s političkim člancima i komentarima, posvetili smo pažnju prikazivanju hrvatske povijesti, geopolitičkoga položaja, književnosti, filozofije, umjetnosti i glazbe kao dijelu opće europske kulture, uvijek s naglaskom na vlastiti identitet. Redovito smo objavljiv-

vali prikaze knjiga hrvatskih i stranih autora, naročito onih koji su, služeći se jugo – promidžbom pisali negativno o Hrvatskoj i Hrvatima. Čitateljima je, takođe, dat uvid u veliku kulturnu i političku djelatnost cijele hrvatske dijaspore.

Njemački savez povjesničara dao je u svom stručnom glasilu «Povijest u znanosti i nastavi» slijedeću ocjenu: «Kroatische Berichte je izdanje jedne hrvatske organizacije u izbjeglištvu, koja radi za samostalnost Hrvatske i traži razumijevanje za svoje ciljeve, među ostalim i time što današnju Jugoslaviju podvrgava oštrog kritici, ističe hrvatsku samobitnost i brani Hrvate od neosnovanih optužbi... Time taj časopis predstavlja izvor za suvremenu povijest Jugoslavije.»

S «Kroatische Berichte» otvorila nam se i druga linija promidžbe za Hrvatsku. Upisali smo našu «Zajednicu za proučavanje hrvatskih pitanja» u Savez nakladnika njemačkoga govornog područja. To nam je omogućilo izlaganje časopisa kod godišnjih izložbi knjiga u Frankfurtu, na velikom izložbenom prostoru revija na njemačkom jeziku, ulazak u razne međunarodne kataloge, gdje smo uz ime časopisa i izdavača

mogli ukratko navesti i svrhu i smjer časopisa. S njemačkim revijama «Kroatische Berichte» smo izlagali i na međunarodnim izložbama i to 1979. u Kairu, 1982. u Brazilu, 1983. u New Yorku, Los Angelosu i Stockholmu, 1984. u Buenos Airesu i Santiago de Chile, 1985. u Hong Kongu i Madridu, 1986 u Indiji, New Delhi, 1988. u Ankari, Istambulu, Izmiru, te iste godine u Ateni i Solunu, 1989. u Parizu i 1990. u Barceloni.

Naravno da smo «Berichte» svake godine izlagali i na hrvatskom štandu, na međunarodnoj izložbi knjiga u Frankfurtu. Taj «hrvatski štand» bio je ogledalo hrvatske publicistike u stranom svijetu. Jugoslavenski predstavnici svake godine su iznova pokušavali ishoditi zabranu kod njemačkih vlasti, svaki puta uzalud.

Zadnji broj «Kroatische Berichte» izašao je 1990. nakon pada komunističkog režima u Hrvatskoj, sa slikom prvog hrvatskog predsjednika na koricama lista. Ovo uredništvo nije moglo održati časopis. Dr. Bauer je u Njemačkoj objavio nekoliko zapaženih knjiga iz hrvatske povijesti na njemačkom, dok je svoje uspomene pod naslovom «Život je kratak san» objavio u knjižnici «Hrvatske revije». On se odmah vratio u rodni Zagreb, gdje je 1995. umro u 85. godini života. Stvarni glavni urednik bio je Stjepan Šulek, koji je pisao pod pseudonimom Krunoslav Sigetić, budući da kao novinar kod «Deutsche Welle» nije smio surađivati u emigrantskim glasilima. On je prešao u diplomatsku službu obnovljene hrvatske države, a danas živi i piše u Zagrebu. Ja sam s obitelji ostala u Njemačkoj, jer se nisam imala kuda vratiti. Bilo mi je oduzeto ne samo državljanstvo, već i sve što su mi pokojni roditelji u Zagrebu ostavili. Čak i grobnice. No, osim što se uredništvo razišlo, Berichti su ostali i bez financijskih sredstava. Hrvatsko narodno vijeće ubrzo je prestalo s radom, a sva materijalna pomoć dijaspore išla je u domovinu. Tako je trebalo i biti. □

JEDINO HRVATSKA

20. lipnja o. g. u Gradskoj knjižnici u Zadru upriličeno je predstavljanje knjige – zbirke radova Ante Bruna Bušića JEDINO HRVATSKA. Predstavljači su bili fra Ivan Ševo (u ime nakladnika Franjevačke tiskare Mostar), prof. dr. Branimir Lukšić, prof. dr. Stijepo Obad i Marko Vasilj.

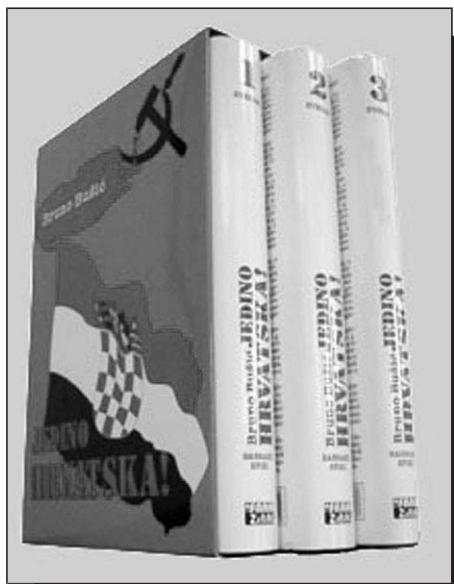
Predstavljači su istakli veliki domoljubni značaj Bruna Bušića, njegov književni opus koji se svrstava u najsnažniju proznu i pjesničku djela suvremene hrvatske knji-

ževnosti, kao i njegove povijesne uradke koji imaju i znanstvenih pretenzija. Po svomu značaju su i dalekovidne.

U svomu izlaganju prof. dr. Stijepo Obad spomenuo je i Hrvatsko proljeće, te je nasumce spomenuo i neka imena hrvatskih političkih zatvorenika iz ovoga razdoblja, u Dubrovniku, Splitu, Šibeniku i Zadru, ali je po svomu običaju zatajio neka imena i suđenja hrvatskim domoljubima u Zadru, dakle sasvim ih je prešutio, dok je druge, kao Antu Stamaća i Ivu Mašinu, koji su svakako bili hrvatski mučenici, isticao. Time se obezvrijeduje njegovo izlaganje zbog neobjektivnosti i osobnoga pristupa, ne poštujući stvarne činjenice i događaje.

Ovaj skup održan je pred prepunom dvoranom Gradske knjižnice u Zadru i uz glazbeni dio značio je pravo osvježenje u djelovanju Gradske knjižnice u Zadru, koja postaje središte kulturnoga života Zadra. Glazbu su priredile klape «Kontrada» i «Kolibrići», dok je tekst o prvim godinama života A. B. Bušića, te izbor iz njegove proze i poezije čitao zadarski glumac Zlatko Košta.

Bruno ZORIĆ, prof.

Jedino Hrvatska!

SJETI SE

(Dan prije Hrvatskog sabora 1990.)

*Tko poriče rodno gnijezdo
na truloj se grani njije.
U bezdan se on strovali
za njega se ne zna više.*

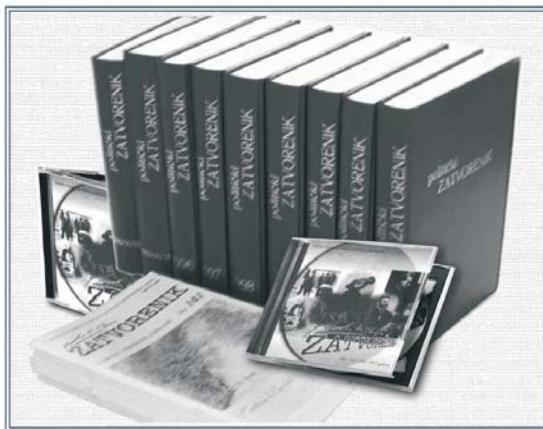
*Tko poriče svoje pređe
taj je mrtvac prije smrti.
Pred stvarnošću sklapa vjeđe
vrijeme će ga u prah strti.*

*Neka mržnja svud se gasi
da budemo dobri ljudi.
Nek' nas ljubav Božja spasi
da se zavist ne probudi.*

Višnja SEVER

Politički zatvorenik na CD-ROM-u!

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika za svoje je čitatelje pripremilo novo CD-izdanje sa brojevima od 130 do 165, objavljenim od 2003 do 2005. godine. Svi su brojevi dostupni u HTML i PDF formatu sa mogućnošću pretraživanja.

NOVO!	CD-izdanje 130-165	cijena 70,00 kn	NOVO!
	CD-izdanje 1-129 (2 CD-a)	cijena 140,00 kn	

CD-ROM izdanja možete naručiti u središnjici HDPZ-a, Vojnovićeva 15 u Zagrebu, na telefone 01/46 15 437, 46 15 438 ili na mail: hdpz-sred@hdpz.htnet.hr

KOME SLUŽE KRIVOTVORINE

U Hrvatskom slovu od 30. lipnja, u «Jeci» na 29. stranici, objavljena je izjava Počasnog bleiburškog voda (PBV) u svezi promjene sadržaja na bleiburškome spomeniku podignutom u spomen predaje Vojske i izbjeglica NDH 15. svibnja 1945. godine. A svi dobro znamo što se onda događalo s tom naoružanom Vojskom NDH i izbjeglicama koje su bježale pred jugo-komunističkim zločinima. Ova izjava je objavljena pod naslovom «Vukušić je naš glasnogovornik», a radi se o stajalištu čelnosti toga PBV-a, koji je utemeljen nešto poslije bleiburške tragedije. A znamo koliko vremena je od tada prošlo. Koliko mi je poznato, prvotni sadržaj na bleiburškom spomeniku upisan je u privatnoj režiji Petra Miloša, jednoga od ondašnjih čelnika PBV-a.

S njegovom simbolikom i sadržajem neki su se mogli slagati ili ne slagati, ali u svakom slučaju u sadržaju je bilo istinito kako je na tome Bleiburškom polju nastradala Vojska Nezavisne Države Hrvatske skupa s narodom, koji je bježao pred jugopartizanima. Na tome polju, kod toga spomenika, godinama su se okupljali mlobrojni preživjeli branitelji NDH, kao i novi naraštaji hrvatskoga naroda, uglavnom samo iz inozemstva, sve dok se Republika Hrvatska nije osamostalila. A od tada je uspomenu na bleiburšku tragediju podupirao i Hrvatski Državni Sabor i tako je uspomena na Vojsku NDH postala nacionalnim spomendanom na ovome mjestu, s koncelebriranim svetim misama kao i muslimanskom vjerskom molitvom. Jer za vrijeme NDH i katolički i muslimani su se osjećali pripadnicima istoga hrvatskoga naroda i NDH. I od dvjesto pedeset tisuća poginulih Hrvata po stratištima Križnoga puta, smatra se da je pogijeno i oko pedeset tisuća Hrvata muslimana. Onda i nije čudo što je Petar Miloš u vlastitoj režiji na ovome prvočnom spomeniku bio stavio i polumjesec – simbol hrvatskih muslimana.

Znam da je ovaj spomenik obnovljen sredstvima Hrvatskoga sabora, što sam mogao vidjeti iz novinskih napisova. Nisam još bio kod toga spomenika, ali sam video slike u novinama, te mogu pisati o prom-

Piše:

Mate ĆAVAR

jenama koje su izmjenjene u odnosu na prvotni Milošev tekst. Jasno se vidi kako je sadržaj toga teksta krivotvoren, jer se praktično više ne zna tko je to sve nastradao na tomu Bleiburškom polju na završetku Drugog svjetskog rata, i to 15. svibnja 1945. godine, tjedan dana poslije završetka rata. Jer Vojska NDH bila je posljednja koja se predala Englezima...

Zašto je mijenjan taj sadržaj, u kojemu se sada ne vidi da je tu nastradala Hrvatska vojska nakon predaje, poubijana na masovnim stratištima Križnoga puta, nego eto da je tu stradalo nekakvo mnoštvo? Oni koji su dozvolili mijenjanje toga sadržaja podlegli su onima koji ne priznaju opstojnost NDH i Vojske te Države, koja ju je četiri godine viteški branila. Tu je ispunjena njihova želja, jer banditi, odmetnici u NDH proglašili su branitelje NDH, koja je bila priznata od 24. ondašnje države Europe i svijeta, banditima. A to je sada indirektno potvrđeno novim sadržajem na bleiburškom spomeniku.

Ja osobno ne poznajem gospodina Božu Vukušića i ne mogu o njemu ništa govoriti.

ti, ali poznajem neke iz čelnštva PBV-a s kojima sam robovao na otoku Sv. Grguru. I zaista me čudi da i takvi nisu zamijetili povijesnu štetnost krivotvorenja ovoga sadržaja na Bleiburškom polju. A svakako tu dolazi u obzir i hrvatski naziv samoga mjeseca. Ako je cijeli sadržaj na hrvatskom jeziku, zašto onda ne bi bio svibanj, a ne maj? Mislim kako bi Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, skupa sa svim preživjelim braniteljima, vojnicima NDH, trebalo osloboediti taj spomenik bilo kakvih krivotvorina, kako zbog onih stotina tisuća koji su umirali pod simbolima svoje NDH, tako i zbog novih naraštaja njihovih i hrvatskih potomaka. Tu bi se morale uključiti i hrvatske kulturne institucije, kao što je Institut «Ivo Pilar», Matica Hrvatska, pa čak i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Počasni bleiburški vod je samo spomen postrojba bleiburške tragedije i ništa drugo. PBV ne može u bilo kojem naraštaju i vremenu mijenjati spomen sadržaje i krivotvoriti bleiburšku tragediju NDH i hrvatskoga naroda.

Trebalo bi napisati istinito: « U čast i slavu predane i pobijene Hrvatske vojske i izbjeglica NDH u svibnju 1945. » □

Stari natpis na bleiburškom spomeniku

PARTIZANI I HRVATSKI NAROD

U travanjskomu ratu 1941. godine Kraljevina Jugoslavija se je raspala kao kula od karata. Na njezinim ruševinama uskrsnula je Nezavisna Država Hrvatska, koja je obuhvaćala gotovo čitavo hrvatsko narodno i povijesno područje, pogotovo nakon kapitulacije Italije u mjesecu rujnu 1943. godine. Hrvatski je narod s oduševljenjem dočekao uspostavu vlastite državne nezavisnosti. On se je za nju, kako je to pred jugokomunističkim sudom u Zagrebu 3. listopada 1946. rekao bl. Alojzije Stepinac, «plebiscitarno izjasnio». Srbija je bila svedena na predkumanovske granice. No, ni u tim granicama nije imala položaj nezavisne države, izgubila je međunarodnopravni subjektivitet i bila je njemačko okupirano područje. Time je srpski narod u cjelini doživio snažan udarac. Od naroda, pod čijom vlašću je bila cijela Kraljevina Jugoslavija, koja i nije bila ništa drugo nego Velika Srbija, postao je dijelom nacionalna manjina, a dijelom je bio okupiran i nije mogao odlučivati o svojoj sudsbari. Razumljivo je, da su Srbi takvim položajem bili krajnje nezadovoljni i da su bili podobni za kojekve pobune protiv nove stvarnosti. Na čelo te pobune stavili su se četnici i komunisti. I jedni i drugi imali su tradiciju u srpskomu društvu. Četnici su bili ekstremna srpska nacionalistička organizacija, koja se je već nekoliko desetljeća borila za ostvarenje srpskih imperialističkih ciljeva. Pobjedom Listopadske revolucije 1917. godine, kad su komunisti došli na vlast u njoj, Rusija i Staljin su postali simbol komunističke vlasti u cijelom svijetu, pa tako i u Srbiji. Ta Srbija je bila kroz povijest, putem pravoslavlja, tisućama niti povezana s Rusijom. Što je dobro u Rusiji, moralo je biti dobro i u Srbiji. Zbog toga se je i komunizam brzo i uspješno širio Srbijom, a beogradsko je sveučilište između dva svjetska rata bilo rasadište to-

Piše:

Ivan GABELICA

ga zla. I četnici i komunisti, koji su se nazivali partizanima, borili su se za obnovu Jugoslavije, taj cilj su stavljali na prvo mjesto, ispred svih ostalih, i to ih je međusobno povezivalo, pa su u prvoj godini rata prelazili preko svih ideoloških razlika i međusobno surađivali. Četnici su se borili za monarhističku, a partizani za boljševičku Jugoslaviju, pa su se zbog tih razlika, kojima su kasnije pridošle i još neke druge, i zbog taktičkoga razmimoilaženja tijekom borbe razišli i međusobno sukobili. Velikosrpska komponenta je kod četnika bila otvoreni i naglašenija.

Partizani su nedvojbeno bili vojska Komunističke partije. Raspadom i razobličavanjem komunizma u svijetu, mnogi nastoje prikriti to njihovo obilježje, pa se nazivaju antifašistima, ali se ne odriču ciljeva i sadržaja partizanske borbe. Pri tomu se pozivaju na činjenicu, da svi partizanski borci nisu

bili ujedno i članovi Komunističke partije Jugoslavije. To je zaista točno, pa komunističkoj varci nasjedaju i partizane nazivaju antifašističkim pokretom i neki pošteni i dobromanjerni, pa čak i učeni Hrvati. Jezgru partizanstva činili su komunisti i ostale pristaše bezuvjetne obnove Jugoslavije, uglavnom Srbi i Crnogorci, uz zanemariv broj Hrvata i pripadnika drugih naroda. Kasnije im se je, iz redova hrvatskoga naroda, pridružilo i nešto prevarenoga i zavedenog, a pred kraj rata i dosta silom mobiliziranog svijeta. Makar su na sva zvona proklamirali borbu protiv njemačkih i talijanskih okupatora, glavno težiste borbe stavili su na rušenje Nezavisne Države Hrvatske, uništavanje njezinih prometnica, paljenje općinskih i školskih zgrada i ubijanje civilnoga hrvatskog i muslimanskog pučanstva. Po tomu je taj pokret bio izrazito protuhrvatski, jugoslavenski i srpski. Sve glavne položaje u njemu držali su komunisti. Oni su bili istodobno najviši i politički i vojni dužnosnici. Isključivo sami su određivali taktiku, strategiju i ciljeve

Takožvani antifašistički pokret borio se pod vodstvom Komunističke partije za ostvarenje njenih ciljeva

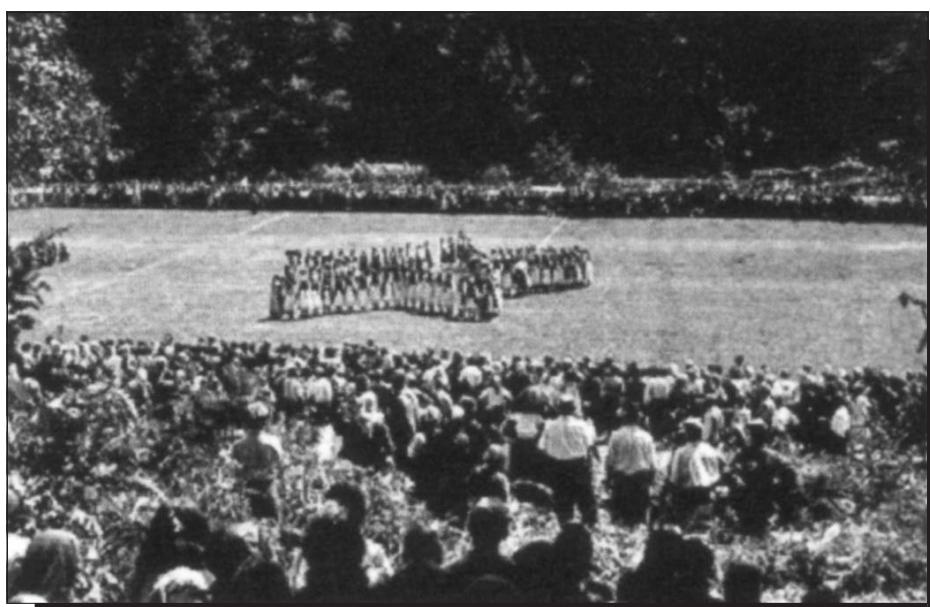
borbe, a obični borci su to samo izvršavali. Na to nisu imali nikakva utjecaja. Komunistička je partija u svakoj, pa i u najmanjoj, partizanskoj postrojbi imala svoga povjerenika, zvanoga politički komesar. Prema pismu Josipa Broza, upućenom 16. siječnja 1943. Pokrajinskomu komitetu KPJ za Makedoniju, «politički komesar je delegat Partije u vojsci, što je, naravno, konspirativno za nečlanove Partije». Dakle, partizanski se borci dijele na dvije neravnopravne kategorije: na članove i nečlanove Partije. Nečlanovi Partije ne smiju znati stvari, koje znaju članovi, iako se one neposredno tiču njihove borbe. Prema tomu pismu, zadaća je političkoga komesara «opšta politička propagandna djelatnost u jedinici među svim partizanima..., briga o ljudstvu u vojsci..., opšta kontrola rada štaba u ispunjavanju zadataka i dužnosti i, najzad, odgovoran je za boračku sposobnost i moralni i politički nivo i jedinstvo svoje jedinice». Taj politički komesar je vrhovna vlast u vojnoj postrojbi, ali nečlanovi Partije o tomu ništa ne smiju znati. U vojnim postrojbama, piše Broz, «odnos mora biti postavljen tako da Partija stvarno bude rukovodilac, ali da to ne smije kočiti samostalnost i inicijativu vojne komande», odnosno nikako se ne smije dogoditi, da se umanjuje i «gubi rukovodeća uloga Partije» ili da se «gubi i ne osjeća uticaj partiskske organizacije u jedinici» (1). Prema tomu, bez ikakve je važnosti, jesu li ili nisu svi partizanski borci bili članovi Partije, kad su svi oni stajali pod njezinim neumoljivim nadzorom i bezuvjetno se pokoravali njezinim naredbama. U zapovijedanju partizanskim postrojbama primjenjen je izrazito boljševički model. Dakle, partizanstvo je ne samo protuhrvatski, jugoslavenski, nego i tipično komunistički, boljševički pokret. Borci toga pokreta redovito se nazivaju partizanima, a njihove vojne postrojbe u početku redovito imaju pridjev «partizanski», koji iz naziva vrhovnih vojnih tijela nije na-

pušten do kraja rata. Stoga je pogrešno partizane nazivati antifašističkim pokretom i tako skrivati njihove stvarne značajke, dajući im demokratski prizvuk, što oni nikako ne zaslužuju, tim više što se ni sami nikada nisu tako nazivali. Naziv «antifašistički pokret» neprihvatljiv je i zbog drugih razloga. Po svomu logičkom značenju antifašizam je negativan pojam, koji se ne može definirati. On kazuje samo protiv koga i protiv čega se je netko borio, a ništa ne kaže o tomu, za što se je dotični borio. Taj tzv. antifašistički pokret u svijetu i nije imao svoja načela i svoju ideologiju, a bez toga se ne može ni govoriti o pokretu. Osim zajedničkoga cilja, pobjediti protivnika, Staljin i Josip Broz s jedne, a Churchill i Roosevelt s druge strane, nisu zastupali nikakva zajednička načela i ideje. Antifašizam je prazan pojam, koji u hrvatskomu javnom životu služi samo za prikrivanje protuhrvatske, jugoslavenske, srpske i komunističke naravi partizanskoga pokreta, pa je zato štetan i treba ga izbaciti iz upotrebe.

Ali navedenim značjkama partizana protive se tvrdnje, koje se ponekada iznose u hrvatskoj javnosti, da su u tomu tobožnjem antifašističkom pokretu Hrvati sudjelovali u velikom broju i nadprosječno više nego i jedan drugi

narod bivše Jugoslavije. Ako je to istina, onda taj partizanski, odnosno novimenovani antifašistički pokret, nije mogao biti ni protuhrvatski ni srpski, nego samo općejugoslavenski pokret, pa ni komunistička Jugoslavija nije Hrvatima silom nametnuta, a bile bi netočne i Stepinčeve riječi, da se je hrvatski narod «plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu». Stoga je tu tvrdnju potrebno provjeriti, što ne će biti teško, jer o tomu postoje i hrvatski i partizanski i inozemni izvori, a oni su međusobno podudarni.

U svomu govoru održanom 1944. u Zagrebu, u Hrvatskomu državnom saboru, dr. Mladen Lorković, ministar vanjskih poslova Nezavisne Države Hrvatske, iznio je, na temelju izvješća Ministarstva oružanih snaga od 3. siječnja 1944. podatke, prema kojima su 1942. godine partizani najvećim dijelom bili Srbi (domaći i Srbijanci) i Crnogorci – oko 90%; Hrvati (katolici u Gorskou Kotaru, Primorju, Dalmaciji, vrlo malo u krajevima sjeverno od rijeke Save, te muslimani u Bosni) oko 8%. U partizanskim stožerima Srbi su također u većini, ali osim nešto Hrvata i Slovenaca, u njima ima dosta Židova. Prema tim istim izvorima, partizansko je vodstvo u 1943. godini razvijalo organizaciju svojih postrojbi na cijelomu

Partizanska proslava

Časnik jugoslavenske vojske u društvu četnika

hrvatskom državnom području, a provodilo je i prisilnu mobilizaciju, osobito među Hrvatima sjeverno od rijeke Save i bosanskohercegovačkim muslimanima, pa je i nacionalni sastav tih postrojbi bio izmijenjen. Na kraju 1943. Srbi (domaći i Srbijanci) bili su i dalje u izravitoj većini, oko 75 – 80%; Hrvati (katalici i muslimani) oko 15 – 20%, s tim da se naglašava, da među njima ima dosta prisilno unovačenih i Slovenci oko 3 – 5%. U partizanskim stožerima Srbi su u većini, slijede ih Židovi, a tek onda dolazi nešto Hrvata i Slovenaca. Izgleda, da njemački vojni krugovi ističu još veći udio Srba u partizanskim vojnim postrojbama na području Nezavisne Države Hrvatske. Lorković tvrdi, da mu je jedan visoki i mjerodavni njemački general priopćio, da se po njihovim podacima partizani sastoje 80 – 90% od Srba (2). U skladu s ovim podacima je i izveštje apostolskoga vizitatora Marconea, poslano kardinalu Maglioneu u Vatikan 8. svibnja 1943., u kojemu se tvrdi, da su četnici «svi redom raskolnici», a pobunjenici, očito misleći pod tim izrazom na partizane, «gotovo svi rasklonici», dakle pravoslavci (3).

Na slične zaključke nas navode i partizanski izvori, samo što su oni u počeku manje konkretni, ali ne ostavljuju

ni najmanje dvojbe, da se partizanstvo u golemoj većini sastoji od Srba i Crnogoraca, jer Hrvati neće da idu u partizane. Komunisti su uporno nastojali stupiti u dodir s hrvatskim seljacima, ne bi li ih privukli u partizane, ali im je sav napor bio uzaludan. To se vidi iz izveštja dr. Pavla Gregorića, člana Centralnog komiteta KP Hrvatske, podnesenoga u svibnju 1942. Dajući ocjenu dotadašnjega rada komunista u sjevernoj Hrvatskoj, Ivo Marinković, poznati komunistički prvak, u prosincu 1942. je zaključio: «Naši drugovi nisu uspjeli da uvjere hrvatskog seljaka da je jedini pravi put pristupanje partizanima, i u tom pravcu treba još mnogo da se radi» (4). O tim odnosima prema partizanima, ne samo hrvatskoga nego i drugih naroda s područja bivše Jugoslavije, sigurno je Broz znao najviše, pa je on s partizanske strane i najvažniji svjedok. Na savjetovanju u Vrhovnom štabu u Stolicama 27. rujna 1941. u svezi s razvijkom partizanskoga pokreta u Hrvatskoj, dao je ovakvu ocjenu: «Slabost partizanskog pokreta u Hrvatskoj je u tome što obuhvaća srpsko stanovništvo na Kordunu, u Lici itd., a međutim vrlo mali broj Hrvata – seljaka. Najsuvjesniji dio radništva odazvao se je pozivu Komunističke partije i stupio u partizanske

redove. Ali ni ti odredi nemaju dovoljno podpore od hrvatskog stanovništva ...» (5). Bijesan zato što Hrvati ne stupaju u partizanske redove, Broz je u svomu članku pisanim polovicom travnja 1942. optužio Mačeka i Hrvatsku seljačku stranku, da su «glavna smetnja u Hrvatskoj da hrvatski narod nije do sada stupio masovno, po primjeru srpskog, crnogorskog i slovenačkog naroda, u oružanu borbu protiv okupatora», oni su mu, dakle, «glavna smetnja za opći narodni ustank protiv okupatora u Hrvatskoj» (6). I u članku «Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti Narodnooslobodilačke borbe», napisanom između 10. i 15. prosinca 1942., Broz je nastavio s pohvalama Srba zbog njihovog sudjelovanja u partizanima. On tu, naime, piše, da se u partizanskim redovima, «od samog početka pa do danas, nalaze u ogromnoj većini baš Srbi, umjesto da bude obrnuto». Ti Srbi u partizanima nisu, po Brozu, bilo kakva većina. «Baš srpski, crnogorski, bosanski i lički partizani i brigade koje su bile sastavljene gotovo isključivo od Srba vodili su i danas vode nemilosrdnu borbu ne samo protiv okupatora već i protiv četnika Draže Mihailovića i ostalih neprijatelja ugnjetenih naroda». Dakle, partizanske postrojbe sastavljene su gotovo isključivo od Srba, kaže Josip Broz. Ostali narodi, pa i Hrvati, zanemarive su mu veličine. Takvo stanje nije bilo samo u jednom trenutku, nego je trajalo od početka rata pa do kraja 1942. godine, kada on piše taj svoj članak. «Srpski je narod», tvrdi Broz, «da i još uvijek daje najveći doprinos u krvi...», pa poziva i druge narode, da slijede taj primjer (7). Sličnih tvrdnji moglo bi se još naći u njegovim «Sabranim djelima».

Naravno, 1943. godina donijela je mnoge političke i vojne promjene, koje su išle na ruku partizanima. Najvažniji takav događaj bila je kapitulacija Italije u rujnu te godine. Po višoj vojnoj zapovijedi talijanska vojska je partizanima

predavala oružje i područja, u kojima se je nalazila, prije nego što su je hrvatske i njemačke postrojbe uspjele razoružati i zaposjeti ta područja. Partizani su iskoristili privremeno zaposijedanje pojedinih sela i gradova, pa su proveli prisilnu mobilizaciju i tako povećali udio Hrvata u svojim redovima. Taj udio je zbog raznih razloga lagano rastao sve do jeseni 1944. godine. Tada su se iz južne Hrvatske povlačile hrvatske i njemačke vojne postrojbe, a na njihovo mjesto dolazili su partizani, koji su nastavili s prisilnom općom mobilizacijom pučanstva u svoje postrojbe. Zahvaljujući toj činjenici, broj Hrvata u partizanima, na području današnje Republike Hrvatske, nadmašio je broj Srba, ali je razmјerno, prema udjelu jednih i drugih u ukupnomu pučanstvu, daleko zaostajao za Srbima. Prema istraživanjima Mladena Ivezića, broj Hrvata i Srba u partizanima pod zapovjedništvom Glavnog štaba Hrvatske tek početkom rujna 1944., gledano u absolutnim brojkama, bio je odprilike podjednak (8), a 30. studenoga 1944. Hrvati su nadmašili Srbe. Tu treba napomenuti, da su ispod vlasti Glavnoga štaba Hrvatske bili izuzeti Vinkovci i područja istočno od njih, ali mu se je vlast prostirala na livanjsko – duvanjsko područje, pa se može reći, da je jedno s drugim bilo kompenzirano i da je taj štab odprilike pokrivaо područje današnje Republike Hrvatske. Pod njegovim zapovjedništvom bio je 30. studenoga 1944. ukupno 121.341 partizanski vojnik, od toga 73.327 ili 60,40% Hrvata, a 34.753 ili 28,64% Srba, dok razlika odpada na ostale narode (9). Od ukupnoga broja stanovnika, u Hrvatskoj je, prema popisu od 1948. godine, bilo 79,2% Hrvata i 14,5% Srba. Dakle, u Republici Hrvatskoj Hrvata je u partizanima bilo gotovo 19% manje nego je njihov udio u ukupnomu pučanstvu, dok je Srba bilo gotovo dvostruko više od njihova udjela u ukupnomu pučanstvu. Valja napomenuti, da je 6. lička proleterska brigada, sas-

Sukreatori službene ideologije o partizanima kao hrvatskoj vojsci

tavljena uglavnom od Srba, bila upućena u Srbiju i istočnu Bosnu, pa bi razmjerni udio Srba u partizanima bio veći, a Hrvata manji, da je i ona uzeta u obzir pri računanju. No, u Istri, dijelovima hrvatskoga priobalnog područja i na nekim otocima, zbog talijanskog nasilja bolje je uspijevala partizanska promidžba, pa je bio i veći odlazak u partizane. Zato je u Republici Hrvatskoj razmјerni udio Hrvata u partizanima sigurno veći nego među bosanskohercegovačkim ili srijemskim Hrvatima. Da se je taj udio računao za Hrvate kao cjelinu, onda bi on u odnosu na ostale narode s područja bivše Jugoslavije sigurno bio manji nego što je to iskazano samo za Republiku Hrvatsku.

U isto vrijeme, dok je u Republici Hrvatskoj bilo 73.327 Hrvata u partizanima, u Hrvatskim oružanim snagama (domobranstvo, ustaška vojnica, oružništvo) bilo ih je oko 150.000, dakle dvostruko više. Uzmemo li u obzir, da je među hrvatskom vojskom moralno dolaziti do demoralizacije i da je barem polovica partizanskih boraca slijom otjerana u partizane, možemo zaključiti, da ni 20% hrvatskoga naroda 1945. godine nije pristajao uz pokret, pa zvao se on partizanski ili antifašistički,

koji mu ruši hrvatsku državu, gazi vjeru i otimlje njivicu. On je čvrsto stajao uz Nezavisnu Državu Hrvatsku, koja mu je jamčila i čuvala sva ta dobra.

Dakle, daleko je od istine tvrdnja, da je hrvatski narod nadprosječno i više nego i jedan drugi narod bivše Jugoslavije sudjelovao u partizanima. Bilo je upravo obratno.

Bilješke:

1. Josip Broz – Tito: Sabrana djela, sv. 13., Beograd, 1982., str. 196. – 197.
2. Mladen Lorković: Pod jednom kapom, Sarajevo, 1944., str. 44. i 45.
3. Jure Krišto: Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941. – 1945. – Dokumenti, sv.2., Zagreb, 1998., str. 268.
4. Fikreta Jelić – Butić: Hrvatska seljačka stranka, Zagreb, 1983., str. 158. i 172.
5. Josip Broz – Tito, nav. Dj., sv. 7., str. 137.
6. Isto, sv. 10., str. 27.
7. Isto, sv. 13., str. 100.
8. Mladen Ivezić: Genocid nad Hrvatima zapovijeda Tito, Zagreb, bez godine izdanja, str. 399. – 400.
9. Nikola Anić: Oružane snage NOP – a Hrvatske u vrijeme njezina oslobođenja podkraj 1944. i na početku 1945., «Časopis za suvremenu povijest», br. 1., Zagreb, 1985., str. 103., 104. i 123.

Don Eugen Konatić (1910-2006)

politički zatvorenik (1947-1951)

Don Eugen Konatić

Draga rodbino, prijatelji, znaci i štovatelji pok. don Eugena Konatića,

Ispraćajući posmrtnе ostatke dragog nam pokojnika don Eugena Konatića, don Đenija, kako smo ga svi zvali, želim u ime mnogih od vas ovdje nazočnih, ali pogla-

vito u ime njegovih župljana s otoka Pašman – iz Neviđana, Mrljana, Banja, Ždrelca i Dobropoljane - sa samo nekoliko riječi iskazati iskrenu zahvalnost za njegov predani pastoralni rad, za svu onu duhovnu pomoć koju je požrtvovno pružao svima kojima je bila potrebita. Ostao je u trajnom sjećanju svih svojih vjernika kao revan svećenik, neobično radin, dostojanstven u ophođenju sa svima. Prijatelji, pa i oni koji mu nisu bili skloni, pamtit će don Đenija po njegovim vrlo čvrstim ljudskim, vjerskim, moralnim i domoljubnim načelima.

Osobno sam ga dosta dobro poznavao. Sjećam ga se već kao dijete kada je kao naš župnik dolazio u skromni dom mojih roditelja u Mrljanim, gdje je uvijek bio drag i častan gost. Njemu sam zahvalan za prvu vjersku poduku, uz onu roditeljsku, te prvu pričest. Imali smo, iako u različitim razdobljima, istoga učitelja, legendarnog i plemenitog don Marka Cvitanovića, dugogodišnjega župnika u mjestu Pašman.

Isti diktatorski jugokomunistički režim nas je proganjao i zatvarao. Don Đenio je potpuno nedužan proveo 4 godine u zloglasnome zatvoru u Staroj Gradiški od 1947. do 1951. Bio je jedan od tisuća i ti-

suća hrvatskih domoljuba koji su bili "kriči" i robijali su po različitim jugoslavenskim kazamatama samo zato jer nisu skrivali svoje nacionalne, a često i vjerske osjećaje. Ovdje govorim i kao član zajedničkoga nam Hrvatskoga društva političkih zatvorenika. Ono što u ovoj prigodi želim još posebno istaknuti je to da don Đenio nikada, pa tako ni u trenutku kada je ostvaren san sviju nas, a to je neovisna i slobodna Hrvatska, baš kao i ogromna većina političkih uznika, nije prema svojim progoniteljima pokazivao nikakvih osvetničkih osjećaja. Dapače, on im je svima, kao svećenik i čovjek duboko prožet vjerom, oprostio.

Kao vjernik čvrsto vjerujem da će ga Gospodin za sve ono što je kao svećenik i domoljub pretrpio zbog postojanosti u vjeri i u svom svećeničkom pozivu, zbog ljubavi za svoj narod i Domovinu, nagraditi nebeskim kraljevstvom.

Dragi don Đenio, počivaj u miru Božjem u ovoj Hrvatskoj zemlji koju si uvijek nesebično ljubio!

Zadar, 27. lipnja 2006.

*Ive Livljanić, prof.
veleposlanik u miru*

U SPOMEN

Krajem mjeseca lipnja o. g. preminuo je hrvatski politički uznik i najstariji svećenik zadarske nadbiskupije, don Eugen Konatić.

Rodio se u Velom Ižu 1910. godine. 26. V. 1947. g. osuđen je presudom Okružnog narodnog suda u Zadru (K. 85/47, sudac Branko Novaković) na 7 godina zatvora s prisilnim radom i 4 godine gubitka političkih i građanskih prava. Konatić je optužen da je širio lažnu propagandu uperenu protiv komunizma i Jugoslavije, te da je tako u razgovoru s mještanima Neviđana na otoku Pašmanu govorio da demokracija nije podpuna jer da izbori ni-

su provedeni slobodno; da je mještane pozivao da sprječe komuniste koji ometaju njegovu svećeničku službu; te da je od mještana tražio da ne uzimaju crkvene zemlje, zemlje koju su komunisti prema svojoj «agrarnoj reformi» oduzimali, odnosno otimali Katoličkoj crkvi.

Ostali optuženici su bili don Eugenovi župljani iz Neviđana, koji su proglašeni krivima zbog pokušaja oslobođanja svoga vjerskoga pastira, kojega je milicija htjela odvesti u Šibenik.

Pritvor i robiju u Staroj Gradiški izdržavao je od 16. svibnja 1947. do 29. ožujka 1951. godine.

Novčanu naknadu za dane provedene u zatvoru don Eugen je darovao župnoj crkvi sv. Petra i Pavla u rodnom Velom Ižu, i to za crkvenu fasadu, krstioniku, kameni oltar i drugo. Prebrodivši sve progone i stradanja koja je doživio zbog svoje narodne i vjerske savjesti, prošle godine je obilježio 70. godinu svećeništva.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

Zadar, 29. 6. 2006.

Prof. Bruno Zorić

Branko Brusar

(1921. – 2006.)

Prof. Branko Brusar bio je redovit posjetitelj jeronimskih književnih večeri, a u časopisu «Marulić» je surađivao, npr. prilozima o Shakespeareu i A. Popeu, još od 1971. godine. Kao stručnjak za englesku književnost i jezik djelovao je i u Društvu hrvatskih književnih prevodilaca i Školi stranih jezika. Iako je doživio staračku dob (osamdeset šest godina), uvijek je izgledao vitalno, pa nas je vijest o njegovoj smrti iznenadila i rastužila. Za taj tužni događaj (13. VI.) saznali smo na Tijelovo, 15. VI., kada nam je jedan od njegovih sinova, Dubravko, poslao osmrtnicu, pa sam ga odmah nazvao da mu izrazim sućut u ime HKD-a i svoje osobno. Zadnji put sam s Brankom razgovarao na misi za pokojne članove HKD-a, u crkvi Ranjenog Isusa, kad mi se potužio da ne može prežaliti smrt voljene supruge.

Branko je bio športski tip. Bavio se naročito športovima na vodi, kao i njegovi sinovi, te planinarstvom. Rado se sjećam zajedničkih odlazaka na Sljeme, koji su bili popraćeni njegovom pjesmom i svirkom na gitari. Upoznao sam ga kad sam nakon raspuštanja lepoglavskog «crnog bataljona» došao na prisilni rad u Srbiju. Na robiju sam bio otisao kao đak IV. raz-

reda gimnazije, a on je na zemunsko gradilište došao kao već diplomirani profesor. Ponudili su mu rad u kancelariji, ali je to odbio. Javno je ispovijedao svoje katoličko i rodoljubno opredjeljenje. Nakon fizičkog rada čitao bi Svetu pismo i neke engleske knjižice raznih autora, o čemu bismo razgovarali na Lekinu brdu u Beogradu. Kad smo se tata i ja vratili s robije, došao je k nama u stan i zamolio mojeg oca da pregleda njegov prvi prijevod, roman «Pobuna na brodu Caine». Kad sam pak prebolio prvi infarkt, preporučio mi je neke prirodne lijekove za srce.

Rodio se 27. III. 1921. u Novoj Vesi kod Varaždina. Maturirao je na varaždinskoj gimnaziji te u Zagrebu započeo studirati jezike (engleski, francuski i njemački), ali ga je u tome prekinuo drugi svjetski rat odnosno odlazak u domobranstvo. Kao domobranci časnik preživio je Bleiburg i križni put, a nakon amnestije završio je studij. Bio je profesor u Virovitici, kada je ondje upoznao svoju buduću suprugu Katarinu Sinović, nastavnicu povijesti i zemljopisa, s kojom će imati četvero djece. Uskoro je na montiranom procesu osuđen na višegodišnju robiju. Vrativši se iz zatvora, nije imao pravo na putovnicu,

ali je radio kao direktor tečajeva engleskog jezika pri američkom konzulatu u Zagrebu. Dobivši, 1967. godine, putovnicu, otisao je u Kanadu, gdje je i magistrirao, a 1970. postao je lektor engleskoga na zagrebačkoj anglistici, gdje je ostao do umirovljenja 1986. godine.

Uz vlastite radove, pjesme i kritike, bavio se uglavnom prevodenjem. Preveo je na hrvatski tridesetak knjiga (Faulkner, Conrad, Meredith...), a s hrvatskoga na engleski prevodio je prozu i poeziju Šenoe, Kranjčevića, Nazora, Ivane Brlić Mažuranić, Šopa, Hitreca itd. U Bibliji izašloj u izdanju Stvarnosti i HKD-a sv. Jeronima nalazi se i ime Branka Brusara, kao prevoditelja I. i II. knjige o Makabejcima.

Oprostili smo se od još jednog prijatelja, koji je svojim djelovanjem zadužio obitelj, Crkvu i domovinu. Uvijek će nam pred očima biti njegov snažni lik kao uzor za nasljedovanje. Posebno smo ga cijenili mi drugovi s robije.

Radovan GRGEC

(Marulić 4/2006)

U SPOMEN

BOŽIDAR JAKŠIĆ

1923. – 2006.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Varaždin

U SPOMEN

dr. MARIJA BUKOJEVIĆ rođ. Donabidović

1927. – 2006.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ

PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XXXVIII.)

3267. **TOMAŠIĆ, Cecilija** (Franjo) - rođ. 01.01.1909. u Đurđenovcu. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPNO čl. 3. t. 14. na 12 god. zatvora.

3268. **TOMAŠIĆ, Anda** (Ivo) - rođ. 01.01.1926. u Baziku. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Požega po ZPND čl. 3. t. 3. na 2 god. zatvora.

3269. **TOMAŠIĆ, Kristina** (Ivan) - rođ. 01.01.1924. u Burlincima. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Ogulinskog Područja po OVS čl. 14.i 15. na 2 god. zatvora.

3270. **TOMAŠIĆ, Marica** (Đuro) - rođ. 17.07.1923. u Međurači. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

3271. **TOMAŠIĆ, Marija** (Vinko) - rođ. 03.08.1902. u Brezovljanim. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.

3272. **TOMAŠINJAK, Marica** (Franjo) - rođ. 16.02.1925. u Kobalu, Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3, t. 7, na 15 god. zatvora.

3273. **TOMAŠIĆ, Anica** (Antun) - rođ. 29.09.1922. u Varaždinu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl. 3, t. 3. na 1 god. zatvora.

3274. **TOMAŠIĆ, Rozalija** (Antun) - rođ. 13.07.1905. u Zagrebu. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14. na 14 mjes. zatvora.

3275. **TOMAŠIĆ, Zlata** (Franjo) - rođ. 15.04.1911. u Vrbovsko. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb zbog SURADNJE S NEPRIJATELJEM na 6 god. zatvora.

3276. **TOMBAŠKO, Dragica** (Franjo) - rođ. 25.10.1897. u Zagrebu. Osuđ. 1948. presudom Okružnog suda Osijek po čl. 3, t. 14. na 8 mjes.. zatvora.

3277. **TOMČIK, Ivanka** (Ivan) - rođ. 03.04.1913. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 7. na 20 god. zatvora.

3278. **TOMEKOVIĆ, Jana** (Tomo) - rođ. 01.01.1908. u Šušnjarima, Čazma. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

3279. **TOMIĆ, Antun** (Mate) - rođ. 25.11.1915. u Nova Gradiška. Osuđ. 1946. presudom Okružnog Narodnog suda Sl. Brod zbog član ustaškog pokreta na 5 god. zatvora.

3280. **TOMIĆ, JOSIPA** () - rođ. 01.01.1923. u Đakovu. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND ČL. 1, t. 4. I čl. 4. t. 4. na 2 god. zatvora.

3281. **TOMIĆ, JOSIPA** () - rođ. 01.01.1923. u ĐAKOVO. Osuđ. 1946. presudom po na 6 mjes.. zatvora.

3282. **TOMIĆ, Ruža** (Pavo) - rođ. 01.01.1921. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 13 mjes.. zatvora.

3283. **TOMIEK, Kata** (Josip) - rođ. 23.04.1924. u Ljubešćici, Varaždin. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

3284. **TOMINAC, Jela** (Ujka) - rođ. 01.01.1920. u Tomincu. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Gospic po ZPND čl. 3. t. 14, na 9 mjes.. zatvora.

3285. **TOMINAC, Katica** (Grga) - rođ. 01.01.1923. u Čačincima. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po ZPND čl. 11. na 1 god. i 6 mjes. zatvora.

3286. **TONLINOVIĆ, Marica** (August) - rođ. 03.05.1926. u Novoj Gradiški. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Sl. Požega po pomaganje odmetnika i protudržavna propaganda na 10 god. zatvora.

3287. **TONLJANOVIĆ, Blanka** (Marko) - rođ. 13.06.1925. u Daruvaru. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.14. na 4 god. zatvora.

3288. **TONLJEMOVIĆ, Anka** (Antun) - rođ. 01.01.1889. u Klanjeu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Kohande Zagreb po ZPND čl. 3, t. 3. na 3 god. zatvora.

3289. **TONLJENOVIĆ, Ana** (Blaž) - rođ. 24.12.1906. u Zagrebu. Osuđ. 1961. presudom Okružnog suda Zagreb po KZ čl. 303. na 2 god. zatvora.

3290. **TONLJENOVIĆ, Ana** (Jure) - rođ. 25.07.1913. u Bukovcu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl.13.,14. na 20 god. zatvora.

3291. **TONLJENOVIĆ, Branka** (Ivan) - rođ. 01.01.1918. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Okružnog suda Karlovac po ZPND čl.3.t.14. na 16 mjes. zatvora.

3292. **TONLJENOVIĆ, JOSIP** () - rođ. 17.03.1915. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom O.S. Sl. Brod zbog član ustaškog pokreta na 1,5 god. zatvora.

3293. **TONLJENOVIĆ, Kata** (Mato) - rođ. 01.01.1923. u Podoštiri, Gospic. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda J. A. Korpuske Vojne Oblasti po UVS čl. 13. i 14, na 20 god. zatvora.

3294. **TONLJENOVIĆ, Manda** (Pavle) - rođ. 01.01.1895. u Trnavi, Gospic. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Gospic po UVS čl.14. na 2 god. zatvora.

3295. **TONLJENOVIĆ, Slavica** (Antun) - rođ. 01.01.1920. u Novoj Gradiški. Osuđ. 1945. presudom po ZPND čl. 3. t. 4. i 6. i čl. na 6 god. zatvora.

3296. **TONLJENOVIĆ, Alanda** (Petar) - rođ. 01.01.1904. u Novom Selu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda JA po UVS čl.14. na 2 god. zatvora.

3297. **TONMOVIĆ, MIRA** () - rođ. 09.12.1922. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl.14. na 20 god. zatvora.

3298. **TONMUŠIĆ, Luca** (Antun) - rođ. 26.11.1925. u Baziku. Osuđ. 1945. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl. 11. na 3 god. zatvora.

3299. **TONČIĆ, Katica** (Juraj) - rođ. 13.11.1923. u Sv. Klari. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Zagreb po čl.3.t.14. na 4 god. zatvora.

3300. **TONČIĆ, Nada** (Emila) - rođ. 01.10.1924. u Rijeki. Osuđ. 1956 presudom Okružnog suda Rijeka po KZ čl. 105. st. 2. na 3 god. zatvora.

3301. **TONKOVIĆ, Bara** (Luka) - rođ. 01.01.1925. u Šamarici. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3, t. 14. na 2 god. zatvora.

3302. **TONKOVIĆ, Roza** (Luka) - rođ. 03.04.1948. u Šamarici, Bjelovar. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. i 14, na 18 mjes.. zatvora.

3303. **TOPALOVIĆ, Mandica** (Marko) - rođ. 18.10.1921. u Sl. Brodu. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl. 3. t. 14, na 3. god. zatvora.

3304. **TOPALOVIĆ, Marta** (Ivan) - rođ. 29.02.1908. u Osijeku. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 14, na 8 god. zatvora.

3305. **TOPIĆ, Marija** (Grga) - rođ. 01.01.1950. u Opatiji. Osuđ. 1977. presudom Okr. suda Zagreb po 111/2 na 2 god. i 6 mjes. zatvora.

3306. **TOPIĆ, Vikica** (Franjo) - rođ. 13.12.1925. u Cerniku, Nova Gradiška. Osuđ. 1951. presudom Kot. suda Maribor po čl. PROTIV POSTOJEĆEG PORETKA na 17 mjes.. zatvora.

3307. **TOPLJAK, Slavica** (Franjo) - rođ. 22.07.1922. u Kostajnici. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 11 god. zatvora.

3308. **TORBARINA, Marija** (Andrija) - rođ. 30.06.1926. Osuđ. 1945. presudom Okružnog Narodnog suda Zadar po ZPND čl.3.t.14. na 13 god. zatvora.

3309. **TOROŠ, Bula** (Karlo) - rođ. 01.01.1920. u Osijeku. Osuđ. 1972. presudom Opće suda Osijek po KZ čl. 119/1 na 2 mjes.. zatvora.

3310. **TOSIN, Kata** (Franjo) - rođ. 12.10.1909. u Kalinovcu. Osuđ. 1947. presudom Kot. Nar. suda Đurđevac po ZPND čl.3.t.5. na 8 mjes. zatvora.

3311. **TOŠAJ, Viša** (Mirko) - rođ. 16.06.1919. u Grtovcu, Zlatar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 14, na 5 god. zatvora.

3312. **TOŠIĆ, Marija** (Jare) - rođ. 01.01.1921. u Razvodnji. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda u Splitu po ZPND čl.11, na 2 god. zatvora.

3313. **TOŠLJER, Danica** (Petar) - rođ. 02.03.1911. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 13. i 14, na 3 god. zatvora.

3314. **TOTIĆ, Ankica** (Franjo) - rođ. 14.07.1924. u Torkoživcu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.1. na 15 god. zatvora.

3315. **TOVERNIĆ, Viktorija** (Jakob) - rođ. 14.11.1925. u Brestovcu, Varaždin. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 3 god. zatvora.

3316. **TOVRENIĆ, Amalija** (Mirko) - rođ. 01.01.1925. u Varaždinu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl.3.t.14. na 4 god. zatvora.

3317. **TRAJAN, Reza** (Ivan) - rođ. 29.01.1915. u Čepinu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda za Vojnu Obl. Slavonije po UVS čl. 14. na 5 god. zatvora.

3318. **TRAUNER, Ana** (Alojz) - rođ. 06.08.1903. u Zagrebu. Osuđ. 1951. presudom Vrh. Sodišće Ljuljana po KZ čl. 100. na 10 god. zatvora.

3319. **TRBOJEVIĆ, Ema** (Ljijban) - rođ. 07.08.1912. u Topolovici, Grubišno Polje. Osuđ. 1946. presudom Okr. suda Daruvar po ZPNB čl. 3, t. 14, na 18 god. zatvora.

3320. **TRBOJEVIĆ, Marica** (Pavao) - rođ. 27.03.1918. u Bakiću, Podr. Slatina. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 8 i 14. na 4 god. i 6 mjes. zatvora.

3321. **TRBOJEVIĆ, Zlata** (Pavle) - rođ. 25.10.1916. u Bakiću, Podr. Slatina. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.3 i 14. na 6 god. zatvora.

3322. **TREČIĆ, Reza** (Antun) - rođ. 01.01.1887. u Hrvatska Dubica, Kostajnica. Osuđ. 1948. presudom Okružnog suda Sisak po ZPND čl.3.t.14. na 3 god. zatvora.

3323. **TREFNY, Berta** (Paul) - rođ. 01.01.1922. u Zürichu. Osuđ. 1949. presudom Okružnog suda Za Grad Zagreb po ŠPIJUNAŽA na 9 god. zatvora.

3324. **TREFNY, Gertrud** (Bert) - rođ. 19.04.1922. u Švicarskoj. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.8. na 9 god. zatvora.

3325. **TRENSKI, Kata** (Pavao) - rođ. 14.09.1902. u Petru, Orahovac. Osuđ. 1945. presudom Okružnog Nar. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 10. na 1 god. zatvora.

3326. **TRGOVČIĆ, Ivanka** (Andrija) - rođ. 23.10.1923. u Dugoj Resi. Osuđ. 1946. presudom Okružnog Narod. suda Karlovac po ZPND čl. 2, na 1 god. zatvora.

3327. **TRIPOLJSKI, Marija** (Nikola) - rođ. 01.01.1919. u Rajevu Selu. Osuđ. 1946. presudom Odjel Unutrašnjih Poslova po PRIJETNJA, PRISTAŠA USTAŠA na 2 mjes. zatvora.

3328. **TROJNIK, Dora** (Franjo) - rođ. 29.08.1920. u Bjelovaru. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. na 4 god. zatvora.

3329. **TROŠIĆ, Marija** (Ivan) - rođ. 31.08.1923. u Osijeku. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl.13.,14. na 8 god. zatvora.

3330. **TROŠIĆ, Marija** (Ivan) - rođ. 31.08.1923. u Osijeku. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 14. na 8 god. zatvora.

3331. **TRSTENJAK, Ankica** (Ivan) - rođ. 03.01.1926. u Međimurje, Čakovec. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Varaždin po ZPND čl.3.t.14. na 6 god. zatvora.

3332. **TRSTENJAK, Marija** (Florijan) - rođ. 01.01.1900. u Trnovčak, Čakovec. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Varaždin po ZPND 6L.3.t.14. na 2 god. zatvora.

3333. **TRUNK, Marica** (Ivan) - rođ. 20.07.1928. u Đakovo. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Požega po ZPND čl. 3., 9 i 11. na 3 i pol god. zatvora.

3334. **TRUPELJA, Kata** (Stevo) - rođ. 01.01.1922. u Zagrebu. Osuđ. 1949. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.

3335. **TRUPELJAK, Kata** (Ivan) - rođ. 24.11.1919. u Zagrebu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 10 god. zatvora.

3336. **TRUSIĆ, Ljubica** (Pavo) - rođ. 16.03.1903. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Okružnog suda Brodu po ZPND čl. 9. t. 1. na 2 god. zatvora.

3337. **TUDORIĆ, Vjekica** (Stjepko) - rođ. 01.01.1903. u Dubrovniku. Osuđ. 1949. presudom Okr. suda Dubrovnik po ZPND čl. 3. t. 14. na 4 god. zatvora.

3338. **TULIĆ, Ivka** (Nikola) - rođ. 09.09.1927. u Puli. Osuđ. 1950. presudom Vojnog suda Split po ZURD čl.29/1 na 15 mjes. zatvora.

3339. **TUNUKOVIĆ, Ana** (Anton) - rođ. 16.05.1901. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po ČLAN KULTURBUNDA na 1 god. zatvora.

3340. **TURBOV, Ana** (Đuro) - rođ. 04.02.1918. u Resniku. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14 na 1 god. zatvora.

3341. **TURČIĆ, Jaga** (Stjepan) - rođ. 01.01.1923. u Selo Tunce. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 3 god. zatvora.

3342. **TURIĆ, Đuro** (Ivan) - rođ. 26.03.1934. u Ašikovcima. Osuđ. 1957. presudom Kotorski suda Požega po KZ čl. 303. na 2 mjes. zatvora.

3343. **TURIN, Jelena** (Vinko) - rođ. 24.09.1896. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 14. na 11 god. zatvora.

(nastavit će se)

IN THIS ISSUE

This issue contains an article written by Dr. Tihomil Drezga, Head of the Legal Department of the Ministry of Foreign Affairs of the Independent State of Croatia, published for the first time in March 1945 as a response to those who were legally contesting the legitimacy of the creation and existence of the Independent State of Croatia. **Dr. Tihomil Drezga** proves in his text that the Independent State of Croatia was realised in a forceful, revolutionary way, but also that the upheaval was done by the Croatian people, and that the state was built on the Croatian people's will, which makes the Independent State of Croatia the realisation of the internationally accepted principle of self-determination of the people, which is guaranteed to the Croatian people as well.

In his article "Lies about the genocide Croat character", **Ivan Vukić** responds to Ivo Goldstein's blasphemic statements that the post-war slaughter of Croats were morally justified due to alleged crimes committed by the Independent State of Croatia against the Jewish and Serb popu-

lation. Ivan Vukić rejects the claim about the racist nature of the Croatian state, and lists the names of Croat national ideologists and 28 generals of the Independent State of Croatia with Jewish origin, who made 21% of members of the generals' core of the Croatian Armed Forces.

In his memoirs, **Jesuit Ivan Dilber** describes his arrest at the Jesuit monastery in Zagreb, in July 1945, his interrogations, trial and the six-year sentence, as well as forced labour in communist camps, especially in Stara Gradiška. This testimony is especially significant for its detailed description of the communist repressive regime's attitude towards the freedom of confession of its citizens, both at liberty and in prisons.

Ivona Dončević writes about the ways of organising of Croatian political emigrants abroad and the struggle for Croatian state independence through cultural institutions and magazines in the languages of the host nations, in which they were disclosing lies of the communist Yugoslavia and thus influenced public opinion. In

1950's, a group of Croat emigrants had established in Argentina "The Croat – Latin American Cultural Institute", which in 1960 launched magazine "Studia Croatica". A bit later, in 1976, "Kroatische Berichte" magazine in the German language was launched by Croat emigrants.

Ivan Gabelica in his article "Partisans and the Croatian People" reveals the actual nature of the so-called anti-fascist movement in Croatia, which was totally controlled by the Communist Party of Yugoslavia and which was not built upon any democratic foundations. Also, Ivan Gabelica shows that the partisan movement was absolutely dominated by Serbs, for a long time, and towards the end of the war they were in relative majority, and the purpose of the movement was to subvert the Independent State of Croatia and restore Yugoslavia based on communist system, against the will of the Croatian people and contrary to the western democracies' tradition of freedom. □

Pier

IN DIESEM HEFT

Als Antwort denen die von rechtlichen Standpunkt die Legitimität der Entstehung und Existenz des Unabhängigen Staates Kroatien in Frage stellten, veröffentlichte in März 1945 der Vorsteher des Außenministeriums des Unabhängigen Staates Kroatien **Dr. Tihomil Drezga** den Artikel das wir, in diesem Heft als Nachdruck veröffentlichten. In seinem Text beweist Dr. Tihomil Drezga, dass der Unabhängiger Staat Kroatien zwar durch Gewalt, durch eine Revolution entstand, aber dass der Umsturz auf der Wille des kroatischen Volkes ruht und dass dieser Staat Ausdruck des Willens des kroatischen Volkes ist. Auf Grund des international anerkannten Selbstbestimmungsrechtes, das auch dem kroatischen Volke zusteht, ist der Unabhängige Staat Kroatien Ausdruck des Willens des Volkes.

In dem Artikel „Laži o genocidnosti Hrvata“ antwortet **Ivan Vukić** auf erschreckende Behauptungen von Ivo Goldstein, der behauptete, dass das die Nachkriegsmassaker an den Kroaten wegen angeblichen Verbrechen die das Regimes des Unabhängigen Staates Kroatien an den Juden und serbischen Bevölkerung

verübte, moralisch gerechtfertigt waren. Ivan Vukić lehnt die Behauptung von der rassistischen Natur des kroatischen Staates ab und führt die Namen der kroatischen Ideologen und die Namen der Generäle des Unabhängigen Staates Kroatien von denen die 28 jüdischen Abstammung waren, was 21% des gesamten Generals der Kroatischen Streitkräfte ausmachte.

In seinen Erinnerungen beschreibt **Pater Ivan Dilber** seine Verhaftung in dem Kloster der Jesuiten in Zagreb in Juli 1945. Er beschreibt die Verhöre, Verurteilung in einem Schauprozess zu sechs Jahre Zwangsarbeit und die Zwangsarbeit in den kommunistischen Lagern, besonders in Stara Gradiška. Diese Zeugnis ist wegen der detaillierten Beschreibung des Verhaltens des kommunistischen Repressiven Regimes zur Religionsfreiheiten der Bürger wie in der Freiheit so auch in Gefängnissen.

Ivana Dončević schreibt über die Vielfalt der Organisierung der kroatischen politischen Emigration im westlichen Ausland und ihre Kampf für die Unabhängigkeit des kroatischen Staates, der durch Gründung der Kulturinstitutionen

und Herausgabe der Zeitschriften auf der Sprachen des jeweiligen Gastlandes Einfluss auf die Öffentliche Meinung hatten. In den Fünfziger Jahren des zwanzigsten Jahrhunderts gründete eine Gruppe kroatischer Emigranten in Argentinien „Kroatisch-lateinamerikanisches Institut“ das 1960 mit der Herausgabe des Zeitschrift „*Studia croatica*“ begann. Etwas später, 1976, erschien auf Deutsch die Zeitschrift „*Kroatische Berichte*“ in Deutschland.

Ivan Gabelica schreibt in seinem Artikel die Partisanen und das kroatische Volk enthüllt wahre Natur der sogenannten antifaschistischen Bewegung in Kroatien, die unter Völlige Kontrolle der kommunistischen Partei war und nicht auf demokratischen Grundlage basierte. Genau so beweist Ivan Gabelica, dass in der Partisanenbewegung lange Zeit die absolute und zum Kriegsende die relative Mehrheit die Serben machten, deshalb war das Ziel der Bewegung Vernichtung des Unabhängigen Staates Kroatien und Erneuerung Jugoslawiens aber auf den kommunistischen System gegründet. Das geschah Widerwillen des kroatischen Volkes und freiheitlichen Traditionen der westlichen Demokratien. □

Das Schiff

PRISTUP NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE ŽENEVSKOJ KONVENCIJI OD 27. SRPNJA 1929. ZA POBOLJŠANJE SUDBINE RANJENIKA I BOLESTNIKA U VOJSKAMA NA BOJNOM POLJU I ŽENEVSKOJ KONVENCIJI OD 27. SRPNJA 1929. O POSTUPANJU S RATNIM ZAROBLJENICIMA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Ministarstvo vanjskih poslova
Zagreb

Broj: Pr. 696/1943.

NOTIFIKACIJA

Vladi Nezavisne Države Hrvatske čast je saobćiti Švicarskom saveznom vieću sliedeće:

Odmah nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, koje se je zabilo dne 10. travnja 1941., osnovan je zakonskom odredbom od 5. srpnja 1941. Hrvatski Crveni Križ. Članak 2. spomenute zakonske odredbe predviđa, da će se nadležnost Hrvatskog Crvenog Križa kretati u okviru priznatih međunarodnih konvencija, te da će Hrvatski Crveni Križ trebatи da saraduje s Međunarodnim odborom Crvenog Križa. I zaista, društvo Crvenog Križa podržavalo je od onda s Međunarodnim Crvenim Križem stvarne veze, koristne i blagotvorne.

Da bi ovoj suradnji dala pravni temelj, hrvatska vlada, služeći se pravima, koja joj daje članak 35. ženevske konvencije od 27. srpnja 1929. za poboljšanje sudbine ranjenika i bolestnika u vojskama na bojnom polju i članak 93. ženevske konvencije od 27. srpnja 1929. o postupanju s ratnim zarobljenicima, odlučila je pristupiti spomenutim konvencijama.

Vladi Nezavisne Države Hrvatske čast je notificirati Švicarskom saveznom vieću, prema članku 36., odnosno članku 94. dviju ženevskih konvencija, pristup Nezavisne Države Hrvatske:

OGLAS

Redarstvenim izvidima ustanovljeno je da su divlji ustaše: 1. Smail Jusić, musliman, star 37 god., radnik, rodom iz Luparde, živio u Capragu; 2. Ivan Grzanić, rimokatolik, star 20 god., stolarski pomoćnik, rodom iz Senja, živio u Capragu — na području Velike župe Gora samovoljno ubijali grčko-istočnjake te iste pljačkali. Gore navedeni predani su pokretnom prijekom суду u Zagrebu, koji ih je nakon provedene rasprave osudio dana 20. rujna 1941. na smrt. Osuda nad istima izvršena je strijeljanjem na dan 21. rujna 1941.

Kao intelektualni začetnici zločina postavljanja paklenih strojeva u Ravnateljstvu pošta, brzogjava i brzoglasa u Zagrebu i vršenja komunističke promićebe uglavljeni su 50 židova i komunista. Iste je senat pokretnog prijekog suda u Zagrebu dana 19. rujna 1941. osudio na smrt. Osuda nad njima izvršena je strijeljanjem.

Iz Ministarstva unutarnjih poslova, Ravnateljstvo za javni red i sigurnost broj 33906 i 32907-41.

**Ravnateljstvo za javni red i sigurnost
Velike župe Vuka u Vukovaru
Broj 1010.**